

PIRJO PAAJANEN

Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin

Perhebarometri 2001

Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos
E 12/2001

PIRJO PAAJANEN

Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin

Väestöliitto
Väestöntutkimuslaitos
Katsauksia E 12/2001

Väestöliitto
Väestöntutkimuslaitos
Iso Roobertinkatu 20-22 A, PL 849, 00101 Helsinki
Puh. (09) 228 050, Fax. (09) 612 1211
Sähköposti: pop.inst@vaestoliitto.fi
<http://www.vaestoliitto.fi>

Esipuhe

Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen ensimmäinen perhebarometri ilmestyi vuonna 1997. Alussa keskityttiin perusteisiin tutkimalla suomalaisten perhekäsityksiä. Toisen perhebarometrin teemana vuonna 1998 olivat perheeseen liittyvät elämänarvot, vastuun jakautuminen perheessä sekä yleensäkin perheen ja parisuhteen arkeen liittyvät kysymykset.

Vuosien 1999 ja 2000 hankkeet olivat temaattisesti samanlaisia. Kyseisissä hankkeissa selvitettiin kenelle kuuluu lapsen kasvatusvastuu, ts. kuinka kasvatusvastuu jakautuu lähinnä kodin ja päiväkodin välillä.

Nyt julkaistavan vuoden 2001 perhebarometrin teema liittyy lapsuuteen. Peruskysymys kuuluu, *‘onko lapsella aika lapsuuteen?’*. Onko lapset valjastettu koulun, päiväkodin ja harrastusten kautta kiireiseen aikuisten maailmaan, jossa ei ole tilaa vapaalle leikille, mielikuvitukselle ja kasvulle? Samoin halutaan tietää, kokevatko huoltajat, että heillä on riittävästi aikaa lapsilleen ja kokevatko he lastensa olevan tyytyväisiä elämäänsä. Samoin selvitetään, missä, kenen kanssa ja mitä tehden pienet suomalaiset viettävät aikansa iltaisin ja viikonloppuisin.

Tämä vuoden 2001 perhebarometri on siis jo viides Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksella tehty perhettä barometrin keinoin tarkasteleva selvitys. Tämänkertaisen tutkimuksen aineisto kerättiin keväällä 2001 postikyselynä 2000 suomalaiselta 5-, 8- ja 11 -vuotiaiden lasten huoltajalta. Vastausprosentti oli korkea eli 75.

Keskeisin tulos on rauhoittava - perheille tuntuu edelleenkin olevan tärkeintä se, että ne voivat viettää rauhallista yhdessäoloa. Muualla maailmassa tuttu lasten ‘trimmaaminen’ aikuiselämää varten ei istu - onneksi - suomalaiseen perhetodellisuuteen. Tätä todistaneekin sekin, että jos perheillä olisi lisää vapaa-aikaa, se käytettäisiin yhteiseen retkeilyyn ja vastaavaan yhdessäoloon.

Kaikki ei toki ole auvoista suomalaisissakaan perheissä. Yhteiset ruokailuhetket tuntuvat olevan katoava luonnonvara, toisaalta kalliitkin harrastukset ovat sangen yleisiä. Tässä suhteessa onkin aiheellista kysyä, ollaanko Suomessa vähitellen liukumassa

sa lasten vapaa-ajan vietossa maksukykyisten ja maksukyvyttömien harrastuksiin? Mielenkiintoinen havainto oli myös se, että kun vain toinen vanhemmista teki lasten vapaa-aikaan tai harrastuksiin liittyvän päätöksen, hän oli lähes poikkeuksetta äiti.

Barometrin toteutuksesta on vastannut tutkija Pirjo Paajanen. Tutkija Anneli Miettinen on kommentoinut kyselylomaketta ja myöhemmin käsikirjoitusta. Tutkimusavustaja Mika Takoja on avustanut kuvioiden laadinnassa sekä tutkimusharjoittelija Eirik Rainio avoimien vastausten käsittelyssä. Kustannustoimittaja Paula Alkio on tarkastanut kieliasun. Lausun kaikille kiitokseni heidän merkittävästä työpanoksestaan ja tulokseksista yhteistyöstään.

Hanketta ovat taloudellisesti tukeneet Alli Paasikiven Säätiö, Suomen Kotien Kukkasrahasto sekä Kotisisaropiston Kannatusyhdistys. Lausun tukijoillemme parhaat kiitokseni osoitetusta myönteisyydestä suomalaista perhetutkimusta kohtaan.

Ismo Söderling

Johtaja

Väestöliiton Väestöntutkimuslaitos

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	7
2. TUTKIMUSTEHTÄVÄT	9
3. TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	13
3.1 Otos, aineiston keruu ja tutkimusmenetelmät	13
3.2 Aineiston kuvaus	14
4. LASTEN ILTAPÄIVÄT, ARKI-ILLAT JA VIIKONLOPUT	17
4.1 Iltapäivät	17
4.1.1 Missä lapset viettävät iltapäivänsä ja kenen kanssa?	17
4.1.2 Kuinka moni lapsi on yksin kotona iltapäivisin?	23
4.2 Arki-illat	25
4.2.1 Missä ja kenen kanssa lapset viettävät arki-iltansa?	25
4.2.2. Mitä lapset tekevät arki-iltoissa?	29
4.2.3 Mihin aikaan lapset menevät nukkumaan?	34
4.3 Viikonloput	35
4.5 Yhteenveto	38
5. LASTEN HARRASTUKSET	41
5.1 Harrastusten tärkeys ja niihin osallistuminen	41
5.1.1 Ovatko harrastukset huoltajien mielestä tärkeitä lapselle?	41
5.1.2 Mitä ja kuinka usein lapset harrastavat?	44
5.2 Onko lasten harrastuksista haittaa?	48
5.3 Yhteenveto	50
6. PERHEEN YHTEINEN AIKA	53
6.1 Haittaako työ perhe-elämää?	53
6.2 Onko lapsille riittävästi aikaa?	54
6.3 Miten perheen kanssa vietetään aikaa?	55
6.3.1 Miten paljon lapset viettävät aikaa perheen parissa?	55
6.3.2 Miten huoltajat viettävät aikaa lastensa kanssa?	58
6.4 Yhteenveto	61
7. HUOLTAJIEN MIELIPITEITÄ LASTEN ELÄMÄSTÄ	63
7.1 Kuka perheessä päättää lasta koskevista asioista?	63
7.2 Huoltajien kokemus lastensa tyytyväisyydestä elämäänsä	65
7.2.1 Ovatko lapset tyytyväisiä elämäänsä?	66
7.2.2 Mikä tyytymättömyyttä sitten aiheuttaa?	67
7.2.3 Mitkä asiat tekivät lapsen onnelliseksi?	69
7.3 Huoltajien mielipiteitä lapsuudesta	70
7.4 Yhteenveto	73
8. POHDINTA	77
8.1 TUTKIMUSMENETELMÄN ARVIOINTI JA TULOSTEN YLEISTETTÄVYYS	77
8.2 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	78
Lähteet	89
Liitteet	93

1. JOHDANTO

Lapsuus on yksilöllinen kehitysvaihe ja siirtymä aikuisuuteen, mutta se on myös yhteiskunnallinen ilmiö muun muassa siten, että lapsuus on yhteiskunnassa pysyvä kategoria, vaikka sen yksittäiset jäsenet vaihtuvatkin. Alaikäiset ovat keskenään erilaisia aivan kuten täysi-ikäisetkin. Lasten sijoittaminen ”luonnollisiin lasten maailmoihin” -perheeseen, päivähoitoon ja kouluun - liittyy työnjaon eriytymiseen. Tämä työnjaon eriytyminen säätelee monisyisesti ja läpäisevästi sekä lasten todellisuuksia että niitä tapoja, joilla lapsuuden ja aikuisuuden välisiä suhteita järjestetään ja määritetään. Työnjaon erikoistuminen on institutionalisoitu myös lapsuuteen aina arkielämän aikatauluja ja tilankäyttöä myöten. (Bardy 1998.)

Kulttuurissamme vanhempien ja muiden kasvattajien täytyykin jatkuvasti pystyä erottamaan mikä on hyväksi ja mikä pahaksi tietyn ikäiselle ja tietyissä olosuhteissa elävälle lapselle. Koska aikuiset päättävät, mitkä kokemukset ovat lapsille sopivia tai epäsopivia missäkin kehitysvaiheessa, tulee heidän pitää tietyt asiat myös pois lasten ulottuvilta ja piilossa. (van Manen ja Levering 1996, 138-141.)

Kuitenkin Järventien tutkimuksessa (1999) kahden eri tyyppisellä alueella sijainneen helsinkiläisen koulun 7–12-vuotiaista lapsista 29 prosenttia todettiin olevan suuressa syrjäytymisriskissä. Näillä lapsilla oli mm. puutteita puhtaudessa, epäsäännöllisyyttä ravinnon saannissa, he nukkuivat liian vähän ja olivat usein iltaisin ja myös öisin kotona ilman aikuisen seuraa. Lapset kokivat myös ettei kukaan välitä heistä ja he kärsivät yksinäisyydestä ja ystävien puutteesta sekä olivat koulussa kiusattuja tai itse kiusaajia.

Mikko Innasen väitöskirjassaan (2001) analysoimien nuorten kirjoituksissa hyvät hetket äidin kanssa liittyivät kotiin ja arkeen: pullantuoksuun ja kotiinpaluuseen. Isän kanssa koetut herkat tuokiot liittyivät yhdessä olemiseen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen, johon otollisia olivat matkat autossa, veneessä tai traktorinkopissa, kun oltiin liikkeessä ja tehtiin, mutta myös paikallaan ja lähekkäin. Nuorille oli siis lapsena ollut tärkeää tavallinen, kiireetön yhdessäolo vanhempien kanssa, eivätkä suuret elämykset ja äärimmäisyyskokemukset.

Lasten harrastuksista, sosiaalisista suhteista ja muusta toiminnasta on vain hajanaisia tietoja ja ne ovat varsin vanhoja sekä epäsystemaattisesti raportoituja. Lisäksi mitä nuoremmista lapsista on kyse sitä vaikeampaa on saada tietoa lapsen omista kokemuksista ja arvostuksista tai ylipäänsä tietoja, jotka kuvaisivat lapsia itseään eikä vain heidän perheitään tai lapsia jonkin instituution osana. (Hermanson, Karvonen ja Sauli 1998.)

Lasten elämä on ollut viime aikoina varsin polttava keskustelunaihe. Koulun aloitusiän alentaminen ja pienten koululaisten yksinäiset iltapäivät ovat olleet monien aikuisten huolenaihe. Tutkimustietoa on erittäin niukasti saatavilla siitä, miten lapset vapaa-aikansa koulutyön ja päivähoidon jälkeen käyttävät. Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksessa (Niemi ja Pääkkönen 1989) on kerätty tietoa vain yli 10-vuotiaiden lasten ajankäytöstä. Lisäksi saatavilla on erilaista, lähinnä muita asioita tutkittaessa ”sivutuotteena” lapsista tullutta tilastotietoa.

Onko lapset valjastettu koulun, päivähoidon ja harrastusten kautta kiireiseen aikuisten maailmaan, jossa ei ole tilaa vapaalle leikille, mielikuvitukselle ja kasvulle? Vai ovatko lapset kokonaan unohdettu menestyvien ja kiireisten vanhempien luodessa uraa tai syrjäytyneiden vanhempien kamppaillessa omien ongelmiansa kanssa? Kokevatko huoltajat, että heillä on riittävästi aikaa lapsilleen ja kokevatko he lastensa olevan tyytyväisiä elämäänsä? Näitä aiheita kartoitetaan tässä vuoden 2001 perhebarometrissä kysymällä huoltajien käsityksiä lastensa ajankäytöstä sekä harrastuksista, perheen yhteisen ajan käytöstä ja lapsuudesta yleensä tämän päivän Suomessa. Eli missä, kenen kanssa ja mitä tehden pienet suomalaiset viettävät aikansa iltaisin ja viikonloppuisin? Entä osallistuvatko lapset paljon ohjattuun harrastustoimintaan ja mihin asioihin huoltajat kokevat lastensa olevan tyytyväisiä ja mihin tyytymättömiä elämässään?

Vuoden 2001 perhebarometri on jo viides Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksella tehty perhettä barometrin keinoin tarkasteleva selvitys. Tämänvuotisen barometrin aineisto kerättiin keväällä 2001 postikyselynä 2000 suomalaiselta 5-, 8- ja 11-vuotiaiden lasten huoltajilta. Vastausprosentti kyselyssä oli 75.

2. TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Vuoden 2001 perhebarometrissä selvitetään eri ikäisten lasten iltojen ja viikonloppujen ajankäyttöä. Luvussa 4 tarkastellaan aluksi yleisellä tasolla mitä lapset tekevät ja missä sekä kenen kanssa iltapäivisin, iltaisin ja viikonloppuisin. Luvussa 5 tarkastellaan lasten harrastustoimintaa eli mitä ja kuinka usein lapset harrastavat sekä koituko harrastuksista mahdollisesti jotain haittoja perheelle tai lapselle. Luvussa 6 keskitytään perheen yhteisen ajan viettoon. Huoltajilta kysytään mm. onko heillä mielestään tarpeeksi aikaa yhdessäoloon lapsensa kanssa ja miten he yhteistä aikaa lapsensa kanssa viettäisivät, jos sitä olisi nykyistä enemmän. Lopuksi luvussa 7 keskitytään huoltajien käsityksiin lastensa elämästä. Huoltajilta tiedusteltiin mm. kuka perheessä päättää tietyistä lasta koskevista asioista ja väittämien avulla selvitettiin huoltajien käsityksiä yleisemminkin lasten elämästä tämän päivän Suomessa.

Tutkimusongelmat:

1. Missä lapset viettävät aikaansa iltaisin ja viikonloppuisin?
2. Kenen kanssa lapset viettävät aikaansa iltaisin ja viikonloppuisin?
3. Mitä lapset tekevät iltaisin ja viikonloppuisin?
4. Mitä 5-, 8- ja 11-vuotiaat lapset harrastavat?
5. Kuka perheessä päättää lasta koskevista asioista?
6. Millaisia mielipiteitä ja käsityksiä huoltajilla on tämän päivän lapsuudesta?
7. Kokevatko huoltajat, että heillä on riittävästi aikaa yhdessäoloon lastensa kanssa?
8. Onko lapsia joiden ajankäyttö on erityisen organisoitua (esim. paljon harrastuksia) ja lapsia joiden elämä on sosiaalisesti ja virikkeellisesti yksipuolista ja köyhää (esim. paljon yksin kotona eikä lainkaan harrastuksia)?

Tutkimukseen haluttiin eri ikäisten lasten huoltajia niin, että osa lapsista olisi vielä päiväkodissa ja osa jo koulussa, muttei vielä kuitenkaan saavuttanut murrosikää. Tämän vuoksi tutkimuksen perusjoukoksi valittiin 5-, 8- ja 11-vuotiaiden lasten huoltajat.

Millainen on 5-, 8- ja 11-vuotias lapsi

4–7-vuotiaat lapset ovat aloitteellisia ja toiminnallisia tutkiessaan ympäristöään ja kokeillessaan monenlaisia toimintoja. Näinä ikävuosina lapselle muodostuu myös käsitys omasta sukupuolestaan ja hän samaistuu voimakkaasti omaa sukupuoltaan olevaan vanhempaansa. Myös eettis-moraaliset säännöt alkavat muodostua tässä ikä-vaiheessa. (Arajärvi 1991.)

5–11-vuotiaiden lasten minä on jo rakentunut kestäämään jonkin verran sisäisiä ja ulkoisia paineita. Lasten käyttäytymistä leimaa ”oikea” käyttäytyminen koulussa, toverisuhteissa ja harrastuksissa perheen ulkopuolella, sääntöjen noudattaminen on tärkeää. Lapselle kehittyy myös kyky suhtautua muihin aikuisiin kuin vanhempiin ja samastua esimerkiksi opettajaan tai vanhempiin lapsiin. (Arajärvi 1991.) Erilaiset tiedot ja taidot kehittyvät kovasti näinä ikävuosina ja toveriryhmissä toimiminen lisääntyy. Lapsen kiinnostus siirtyykin osittain vanhemmista tovereihin ja harrastuksiin. (Lyytinen 1989.) Kouluikäisillä 8–12-vuotiailla lapsilla kehityksen keskiössä on ahkeruus. Koulu luo mahdollisuudet oppia tietoja ja taitoja sekä kartuttaa niitä erilaisista tehtävistä selviytymällä. (Saarinen, Ruoppila ja Korkiakangas 1994).

Lasten ajankäyttö

Lasten ajankäyttö jakaantuu karkeasti kolmeen eri ryhmään: nukkumiseen, vapaa-aikaan ja päivähoitossa tai koulussa vietettyyn aikaan. Vapaa-ajalla tarkoitetaan sitä aikaa vuorokaudesta, joka jää jäljelle kun ansio- ja kotityöhön, päätoimiseen opiskeluun, nukkumiseen sekä ruokailuun käytetty aika on vähennetty. (Karvonen 1998.)

Heikkilän ja Takalan tutkimuksen (1999) mukaan vuonna 1998 päivähoitossa kodin ulkopuolella oli kaksi kolmasosaa 3–5-vuotiaista lapsista ja kolme neljäsosaa 6-vuotiaista lapsista. Kodin ulkopuolella hoidossa olevista alle kouluikäisistä lapsista noin 80 prosenttia on kokopäivähoitossa ja vanhemmat hakevat lapsen työpäivänsä päätyttyä kotiin. Osapäiväisen hoidon osuus kasvaa vasta 6-vuotiailla, johtuen ilmeisesti siitä, että siihen saakka kotona olleet lapset menevät osapäiväiseen esikouluun. Vain joka kymmenes 5–6-vuotiaiden lasten äideistä teki lyhennettyä työpäivää vuonna 1998. (Vaajakallio 1999.)

Lähes kaikki 7–16-vuotiaat lapset taas tekevät koulutyötä, joka on heille ikään sidottu velvollisuus. Koululaisten työvuosi kestää 190 päivää vuodessa ja viisi päivää viikossa. Viikottainen koulutyöaika vaihtelee 19–30 tunnin välillä. (Perusopetuslaki 1998/628.)

7–12-vuotiaiden lasten äideistä vain 19 prosenttia ja isistä 6 prosenttia teki lyhennettyä työaikaa vuonna 1998 (Kartovaara ja Sauli 2000). Kun kouluikäisten lasten koulupäivät ovat siis keskimäärin 5 tunnin mittaisia, voi lapsen iltapäivien vietto muodostua ongelmaksi vanhempien ollessa töissä. Asiaan on kiinnitetty viime vuosina huomiota ja eri järjestöt, kunnat ja seurakunnat ovat järjestäneet lapsille iltapäiväkerhoja sekä -toimintaa mm. päiväkodeissa ja leikkipuistoissa koulupäivien jälkeen (Iltapäiväkerhot). Näitä iltapäivätoimintoja ei kuitenkaan ole saatavilla vielä kaikilla paikkakunnilla eikä riittävästi.

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan 10–14-vuotiaiden lasten vapaa-ajan määrä lisääntyi yhdellä tunnilla vuosien 1979 ja 1987 välillä. Vuonna 1987 vapaa-aikaa näillä lapsilla oli 49 tuntia viikossa. Kotitöihin ja harrastuksiin käytettiin aika päivittäin kymmenen minuuttia enemmän vuonna 1987 kuin 1979 ja opiskeluun ja lukemiseen noin viisi minuuttia vähemmän. (Niemi ja Pääkkönen 1989.)

3. TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

3.1 Otos, aineiston keruu ja tutkimusmenetelmät

Vuoden 2001 perhebarometri toteutettiin survey-tutkimuksena aiempien barometrien tapaan. Barometrin luonteen mukaisesti tuloksissa keskityttiin lähinnä tulosten kuvailuun jakaumien, keskiarvojen ja ristiintaulukointien avulla.

Valtakunnallinen, alueellisesti kattava (lukuunottamatta Ahvenanmaan maakuntaa) 2000 hengen otosjoukko poimittiin Väestörekisteristä. Otos koostui suomenkielisistä vuosina 1989, 1992 ja 1995 syntyneiden lasten huoltajista, jotka asuivat samassa osoitteessa lapsensa kanssa. Nämä kolme osajoukkoa suhteutettiin lasten ikäluokkien kokoon. Tällöin otos koostui 656 vuonna 1989 syntyneiden lasten huoltajasta (33 %), 690 vuonna 1992 syntyneiden lasten huoltajasta (34 %) ja 654 vuonna 1995 syntyneiden lasten huoltajasta (33 %).

Kyselylomake kehitettiin Väestöliiton Väestötutkimuslaitoksella. Ennen varsinaisen kyselyn toteutusta lomake esitestattiin. Testaamisen tarkoituksena oli selvittää mm. lomakkeen luettavuutta, kysymysten ja vastausvaihtoehtojen ymmärrettävyyttä, muutujien erottelukykyä sekä lomakkeen ulkoasun selkeyttä. Esitestauksen jälkeen lomake sai lopullisen muotonsa ja ulkoasunsa.

Vastaajia lähestyttiin kolmivaiheisesti. Maaliskuun 2001 aikana vastaajille lähetettiin postitse kysely, hoputekirje sekä uusintakysely. Ensimmäisen kyselyn jälkeen vastausprosentti oli 41, mutta se kohosi hoputekirjeen ja uusintakyselyn myötä.

Täyttämättöminä palautettiin seitsemän lomaketta: posti ei tavoittanut kuutta vastaajaa ja yksi vastaaja ei halunnut vastata kyselyihin. Kaikkiaan täytettyjä lomakkeita palautettiin 1520 kappaletta (76 %), joista jouduttiin hylkäämään 17 lomaketta, koska niihin oli vastattu otosjoukon ulkopuolelle kuuluneen lapsen tilanteen mukaan. Lopullinen aineisto muodostui siten 1503 lomakkeen tiedoista ja vastausprosentiksi tuli 75. Tämä vastausprosentti on varsin korkea (Alkula, Pöntinen ja Ylöstalo 1995; Hirs-

järvi, Remes ja Sajavaara 1997). Korkeasta vastausprosentista voisi päätellä, että huoltajat kokivat kyselyn aiheen tärkeäksi ja ajankohtaiseksi sekä lomakkeen toimivaksi. Vuonna 1989 syntyneiden lasten huoltajia vastaajista oli 32 %, vuonna 1992 syntyneiden lasten huoltajia 36 % ja 1995 syntyneiden lasten huoltajia 32 %. Näistä lapsista 47 prosenttia oli tyttöjä ja 53 prosenttia poikia.

Aineisto tallennettiin Data-apu Oy:ssä. Tilastolliset ajot ja analyysit tehtiin SPSS -tilasto-ohjelmalla. Analyysimenetelminä käytettiin mm. ristiintaulukointia, χ^2 - testiä ja faktorianalyysia. Tulokset esitettiin suorina jakaumina ja graafeina. Tekstissä on mainittu selittävät taustamuuttujat vain silloin, kun erot ovat olleet tilastollisesti merkitseviä ($p \leq .05$).

3.2 Aineiston kuvaus

Vastaajista 63 prosenttia oli naisia ja 37 prosenttia miehiä. Vastaajien keski-ikä oli 40 vuotta, nuorimman vastaajan ollessa 24-vuotias ja vanhimman 67-vuotias. Kyselyyn vastanneista neljä viidesosaa oli 33–47-vuotiaita. Kolme viidesosaa vastaajista asui kaupungeissa ja loput maaseututaajamissa tai maaseudulla. Suomalaisista keskimäärin kuusi kymmenestä asuu kaupunkimaisessa kunnassa (Kartovaara ja Sauli 2000), joten tältä osin aineisto ei ollut vinoutunut.

Avoliitossa eläviä oli vastaajien keskuudessa neljä viidesosaa ja avoliitossa olevia noin joka kymmenes. Eronneita tai asumuserossa olevia oli 5 % ja naimattomia 2 prosenttia vastaajista. Vuonna 1999 lapsista 70 prosenttia asui perheessä, jossa vanhemmat olivat naimisissa ja 14 % avoparien perheissä (Perheet 1999). Kyselyn vastaajat vastasivat siis tältä osin hyvin suomalaisia lapsiperheitä.

Lähes puolet perheistä oli kahden lapsen perheitä ja hieman yli neljännes kolmen lapsen perheitä. Perheitä, joissa oli vain yksi lapsi oli hieman yli kymmenesosa. Suurimmissa perheissä oli 12 lasta. Keskimäärin aineiston huoltajilla oli 2,6 lasta, 5-vuotiaiden lasten perheissä 2,5 lasta, 8- ja 11-vuotiaiden perheissä 2,6 lasta. Nämäkin luvut ovat täysin yhteneviä samanikäisten suomalaisten lasten perheiden keskimääräisiin lapsimääriin nähden (Kartovaara ja Sauli 2000).

Peruskoulutukseltaan vastaajista lähes puolet oli perus- tai keskikoulun käyneitä. Vain joka kymmenes vastaaja oli käynyt pelkän kansakoulun. Opisto- tai ammattikorkeakoulututkinto oli kahdella viidesosalla kyselyyn vastanneista huoltajista ja neljäsosalla oli ammattikoulutasoinen tutkinto. Yliopisto- tai korkeakoulututkinto oli lähes 15 prosentilla ja vajaalla 10 prosentilla ei ollut ammatillista tutkintoa lainkaan. Kyselyyn osallistuneiden huoltajien koulutustaso oli siis hieman korkeampi kuin samankäisten suomalaisten keskimäärin (Suomen tilastollinen vuosikirja 2000).

Vastaajien sosiaaliryhmä oli yleisimmin työntekijä, heitä joukossa oli hieman yli kolmannes. Alempia ja ylempiä toimihenkilöitä oli molempia hieman vajaa 20 prosenttia. Kotiäitejä tai -isiä sekä yrittäjiä oli molempia joukossa alle 10 prosenttia. Kyselyyn vastanneet huoltajat vastaavat siis varsin hyvin perusjoukkoa, alemmat toimihenkilöt olivat hieman aliedustettuja ja työntekijät yliedustettuja (Suomen tilastollinen vuosikirja 2000). Kyselyyn osallistuneiden henkilöiden on ehkä ollut hieman vaikeaa määritellä sosiaaliryhmäänsä näissä ryhmissä. Kyselyyn vastanneiden huoltajien puolisoista työntekijöitä oli noin 30 prosenttia ja ylempiä toimihenkilöitä noin 15 prosenttia. Yrittäjiä joukosta löytyi kymmenesosa.

Kyselylomakkeen täyttäneistä huoltajista kolme viidesosaa ja heidän puolisoistaan lähes seitsemän kymmenestä oli vakinaisessa kokopäivätyössä. Vakinaisessa vuorotai periodityössä vastaajista oli reilu 10 prosenttia ja määräaikaaisessa kokopäivätyössä reilu 5 prosenttia. Poissa työelämästä oli 15 prosenttia kyselyyn osallistuneista ja reilu 10 prosenttia heidän puolisoistaan.

Tautologian välttämiseksi lapsiryhmästä 5-vuotiaat käytetään tekstissä myös nimitystä ”päiväkoti-ikäiset”, 8-vuotiaista ”tokaluokkalaiset” ja 11-vuotiaista ”viidesluokkalaiset”.

4. LASTEN ILTAPÄIVÄT, ARKI-ILLAT JA VIIKONLOPUT

4.1 Iltapäivät

4.1.1 Missä lapset viettävät iltapäivänsä ja kenen kanssa?

Kyselyyn vastanneiden huoltajien mukaan lähes yhdeksän kymmenestä 11-vuotiaasta lapsesta ja kahdeksan kymmenestä 8-vuotiaasta vietti suurimman osan päivittäisestä hereilläoloajastaan koulussa. Ala-asteella koulussa olevien lasten koulupäivät ovat vielä kuitenkin sen verran lyhyitä, että osa huoltajista on ilmeisesti ajatellut lapsensa olevan ”suurimman osan hereilläoloajastaan” kotona eikä koulussa. Viisivuotiaista lapsista lähes kaksi kolmasosaa oli päivähoidossa ja puolet kotona vanhemman kanssa. Osa huoltajista siis oli merkinnyt nämä molemmat vaihtoehdot lapsensa kohdalla, koska usean vaihtoehdon valitseminen oli sallittu vastausohjeessa. Sukulaisen tai ystävän luona suuren osan päivää vietti 5 prosenttia kahdeksanvuotiaista ja 4 prosenttia viisivuotiaista.

Mutta mitä lapset tekevät iltapäivisin koulun tai päivähoidon jälkeen? Päiväkotikäiset lapset vanhemmat hakevat yleensä töiden jälkeen hoidosta kotiin, mutta koululaisten tilanne on toinen. Erityisesti pienten koululaisten iltapäivät ovat olleet viime vuosina monien aikuisten huolenaiheena myös meillä Suomessa. Ensimmäisinä kouluvuosina koulupäivät ovat varsin lyhyitä ja koululaisten iltapäiväkerhoista on ollut puutetta. Niinpä lapset ovat joutuneet viettämään yksinäisiä iltapäiviä kotona koulupäivän jälkeen kun vanhemmat ovat olleet töissä. Siten tässä perhebarometrissä haluttiin kartoittaa mm. kuinka yleistä lasten yksinolo kotona iltapäivisin on.

Ruotsalaisista 10-vuotiaista lapsista 70 prosenttia tuli koulusta iltapäivisin kotiin, jossa vanhempi tai joku muu aikuinen odotti häntä. Lapsista noin 8 prosenttia vietti iltapäivän kotona sisarusten kanssa ja joka viides lapsi oli yksin kotona. (Nordström 1998.)

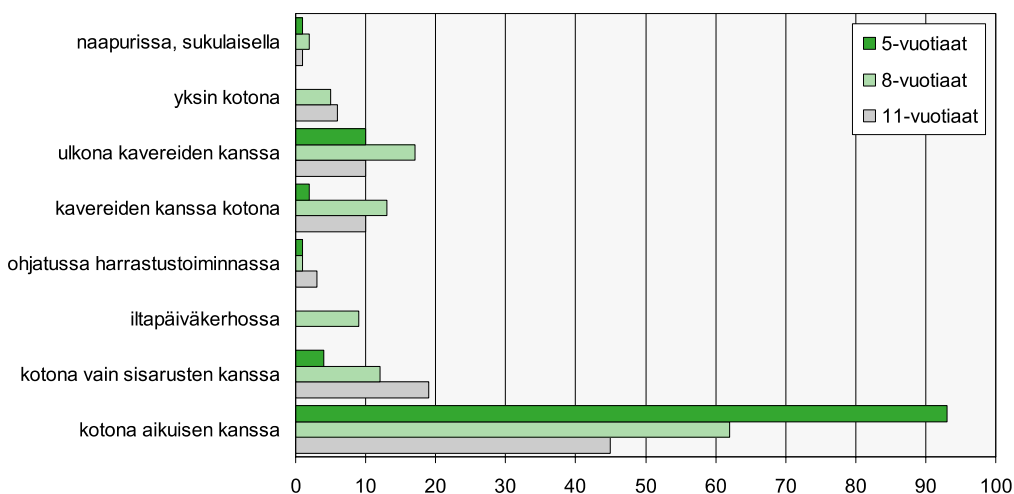
Tässä barometrissä huoltajilta tiedusteltiin ”Missä ja kenen kanssa lapsenne on iltapäivisin (klo 13–18), koulun tai päivähoidon jälkeen?” Vastaajille annettiin kahdeksan eri vastausvaihtoehtoa, joihin he voivat vastata viisiportaisella asteikolla¹. Lisäksi

¹ Asteikko: 1= 4-5 päivänä/ vko, 2= 2-3 päivänä/ vko, 3= kerran viikossa, 4= joskus satunnaisesti ja 5= ei koskaan.

vastaajat voivat lisätä yhden oman vaihtoehdon, jos valmiiksi annetusta vaihtoehtoista ei löytynyt hänen lapsensa iltapäivää kuvaavaa vaihtoehtoa.

Niin 5-, 8- kuin 11-vuotiaatkin lapset viettivät iltapäivät pääsääntöisesti kotona aikuisen kanssa (Kuvio 1 ja Liitetaulukko 4).

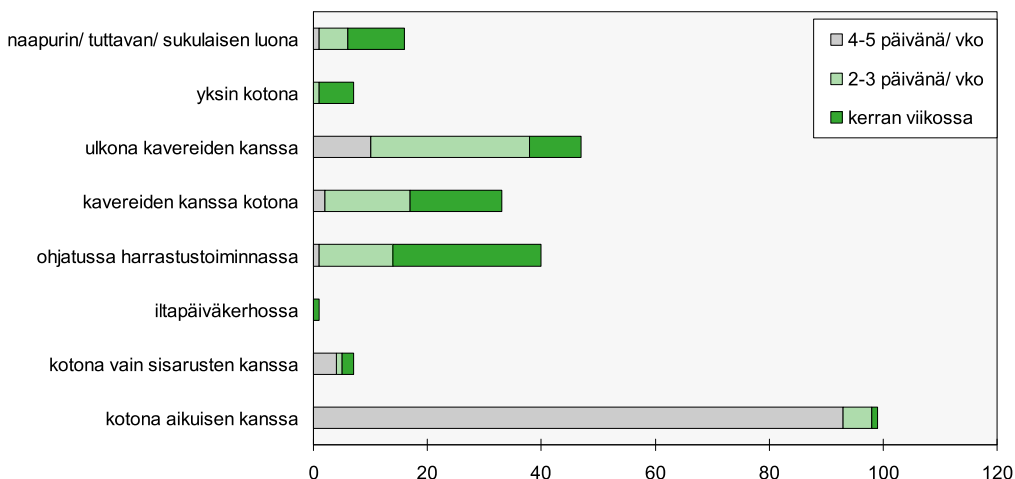
Kuvio 1. Missä 5-, 8- ja 11-vuotiaat lapset viettävät iltapäivänsä (klo 13–18) 4–5 arkipäivänä viikossa ja kenen kanssa? (%)

Lasten iän karttuessa iltapäivisin kotona aikuisen kanssa oleminen kuitenkin väheni ja lapset olivat yhä enemmän kotona ainoastaan sisarustensa ja kavereidensa kanssa tai yksin ilman aikuisen läsnäoloa. Kahdeksanvuotiaat osallistuivat myös iltapäiväkerhoihin muita lapsia useammin. Asiaa tarkasteltiin myös lähemmin ikäryhmittäin.

Viisivuotiaat lapset viettävät iltapäivänsä päivähoiton jälkeen pääsääntöisesti kotona aikuisen kanssa, mutta myös jonkin verran ulkona ja kotona kavereiden kanssa sekä ohjatussa harrastustoiminnassa (Kuvio 2 ja Liitetaulukko 3). Kuvioista 2–4 on poistettu vaihtoehdot ”ei koskaan” ja ”joskus satunnaisesti”, joten kuviot kertovat säännöllisestä vähintään kerran viikossa tapahtuvasta toiminnasta.

Kuvio 2. Missä ja kenen kanssa 5-vuotiaat lapset viettivät iltapäivänsä (klo 13–18) mahdollisen päivähoitonsa olonsa jälkeen? (%)

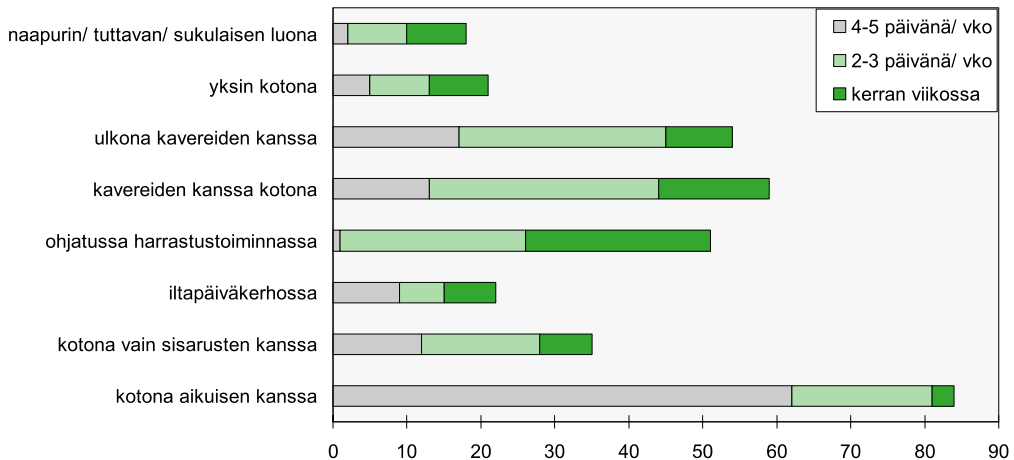

Yli 90 prosenttia 5-vuotiaista lapsista vietti iltapäivänsä aikuisen kanssa kotona 4 tai 5 päivänä viikossa mahdollisen päivähoitonsa olon jälkeen. Yksin kotona oli noin joka kymmenes lapsi pääasiassa kerran viikossa alle kaksi tuntia kerrallaan. Kaksi viidestä lapsesta osallistui ohjattuun harrastustoimintaan 1-3 kertaa viikossa ja yhtä moni lapsi tapasi kavereitaan lähinnä 2-3 päivänä viikossa.

5-vuotiaiden lasten iltapäivissä eroa oli kaupungissa ja maaseudulla asuvien lasten välillä siten, että kaupungissa asuvat lapset olivat iltapäivisin maalla asuvia lapsia useammin ulkona kavereiden kanssa. Syynä tähän on se, että maaseudulla lapsia on ehkä vähemmän ja nämä myöskin asuvat kauempana toisistaan kuin kaupungissa asuvat lapset.

Myös **kahdeksanvuotiaat lapset** viettivät iltapäivänsä koulun jälkeen pääosin kotona aikuisen kanssa, mutta tapasivat paljon kavereitaankin omassa tai kaverin kotona tai ulkona (Kuvio 3 ja Liitetaulukko 2).

Kuvio 3. Missä ja kenen kanssa 8-vuotiaat lapset viettävät iltapäivänsä (klo 13–18) koulun jälkeen? (%)

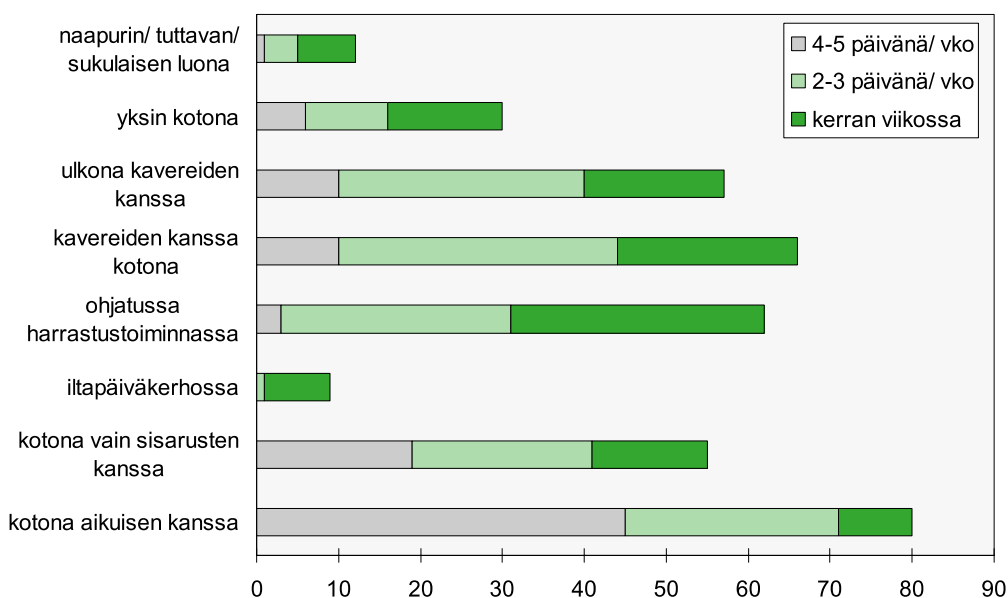
Yli 60 prosenttia 8-vuotiaista vietti iltapäivät 4–5 arkipäivä viikossa koulun jälkeen kotona aikuisen seurassa. Ohjattuun harrastustoimintaan osallistui puolet tämän ikäisistä lapsista, mutta pääosin vain 1–3 kertaa viikossa. Kavereitaan iltapäivisin yleensä 2–3 päivänä viikossa tapasi kolme viidestä lapsesta. Yksin kotona iltapäivisin oli noin joka viides ja sisarusten kanssa ilman aikuisen läsnäoloa noin joka kolmas tokaluokkalainen.

Yksin kotona olleet lapset olivat yksin pääasiassa 1–3 kertaa viikossa ja sisarusten kanssa ilman aikuisen läsnäoloa kotona oltiin pääosin 2–3 kertaa viikossa. Joka viides kahdeksanvuotias oli iltapäiviä myös naapurin, sukulaisen tai tuttavän luona 1–3 päivänä viikossa. Myös iltapäiväkerhoon osallistui noin joka viides kahdeksanvuotias ja heistä noin puolet jokaisena arkipäivänä.

Asuinpaikalla oli yhteyttä lasten iltapäiväkerhoon osallistumiseen siten, että kaupungeissa asuvat lapset osallistuivat niihin maaseudun lapsia yleisemmin. Maaseudulla aikuiset olivatkin kenties useammin kotona lasten tullessa koulusta ja iltapäiväkerhojen tarvettakin on siten maaseudulla vähemmän kuin kaupungeissa.

Myös **yksitoistavuotiaista lapsista** suuri osa meni koulusta kotiin, jossa aikuinen odotti heitä. Moni näistä viidesluokkalaisista lapsista vietti tosin aikaa iltapäivisin myös kaveriensa kanssa omassa tai kaverien kodissa, ohjatuissa harrastuksissa, kavereiden kanssa ulkona tai sisarusten kanssa kotona (Kuvio 4 ja Liitetaulukko 1).

Kuvio 4. Missä ja kenen kanssa 11-vuotiaat lapset viettävät iltapäivänsä (klo 13–18) koulun jälkeen? (%)

Lähes puolet 11-vuotiaista lapsista vietti päivittäin iltapäivät koulun jälkeen kotona aikuisen kanssa ja joka viides lapsi oli kotona vain sisarustensa kanssa. Kolme viidestä 11-vuotiaasta lapsesta osallistui ohjattuun harrastustoimintaan ja tapasi kavereitaan viikon aikana. Ne lapset, jotka osallistuivat ohjattuun harrastustoimintaan osallistuivat niihin pääosin 1–3 kertaa viikossa, mutta joukossa oli myös lapsia, jotka harrastivat päivittäin. Kavereiden kanssa aikaa vietettiin pääosin 1–3 päivänä viikossa. Yksin kotona iltapäivisin oli kolme kymmenestä 11-vuotiaista, joista puolet kerran viikossa ja puolet useammin. Iltapäiväkerhoon osallistui vain 10 prosenttia lapsista ja hekin pääosin kerran viikossa.

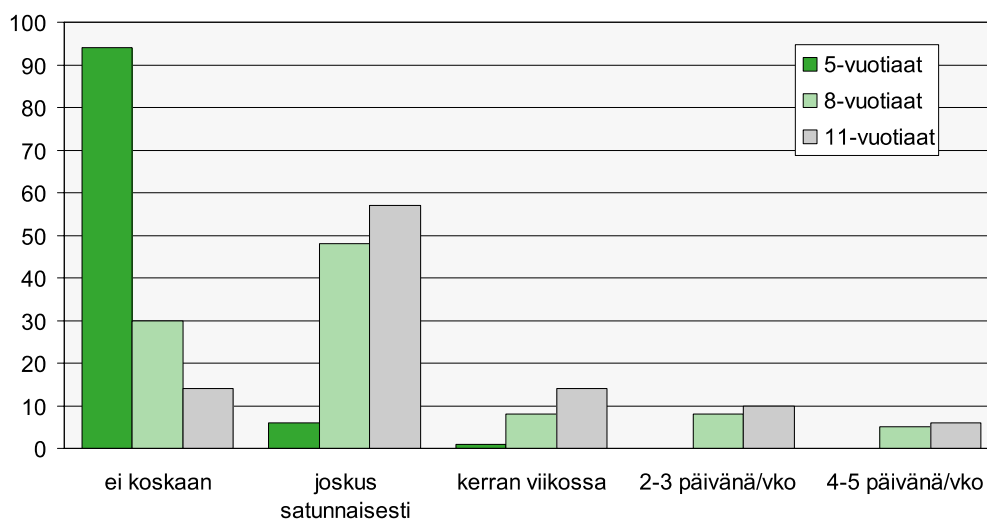
Maaseudun ja kaupunkien viidesluokkalaisten lasten iltapäivien vietossa oli joitakin eroja. Maaseudulla lapset olivat kaupungissa asuvia lapsia harvemmin kaverien kanssa kotona, mutta useammin naapurien tai sukulaisten luona. Lisäksi kaupungeissa asuvat lapset osallistuivat maaseudulla asuvia lapsia useammin viikolla ohjattuun harrastustoimintaan.

Pääosin viisivuotiaat lapset siis olivat kotona iltapäivisin aikuisen kanssa. Heidät haettiin vanhemman työpäivän päätyttyä kotiin tai he viettivät koko päivän kotona. Viisivuotiaista kaksi viidesosaa tapasi myös kavereitaan ja osallistui ohjattuun harrastustoimintaan iltapäivisin. 8- ja 11-vuotiaiden lasten iltapäivät kuluivat pääsääntöisesti myöskin aikuisen seurassa kotona koulupäivän päätyttyä, mutta kouluikäisten lasten iltapäiviin kuului viisivuotiaita enemmän kavereiden tapaamista ja ohjattuun harrastustoimintaan osallistumista. Kahdeksanvuotiaista puolet ja 11-vuotiaista kolme viidestä tapasi kavereitaan ja osallistui ohjattuun harrastustoimintaan iltapäivisin arki-
viikon aikana. Koululaisten iltapäiviin kuului lisäksi yksin sekä sisarusten seurassa kotonaoloa ilman aikuisen läsnäoloa. Vain sisarusten kanssa kotona iltapäiviä vähintään kerran viikon aikana vietti kolmasosa 8-vuotiaista ja puolet 11-vuotiaista lapsista. Suomalaiset 8- ja 11-vuotiaat lapset viettivät iltapäivisin enemmän aikaa yksin ja vain sisarustensa kanssa kotona kuin ruotsalaiset 10-vuotiaat lapset (Nordström 1998).

4.1.2 Kuinka moni lapsi on yksin kotona iltapäivisin?

Perhebarometrin vastaajien lapsista 56 prosenttia oli joskus yksin kotona iltapäivisin. Yksin kotona lapset olivat pääsääntöisesti kuitenkin vain satunnaisesti (Kuvio 5).

Kuvio 5. Kuinka suuri osa ja kuinka usein eri ikäryhmien lapsista on yksin kotona iltapäivisin?

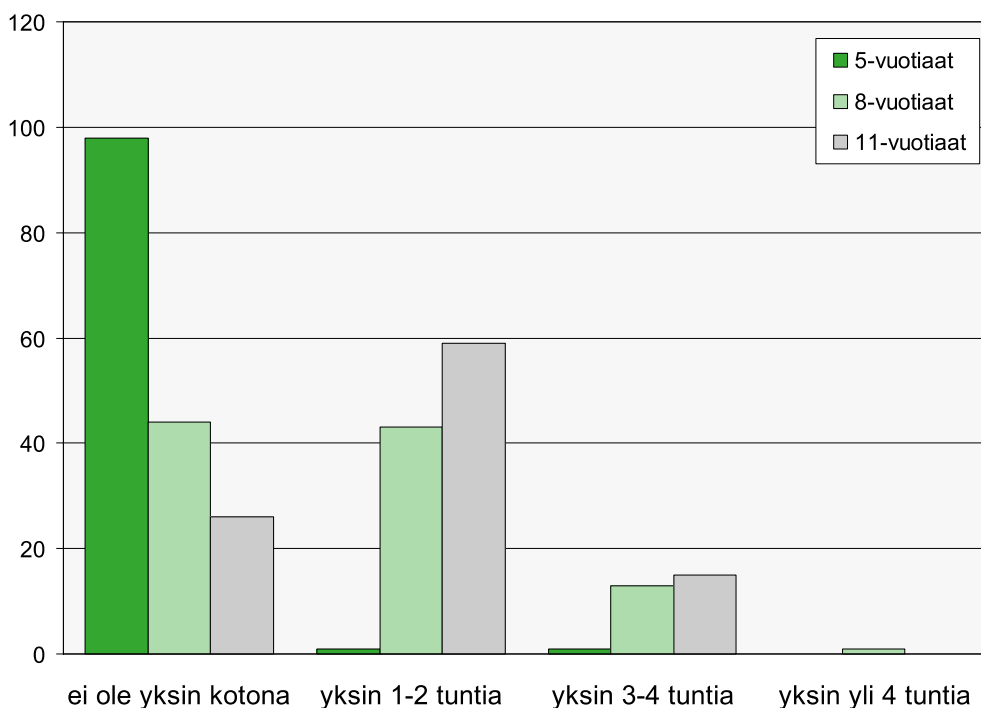
Säännöllisesti yksin kotona iltapäivisin olivat lähinnä kouluikäiset lapset, joista 11-vuotiaat 8-vuotiaita lapsia useammin. Säännöllisesti vähintään kerran viikossa yksin kotona iltapäivisin oli 21 prosenttia 8-vuotiaista, kolmannes 11-vuotiaista ja vain 1 prosenti 5-vuotiaista.

Lasten yksin kotona oleminen iltapäivisin oli yleisintä 11-vuotiaiden ja kaupungissa asuvien lasten keskuudessa sekä siviilisäädyltään eronneiden tai naimattomien huoltajien sekä iältään 30–39-vuotiaiden huoltajien lasten keskuudessa. Vähäisintä lasten yksinolo oli yli 45-vuotiaiden huoltajien sekä avoliitossa elävien huoltajien lapsilla.

Perhebarometrin kyselylomakkeessa huoltajilta kysyttiin lasten yksin kotona oloa myös seuraavalla kysymyksellä: ”Jos lapsenne viettää aikaa iltapäivisin yksin kotona, niin kuinka monta tuntia hän on yksin ennen kuin aikuisia tai vanhempia sisaruksia tulee kotiin?”

Lapsista 35 prosenttia oli joskus yksin kotona 1–2 tuntia, ja 10 prosenttia 3–4 tuntia (Kuvio 6). Joukossa oli myös viisi lasta, jotka olivat joskus yksin kotona yli neljä tuntia ennen kuin vanhemmat tai vanhempia sisaruksia saapui kotiin.

Kuvio 6. Kuinka kauan ja kuinka suuri osa eri ikäryhmien lapsista vietti iltapäivisin aikaa yksin kotona?

Viisivuotiaista lapsista 98 prosenttia ei ollut yksin kotona lainkaan, ja joka sadas lapsi oli joskus yksin kotona 1–2 tuntia tai sitä enemmän iltapäivisin. Kahdeksanvuotiaista lapsista noin kaksi viidesosaa oli joskus yksin kotona 1–2 tuntia arkipäivinä ja 14 prosenttia näistä tokaluokkalaisista oli joskus yksin kotona tätä kauemmin. 11-vuotiaista lapsista kolme viidesosaa oli joskus yksin kotona iltapäivisin 1–2 tuntia ja 15 prosenttia oli yksin joskus tätä kauemmin (Kuvio 6).

Yli kahden tunnin yksinolo kotona oli yleisintä naimattomien ja eronneiden huoltajien lapsilla, vähintään opistotasaisen koulutuksen omaavien huoltajien lapsilla, vaki- naisessa kokopäivätyössä olevien lapsilla ja perheissä, joissa oli korkeintaan kaksi lasta. Näiden lasten huoltajat kokivat muita huoltajia enemmän työn haittaavan perhe-elämäänsä ja lapsensa olevan tyytymätön perheen viikonloppujen viettoon, arki- iltojen ajankäyttöön, harrastustensa laatuun ja kavereidensa määrään. Joukossa olleet 5 lasta, jotka olivat yli 4 tuntia yksin kotona, osallistuivat muita lapsia harvemmin myös ohjattuun harrastustoimintaan.

4.2 Arki-illat

4.2.1 Missä ja kenen kanssa lapset viettävät arki-iltansa?

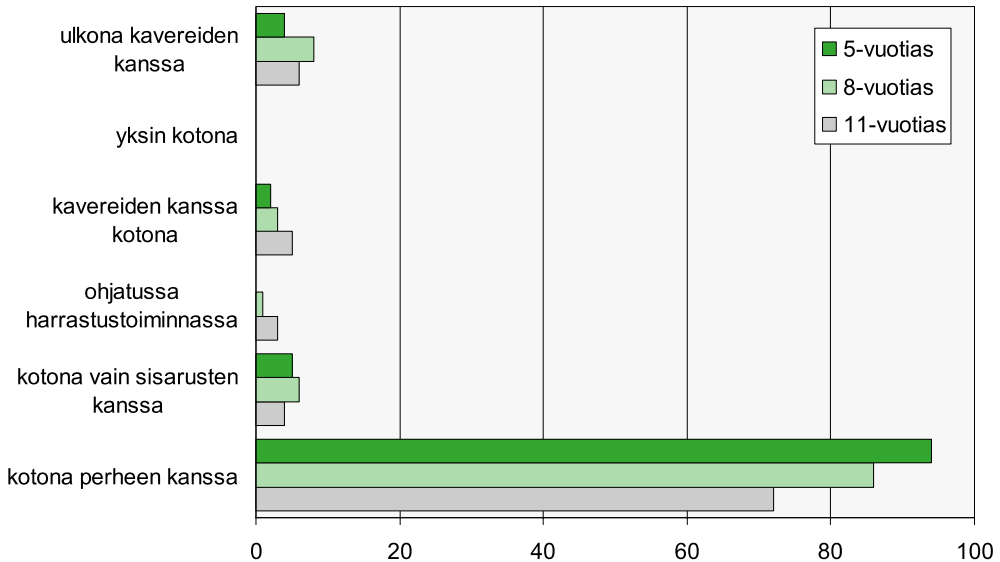
Sosiaali- ja Terveysministeriön lasten syrjäytymistä koskeneessa tutkimuksessa kysyttiin kahden eri helsinkiläisen peruskoulun 7–14-vuotiailta oppilailta kuinka usein he ovat ilman aikuista kotona iltaisin ja öisin. Yksin tai sisarusten kanssa ilman aikuisen seuraa vähintään yhtenä iltana viikossa koulussa 1 oli 46 prosenttia lapsista ja koulussa 2 lapsista 55 prosenttia. Ilman aikuisen läsnäoloa öitä viettäneitä lapsia koulussa 1 oli 14 prosenttia ja koulussa 2 näitä lapsia oli 17 prosenttia. (Järventie 1999.)

Tässä tutkimuksessa lasten arki-iltoja tutkittiin kysymällä huoltajilta ”Missä ja kenen kanssa lapsi viettää arki-illat (noin klo 18–)?”. Vastaajille annettiin kuusi vaihtoehtoa, joihin he vastasivat viisiportaisella asteikolla². Lisäksi vastaajat voivat lisätä oman vaihtoehtonsa, jos valmiista vaihtoehtoista ei löytynyt hänen lapsensa iltaa kuvaavaa vaihtoehtoa.

Tämän tutkimuksen mukaan niin 5-, 8- kuin 11-vuotiaatkin lapset viettävät illat pääasiassa kotona aikuisen kanssa. Koulu-ikäiset lapset suuntautuivat kuitenkin 5-vuotiaita enemmän myös kodin ulkopuolelle kavereiden ja harrastusten pariin. (Kuvio 7 ja Liitetaulukko 8.)

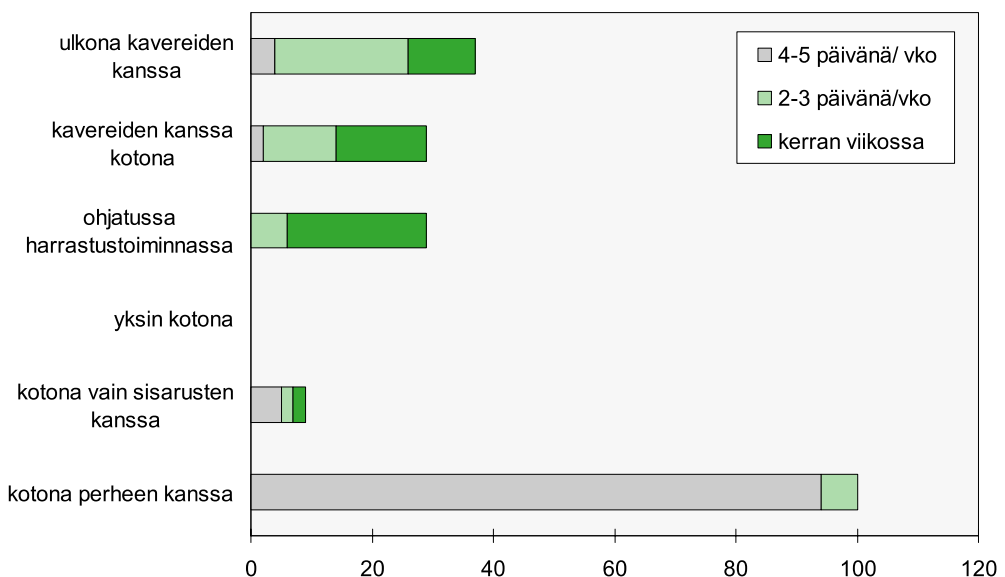
² Asteikko: 1= 4-5 päivänä/ vko, 2= 2-3 päivänä/ vko, 3= kerran viikossa, 4= joskus satunnaisesti ja 5= ei koskaan.

Kuvio 7. Missä ja kenen kanssa 5-, 8- ja 11-vuotiaat lapset viettävät yleensä arki-iltansa (4–5 iltana viikossa noin klo 18–)?

Viisivuotiaat lapset olivat perheen kanssa kotona illat. Vain kolmasosa lapsista osallistui ohjattuun harrastustoimintaan. Eikä kukaan heistä ollut koskaan yksin kotona iltaisin (Kuvio 8 ja Liitetaulukko 7). Kuvioista 8–10 on poistettu vaihtoehdot ”joskus satunnaisesti” sekä ”ei koskaan”.

Kuvio 8. Missä ja kenen kanssa 5-vuotiaat lapset viettävät arki-iltansa? (%)

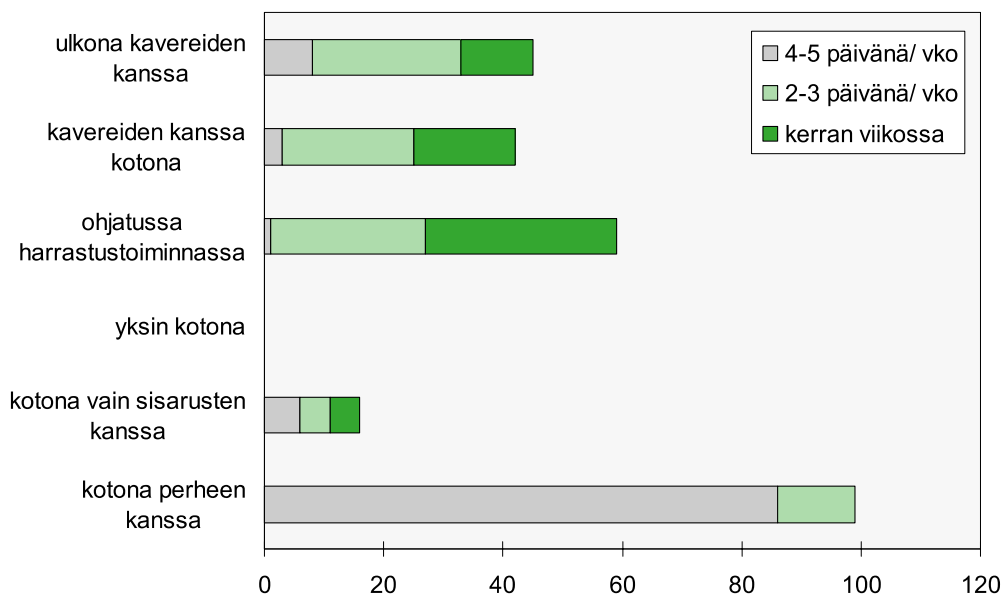

Viisivuotiaiden lasten arki-illat kuluivat siis kotona perheen parissa. Kotona vain sisarusten kanssa oli 8 prosenttia päiväkotikäisistä arkiviikon aikana, mutta näistä lapsista useimmat 4–5 iltana. Kavereita iltaisin tapasi noin 30 prosenttia 5-vuotiaista ja ohjattuun harrastustoimintaan osallistui kolme kymmenestä lapsesta. Ohjattuun harrastustoimintaan nämä lapset osallistuivat yleisimmin kerran viikossa.

Maaseudulla asuvat päiväkotikäiset lapset osallistuivat ohjattuun harrastustoimintaan satunnaisemmin kuin kaupungissa asuvat lapset.

Myös **8-vuotiaat lapset** viettävät arki-iltansa pääsääntöisesti kotona perheen kanssa. Lähinnä 1-3 iltana viikossa he osallistuivat ohjattuun harrastustoimintaan ja olivat kavereidensa kanssa kotona tai ulkona (Kuvio 9 ja Liitetaulukko 6).

Kuvio 9. Missä ja kenen kanssa 8-vuotiaat lapset viettävät arki-iltansa? (%)

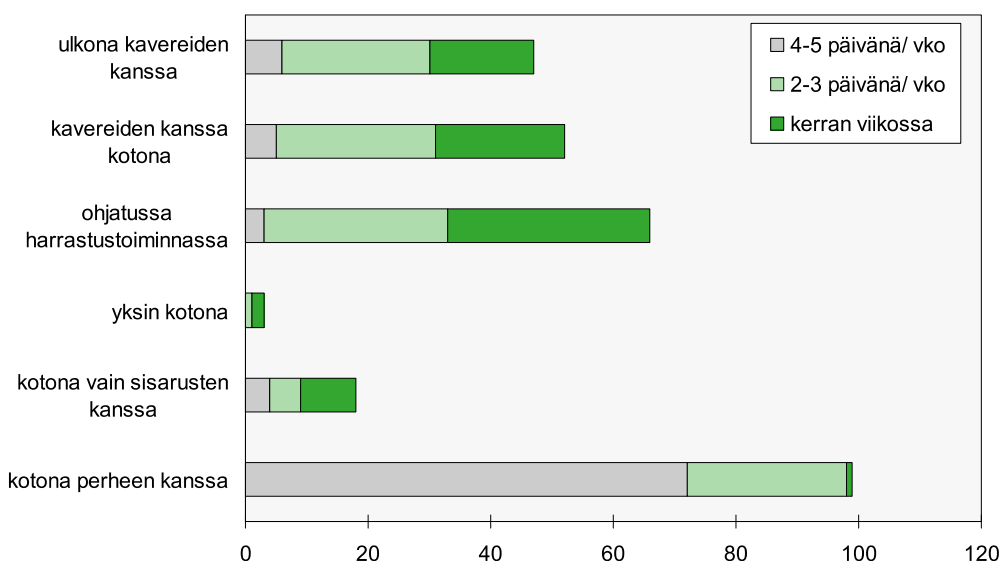

Yli 80 prosenttia 8-vuotiaista lapsista vietti arki-iltansa kotona perheen parissa. Noin joka viides lapsi vietti viikon aikana iltaa ainoastaan sisarustensa kanssa kotona ilman aikuisen läsnäoloa. Ohjattuihin harrastuksiin osallistui noin 60 prosenttia tämän ikäisistä lapsista, pääasiassa 1–3 kertaa viikossa. Kavereiden kanssa ulkona lapset olivat yleisimmin 2–3 kertaa viikossa ja kotona tai kavereiden kotona 1–3 kertaa viikossa arki-iltaisin. Maaseudulla asuvat lapset tapasivat kaupungissa asuvia lapsia harvem-

min kavereitaan iltaisin ja maaseudulla asuvat lapset olivat myös vähemmän iltaisin yksin kotona.

11-vuotiaat lapset viettävät arki-iltansa kotona perheen kanssa, kotona tai ulkona kavereiden kanssa tai ohjatussa harrastustoiminnassa kodin ulkopuolella (Kuvio 10 ja Liitetaulukko 5).

Kuvio 10. Missä ja kenen kanssa 11-vuotiaat lapset viettävät arki-iltansa? (%)

Noin 70 prosenttia 11-vuotiaista lapsista vietti 4–5 päivänä viikossa arki-iltansa kotona perheen kanssa. Ohjattuihin harrastustoimintoihin osallistui seitsemän kymmenestä ja kavereitaan tapasi puolet lapsista lähinnä 1–3 iltana viikossa. Joukossa oli myös 15 lasta, jotka osallistuivat harrastuksiin 4–5 iltana viikossa. Ainoastaan sisarusten kanssa illalla kotona oli noin joka viides 11-vuotias viikon aikana. Yksin kotona illalla oli noin 4 prosenttia näistä lapsista, yleisimmin yhtenä iltana viikossa. Maaseudulla ja kaupungissa asuvien lasten välillä oli eroa siten, että kaupungissa asuvat lapset tapasivat maaseudulla asuvia lapsia useammin kavereitaan arki-iltaisin.

Viisivuotiaiden lasten illat kuluivat pääsääntöisesti kotona perheen parissa. Kaksi viidestä lapsesta tapasi iltaisin myös kavereitaan ja osallistui ohjattuun harrastustoimintaan. Myös kouluikäisten lasten illat kuluivat lähinnä kotona perheen kanssa. Heistä

kuitenkin kolme viidesosaa osallistui myös ohjattuun harrastustoimintaan ja noin puolet tapasi kavereitaan iltaisin viikon aikana. Lapset tapasivat kavereitaan ja osallistuivat ohjattuihin harrastustoimintoihin kuitenkin pääsääntöisesti 1–3 kertaa viikon aikana, eikä suinkaan joka ilta. Järventien (1999) tutkimukseen verrattuna 8- ja 11-vuotiaat lapset viettivät tämän tutkimuksen mukaan vähemmän aikaa arki-iltaisin yksin tai vain sisarustensa kanssa kotona ilman aikuisen seuraa.

4.2.2. Mitä lapset tekevät arki-iltaisin?

Kalifornialaisista 3–11-vuotiaista lapsista 90 prosenttia katseli televisioa, mutta vain 25 prosenttia luki tai heille luettiin kirjaa päivittäin. Korkeasti koulutetut vanhemmat rajoittivat enemmän lastensa television katselua ja rohkaisivat lapsiaan opiskelemaan ja lukemaan useammin kuin vähänkoulutetut vanhemmat. Lapset, joiden äidit olivat osapäivätyöissä tai opiskelijoita katselivat vähemmän televisioa kuin lapset, joiden äidit olivat kotiäitejä. Suurissa perheissä lapset tekivät useammin kotitöitä, ehkä siksi että niissä kotitöitä oli myös enemmän. (Bianchi ja Robinson 1997.)

Koululaistutkimuksen 2000 mukaan 10–18-vuotiaista helsinkiläisistä tytöistä puolet luki kirjaa viikoittain mutta pojista vajaa kolmannes. Piirtäminen ja kirjoittaminen olivat myös erityisesti tyttöjen suosiossa. (Säkkinen 2001). 10–14-vuotiaat lapset käyttivät vuonna 1979 television päätoimiseen katseluun aikaa noin 1,5 tuntia illassa ja vuonna 1987 noin 1,8 tuntia illassa (Niemi & Pääkkönen 1989.)

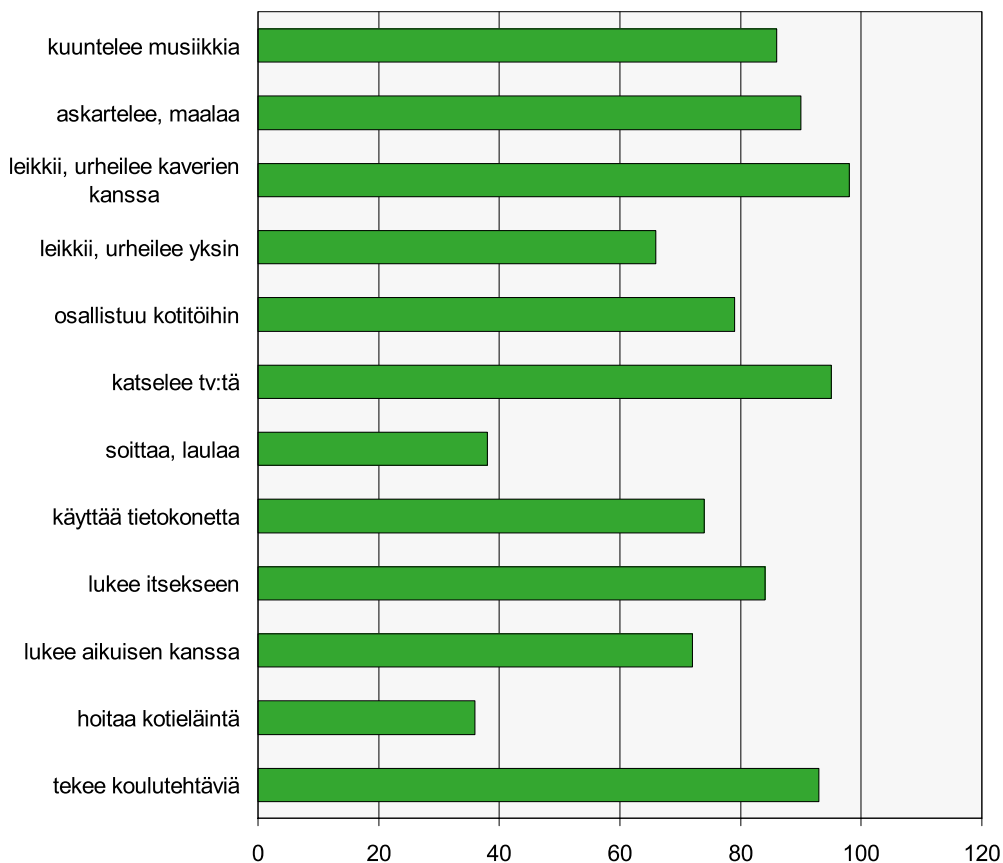
Noin puolet ruotsalaisista kymmenvuotiaista lapsista leikki päivittäin ulkona. Heistä puolet oli ulkona yli tunnin ja loput alle tunnin päivässä. Päivittäisestä vapaa-ajasta eniten aikaa käytettiin läksyjen lukuun ja television tai videoiden katselemiseen. Seitsemän kymmenestä lapsesta katseli televisiota ja lähes yhtä moni luki läksyjä päivittäin. Tytöt lukivat läksyjä, katselivat televisiota, autoivat kotitöissä ja hoitivat kotieläimiä poikia enemmän. Pojat pelasivat tietokonepelejä tyttöjä enemmän. (Nordström 1998.)

Tässä tutkimuksessa lasten arki-illan tekemisiä kartoitettiin kysymällä huoltajilta ”Mitä ja kuinka kauan lapsenne tekee tyypillisenä arki-iltana (n. klo 18-)?” Vastaajille annettiin 12 valmista vastausvaihtoehtoa, joihin he voivat vastata 6-portaisella asteikolla³.

³ Asteikko: 1= yli 3 tuntia/ ilta, 2= 2-3 tuntia/ ilta, 3= 1-2 tuntia/ ilta, 4= alle tunnin/ ilta, 5= ei lainkaan ja 0= en osaa sanoa).

Yleisintä puuhaa iltaisin lapsilla oli ulkoilu ja urheilu sisarusten tai kavereiden kanssa ja television tai videoiden katselu. (Kuvio 11, Liitetaulukko 12). Kuviosta 11 on poistettu vaihtoehdot ”ei koskaan” ja ”en osaa sanoa”. Television katselu oli siis hyvin suosittua tekemistä tämänkin tutkimuksen mukaan.

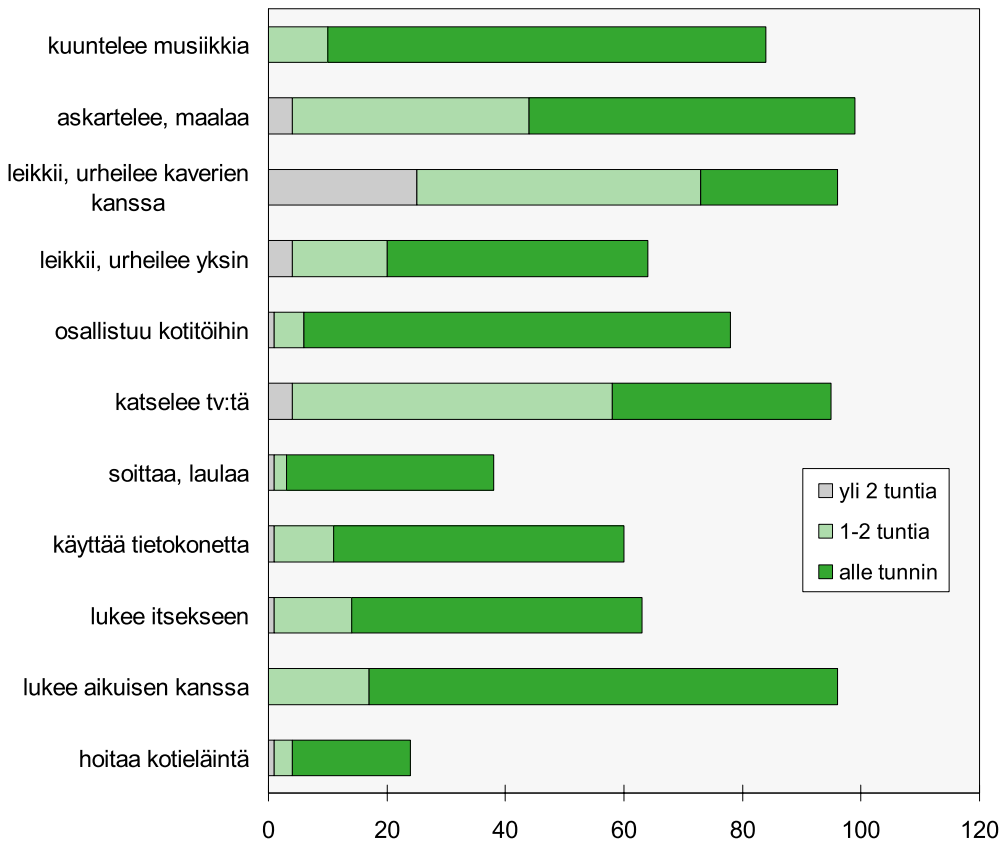
Kuvio 11. Kuinka suuri osa 5-, 8- ja 11-vuotiaista lapsista tekee mainittuja asioita tyypillisenä arki-iltana? (”tekee koulutehtäviä” osiossa mukana vain 8- ja 11-vuotiaat lapset)

Kouluikäisistä lapsista 92 prosenttia teki yleensä arki-iltaisin koulutehtäviä. Myös askartelu, piirtäminen ja maalaaminen sekä musiikin ja satukasettien kuuntelu sekä lukeminen olivat hyvin yleistä ajanvietettä kaikenikäisillä lapsilla. Annetuista vaihtoehdoista vähiten lapset lauloivat ja soittivat jotain instrumenttia sekä hoitivat kotieläintä. Kotitöihin osallistui 79 prosenttia ja tietokonetta käytti 74 prosenttia lapsista tyypillisenä arki-iltana. Tietokonetta käyttivät erityisesti 11-vuotiaat lapset, avioliitossa olevien sekä alle 40-vuotiaiden huoltajien lapset.

Viisivuotiaat lapset katselivat ja lukivat kirjaa aikuisen kanssa, askartelivat ja piirsivät sekä leikkivät kavereiden ja sisarusten kanssa iltaisin. Myös television katselu oli yleistä ajanvietettä 5-vuotiailla lapsilla (Kuvio 12).

Kuvio 12. Mitä 5-vuotiaat lapset tekivät arki-iltaisin ja kuinka kauan? (%)

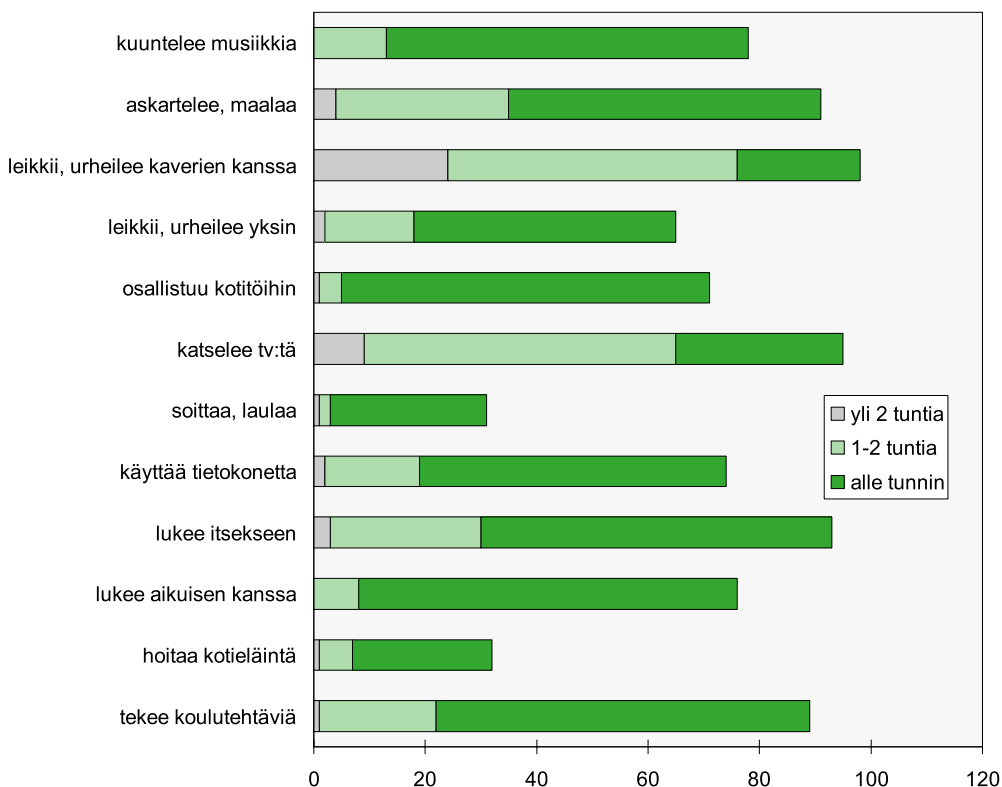

Viisivuotiaiden lasten arki-illoista aikaa eniten kului leikkimiseen, television katseluun ja piirtämiseen tai askarteluun. Näihin lapsista vähintään puolet käyttivät yli tunnin illasta. Yli 80 prosenttia viisivuotiaista osallistui myös kotitöihin ja noin 60 prosenttia lapsista käytti tietokonetta tyypillisenä arki-iltana, pääasiassa alle tunnin illassa.

Viisivuotiaat tytöt lauloivat tai soittivat jotain instrumenttia sekä askartelivat, piirsivät ja tekivät käsitöitä poikia useammin. Tytöistä suurempi osa kuin pojista ei urheilut lainkaan ja pojista suurempi osa kuin tytöistä ei kuunnellut lainkaan musiikkia tai satukasetteja. Maalla asuvat lapset hoitivat enemmän kotieläimiä kuin kaupungissa asuvat 5-vuotiaat lapset.

Kahdeksanvuotiaat lapset leikkivät kavereiden ja sisarusten kanssa, katselivat televisiota, lukivat kirjaa, askartelivat, piirsivät tai tekivät käsitöitä sekä tekivät koulutehtäviä arki-iltais-in (Kuvio 13).

Kuvio 13. Mitä ja kuinka kauan 8-vuotiaat lapset tekivät arki-iltais-in? (%)

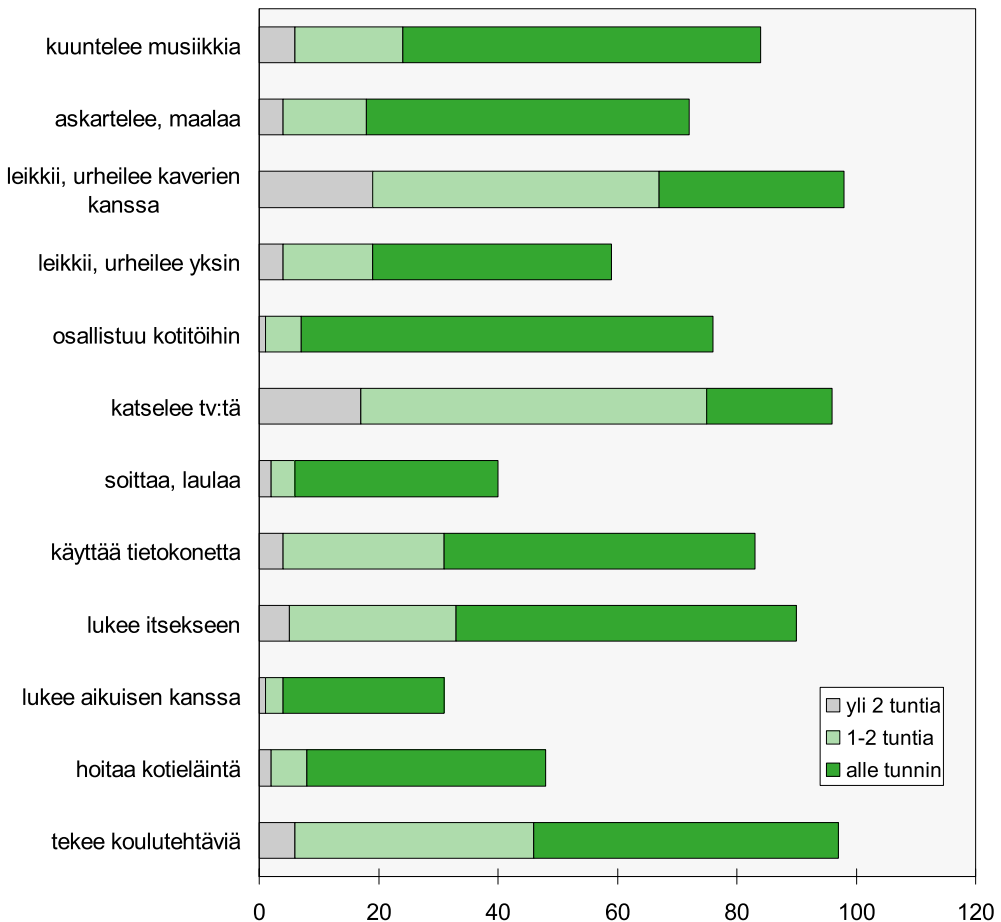

Kahdeksanvuotiaat lapset käyttivät arki-illasta pisimmän ajan leikkimiseen sekä urheiluun ja television katseluun. Leikkimiseen ja urheiluun, ulkoiluun kavereiden tai sisarusten kanssa joka viides kahdeksanvuotias lapsi käytti yli kaksi tuntia illasta ja television katseluun joka kymmenes lapsi yhtä paljon. Koulutehtäviin aikaa iltais-in käytti lähes 90 prosenttia tämän ikäisistä lapsista. Niiden suorittaminen vei lapsilta pääasiassa alle tunnin illasta. Myös askartelu, käsityöt, maalaaminen ja piirtäminen sekä lukeminen olivat hyvin suosittuja tekemisiä, sillä tyypillisenä arki-iltana yli 90 prosenttia lapsista käytti niihin aikaa.

8-vuotiaat tytöt lauloivat tai soittivat jotakin instrumenttia poikia useammin. Tytöt myös hoitivat kotieläimiä poikia ahkerammin ja maalla asuvat lapset kaupungissa asuvia lapsia enemmän. Pojat käyttivät useammin aikaa tietokoneen käyttöön yli tunnin illassa ja maalla asuvat lapset yli kaksi tuntia illassa. Pojat ulkoilivat ja urheilivat paljon iltaisin, mutta tytöillä vastaavasti aikaa kului piirtämiseen, askartelemiseen ja käsitöiden tekemiseen enemmän. Tytöt kuuntelivat myös musiikkia tai satukasetteja poikia enemmän.

Tämän tutkimuksen **11-vuotiaat lapset** käyttivät yleensä eniten aikaa arki-illasta television katseluun ja leikkimiseen tai urheiluun kaverien kanssa (Kuvio 14).

Kuvio 14. Mitä ja kuinka kauan 11-vuotiaat lapset tekivät arki-iltaisin? (%)

Kaverien kanssa olo ja television katselu veivät molemmat yleensä noin 1-2 tuntia näiden lasten illasta. Yli 90 prosenttia lapsista teki iltaisin koulutehtäviä, jotka veivät aikaa yleisimmin alle tunnin. Näistä viidesluokkalaisista lapsista noin 80 prosenttia käytti tietokonetta tyypillisen arki-illan aikana. Yleensä tietokonetta käytettiin vajaan tunnin ajan illan aikana.

11-vuotiaat tytöt olivat poikia ahkerampia lukemaan satuja, sarjakuvia ja romaaneja ja tyttöistä suurempi osa kuin pojista osallistui kotitöiden tekoon sekä lauloi tai soitti jotakin instrumenttia. Pojat taas käyttivät tietokonetta iltaisin pidemmän aikaa kuin tytöt, sillä tytöt käyttivät tietokonetta useammin alle tunnin illassa ja pojat 1–2 tuntia illassa. Tytöt hoitivat kotieläimiä poikia pidempiä aikoja illassa ja pojat olivat iltaisin ulkona urheilemassa ja leikkimässä tyttöjä pidempiä aikoja. Tytöt puolestaan askartelivat, piirsivät ja tekivät käsitöitä poikia enemmän.

Television katselu ja leikkiminen, urheilu olivat kaikkien lasten tyypillisintä arki-iltojen tekemistä. Viisivuotiaat lapset askartelivat, maalasivat ja piirsivät enemmän kuin kouluikäiset lapset ja 11-vuotiaiden lasten keskuudessa oli muita ikäryhmiä enemmän niitä lapsia, jotka kuuntelivat musiikkia ja katselivat televisiota yli kaksi tuntia illassa. Kouluikäiset lapset käyttivät myös tietokonetta arki-iltaisin viisivuotiaita lapsia enemmän. Nämä tulokset vastaavat hyvin muualla aiemmin tehtyjä tutkimuksia lasten ajankäytöstä (mm. Säkkinen 2001, Nordström 1998, Bianchi ja Robinson 1997).

4.2.3 Mihin aikaan lapset menevät nukkumaan?

Kolme neljäsosaa lapsista meni nukkumaan viimeistään klo 21.30 tyypillisenä arki-iltana. Eroa eri ikäryhmien välillä oli kuitenkin siten, että yleisin nukkumaanmenoai-ka arki-iltaisin 5- ja 8-vuotiailla lapsilla oli klo 21 ja 11-vuotiailla lapsilla klo 22. Nukkumaanmenoajat vaihtelivat klo 19 ja klo 23 välillä.

Kaupungissa asuvat lapset menivät maaseudun lapsia aikaisemmin nukkumaan. Useita kertoja viikossa harrastustoimintaan osallistuneet lapset ja lapset, joilla oli useita eri harrastuksia menivät pääasiassa nukkumaan klo 21.30–22.00, eli keskimääräistä myöhemmin. Myös alle 40-vuotiaiden huoltajien lapset valvoivat vanhempien huoltajien lapsia myöhempään iltaisin. Lapset, jotka olivat yksin kotona iltapäivisin, menivät myöhempään nukkumaan kuin lapset, jotka eivät olleet yksin kotona lainkaan. Sa-

moin lapset, jotka käyttivät tietokonetta tai katselivat televisiota tai videoita yli kolme tuntia illassa menivät muita lapsia useammin nukkumaan vasta klo 22 jälkeen.

Ne lapset, jotka menivät nukkumaan klo 21.30 jälkeen saivat päättää nukkumaanmenoajastaan ja illalla ulkonaolonsa pituudesta yhdessä vanhempiensa kanssa muita lapsia useammin. Ilmeisestikin nämä lapset kuuluivat kouluikäisiin lapsiin. Sen sijaan lapset, jotka menivät nukkumaan viimeistään klo 20.30 eivät itse saaneet päättää nukkumaanmenoajastaan vaan vanhemmat päättivät sen.

Lapsen iällä oli siis yhteys siihen, mihin aikaan huoltajat ilmoittivat heidän lapsensa menevän tyypillisenä arki-iltana nukkumaan, eli vanhemmat lapset menivät nukkumaan luonnollisestikin nuorempia myöhemmin. Lapset, jotka katselivat paljon televisiota tai videoita ja käyttivät tietokonetta pitkiä aikoja illan kuluessa kävivät muita lapsia useammin myöhään iltaisin nukkumaan. Myös maaseudulla asuvat lapset sekä alle 40-vuotiaiden huoltajien lapset kävivät iltaisin nukkumaan muita lapsia myöhemmin.

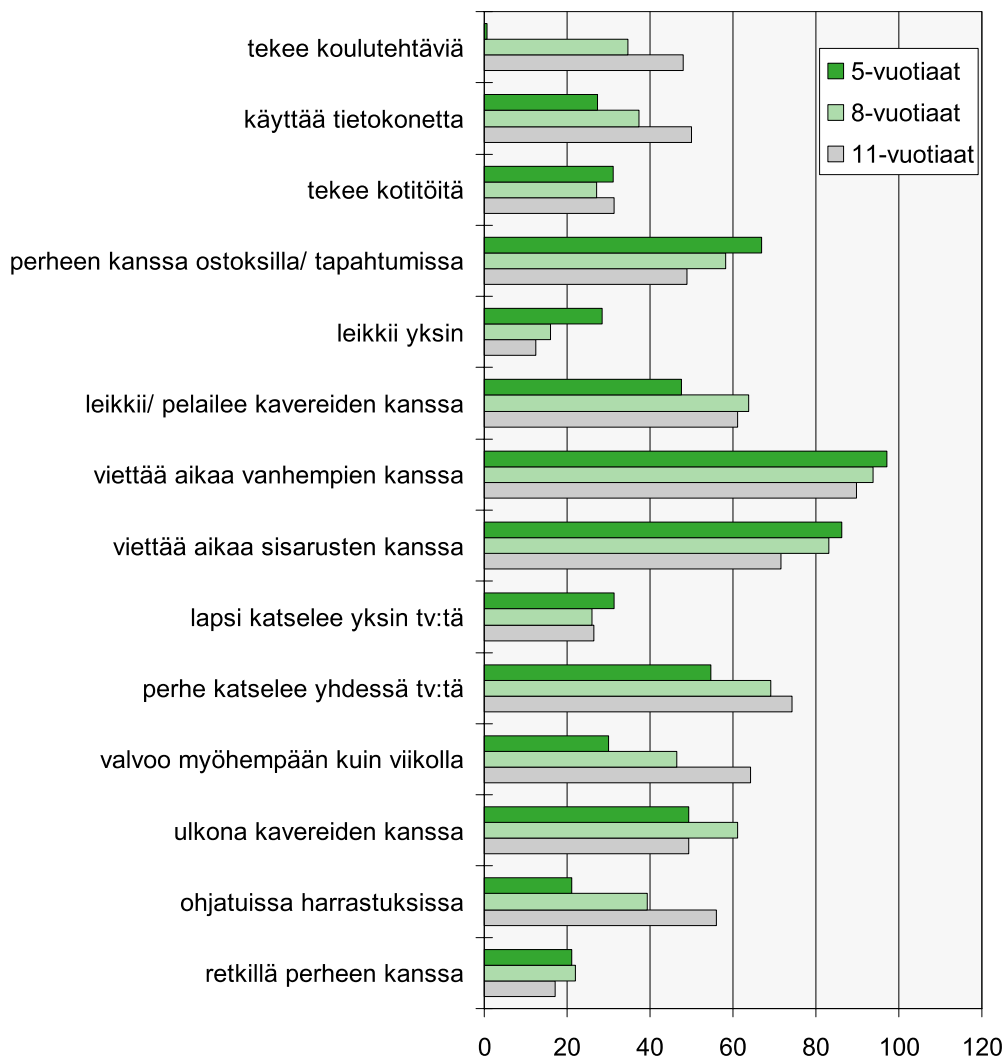
4.3 Viikonloput

Tässä barometrissa lasten viikonlopun viettoja kartoitettiin kysymällä huoltajilta ”Miten lapsenne viettää viikonloppua?” Huoltajat voivat vastata 14 erilaisen viikonlopun viettotapoja kuvaavan vaihtoehdon avulla, mitkä niistä kuvaisivat hänen lapsensa tilannetta parhaiten. Vaihtoehtoihin vastattiin 6-portaisella asteikolla⁴. Lisäksi vastaajat voivat lisätä joukkoon yhden viikonlopun viettotavan, jos joukosta ei löytynyt hänen lapsensa tilannetta kuvaavaa vaihtoehtoa.

Huoltajien mukaan lapsista yli 90 prosenttia vietti viikonloppuja pääasiassa vanhempiensa kanssa. Samoin sisarusten kanssa usein tai erittäin usein viikonloppuisin aikaa vietti noin 80 prosenttia lapsista. Perheen kanssa usein tai erittäin usein televisiota viikonloppuisin katseli noin 60 prosenttia lapsista ja erityisesti 5- ja 8-vuotiaat osallistuvat perheen kanssa retkille sekä ostosmatkoille ja erilaisiin tapahtumiin. Toki viikonloppuisin lapset myös viettävät aikaa kavereiden kanssa leikkien ja erityisesti 11-vuotiaat saivat valvoa viikonloppuisin usein myöhempään kuin viikolla (Kuvio 15 ja Liitetaulukot 13–16).

⁴ Asteikko: 0= en osaa sanoa, 1= erittäin usein, 2= usein, 3= joskus, 4= harvoin, 5= ei lainkaan.

Kuvio 15. Kuinka suuri osa 5-, 8- ja 11-vuotiaista lapsista tekee yllämainittuja asioita usein tai erittäin usein viikonloppuisin (%)

Viisivuotiaiden lasten viikonloput kuluivat tiiviisti vanhempien ja sisarusten kanssa. Aika kului mm. ostoksilla ja erilaisissa tapahtumissa sekä televisiota katsellen perheen parissa. Puolet lapsista tapasivat usein myös kavereitaan viikonlopun aikana ja ohjattuun harrastustoimintaan osallistui joka viides päiväkotikäinen lapsi usein viikonloppuisin. Maalla asuvat 5-vuotiaat lapset viettivät enemmän aikaa sisarustensa kanssa viikonloppuisin kuin kaupungissa asuvat lapset.

Lähes 60 prosenttia **8-vuotiaista lapsista** kävi viikonloppuisin perheen kanssa ostoksilla ja erilaisissa tapahtumissa. Myös sisarusten kanssa vietettiin usein aikaa viikonloppuisin. Kaverit olivat kuitenkin erittäin tärkeä osa tokaluokkalaisten viikonloppujen viettoa, sillä yli 60 prosenttia heistä leikki ja pelaili ulkona tai kotona kavereiden kanssa. Lähes kaksi viidestä tokaluokkalaisesta osallistui myös viikonloppuisin ohjattuun harrastustoimintaan.

Kuitenkin harvemmat maaseudulla asuvat kahdeksanvuotiaat lapset tapasivat kavereitaan ja osallistuivat retkille perheen kanssa kuin kaupungissa asuvat lapset. Tytöt käyttivät poikia harvemmin tietokonetta. Koulutehtäviä tekivät erittäin usein erityisesti lapset, joiden huoltajalla ei ollut ammatillista koulutusta lainkaan, ja huoltajan ammatillisen koulutuksen määrän kasvaessa yhä harvempi lapsi teki erittäin usein koulutehtäviä viikonloppuisin.

11-vuotiaista lapsista yli puolet osallistui ohjattuun harrastustoimintaan viikonloppuisin, eli noin viisitoista prosenttia suurempi osa kuin kahdeksanvuotiaista lapsista. Tietokonetta käytti puolet näistä viidesluokkalaisista ja lähes puolet teki koulutehtäviä. Kotitöihin viikonloppuisin osallistui usein joka kolmas viidesluokkalainen ja kavereiden kanssa leikki ja oli ulkona reilu puolet lapsista tyypillisen viikonlopun aikana. Vaikka siis 11-vuotiaidenkin lasten elämä viikonloppuisin oli hyvin perhekeskeistä, oli heillä ”omia juttuja” nuorempia lapsia enemmän. 11-vuotiaat osallistuivat eniten ohjattuun harrastustoimintaan ja käyttivät eniten tietokonetta. He tekivät myös koulutehtäviä enemmän viikonloppuisin kuin kahdeksanvuotiaat lapset.

Lapsen sukupuolella ja asuinpaikalla sekä huoltajan ammatillisella koulutuksella oli yhteyttä 11-vuotiaiden lasten viikonlopun viettotapoihin. Pojat leikkivät ja pelailivat kavereiden kanssa ja käyttivät tietokonetta sekä olivat ulkona kavereiden kanssa tyttöjä enemmän. Tytöt osallistuivat enemmän kotitöiden tekoon ja tekivät useammin viikonloppuisin koulutehtäviä kuin pojat. Maaseudulla asuvat lapset katselivat televisiota ja videoita perheensä kanssa useammin kuin kaupungissa asuvat lapset. Korkeintaan ammatillisen koulun käyneiden huoltajien lapset tekivät useammin viikonloppuisin koulutehtäviä kuin korkeammin koulutettujen huoltajien lapset.

4.5 Yhteenveto

Suurimman osan arkipäivistään 8- ja 11-vuotiaat lapset viettivät luonnollisestikin koulussa ja kaksi kolmesta viisivuotiaasta päivähoitossa. Lasten iltapäivät kuluivat koulun ja päiväkodissa olon jälkeen pääasiassa kotona aikuisen seurassa. Päivittäin iltpäiviä aikuisen kanssa kotona vietti yli 90 prosenttia 5-vuotiaista, yli 60 prosenttia 8-vuotiaista ja 45 prosenttia 11-vuotiaista. Kouluikäisiltä lapsilta aikaa kului yhä enemmän myös kavereiden ja sisarusten kanssa kotona tai ulkona kavereiden kanssa ja harrastuksissa kodin ulkopuolella. Viisivuotiaista lapsista kaksi viidestä, puolet 8-vuotiaista ja kolme viidestä 11-vuotiaasta osallistui 1–3 kertaa viikossa ohjattuun harrastustoimintaan iltapäivisin. Iltapäiväkerhoon osallistuminen oli yleisintä kaupunkien 8-vuotiaiden lasten keskuudessa.

Joskus iltapäivisin yksin kotona oli 45 prosenttia lapsista. Pääsääntöisesti lasten yksin kotona oleminen oli kuitenkin satunnaista. Yksin iltapäivisin kotona säännöllisesti vähintään yhtenä päivänä viikossa oli 30 prosenttia 11-vuotiaista lapsista, 21 prosenttia 8-vuotiaista ja vain 1 prosentti 5-vuotiaista lapsista. Lähinnä lapset olivat yksin kotona 1–2 tuntia iltapäivisin ennen kuin aikuisia tai vanhempia sisaruksia tuli kotiin. Viisivuotiaiden lasten joukossa ei ollut yhtään lasta, jotka olisivat joskus yksin kotona yli 4 tuntia. Kahdeksanvuotiaiden lasten joukossa noin joka sadas lapsi ja 11-vuotiaiden joukossa pari lasta oli joskus iltapäivisin yksin kotona yli neljä tuntia.

Yleisintä lasten yksinolo iltapäivisin oli kaupungeissa asuvien lasten keskuudessa, siviilisäädyltään eronneiden ja naimattomien huoltajien lapsilla ja 30–39-vuotiaiden huoltajien lapsilla. Vähäisintä lasten yksinolo oli yli 45-vuotiaiden huoltajien ja avoliitossa elävien huoltajien lapsilla.

Arki-illat lapset viettivät yleensä kotona perheen parissa. 8- ja 11-vuotiaat lapset olivat 5-vuotiaita lapsia useammin ohjatussa harrastustoiminnassa ja tapasivat kavereitaan. Kavereitaan lähinnä 2–3 iltana viikossa tapasi kaksi viidestä 5-vuotiaasta ja puolet kouluikäisistä lapsista. Ohjattuihin harrastustoimintoihin osallistui kaksi viidestä viisivuotiaasta, kolme viidestä 8-vuotiaasta ja seitsemän kymmenestä 11-vuotiaasta.

Ohjattuun harrastustoimintaan osallistuminen ei ollut kuitenkaan jokapäiväistä, vaan lapset osallistuivat niihin lähinnä 1–3 arki-iltana viikon aikana. 8- ja 11-vuotiaista lapsista yhteensä 20 osallistui ohjattuun harrastustoimintaan 4–5 päivänä viikossa. Suurinosa näistä lapsista oli kaupungissa asuvia ja 11-vuotiaita. Maaseudulla asuvat 8- ja 11-vuotiaat lapset viettivät vähemmän aikaa kavereiden kanssa kuin kaupungeissa asuvat lapset ja 5-vuotiaat maaseudulla asuvat lapset osallistuivat kaupungeissa asuvia lapsia satunnaisemmin myös ohjattuun harrastustoimintaan.

Ulkoilu tai urheilu kavereiden ja sisarusten kanssa sekä television tai videoiden katselu olivat yleisintä ajanvietettä arki-iltaisin lasten keskuudessa. Kouluikäisiltä lapsilta aikaa kului myös koulutehtävien tekoon, mutta niihin käytettiin vähemmän aikaa kuin television katseluun. Muuta suosittua ajanvietettä olivat lukeminen, piirtäminen ja askartelu, leikkiminen sekä musiikin ja satukasettien kuuntelu. Yli 70 prosenttia lapsista osallistui myös kotitöiden tekoon ja käytti tietokonetta iltaisin. Tietokonetta käyttivät varsinkin 11-vuotiaat lapset sekä avioliitossa olvien ja alle 40-vuotiaiden huoltajien lapset. Erityisesti poikien suosiossa olivat leikkiminen, urheilu ja ulkoilu sisarus-ten tai kavereiden kanssa sekä tietokoneen käyttö. Tytöt puolestaan kuuntelivat musiikkia, soittivat jotain instrumenttia ja lauloivat, osallistuivat kotitöihin, lukivat ja piirsivät sekä askartelivat ja hoitivat kotieläimiä enemmän kuin pojat.

Nukkumaan 5- ja 8-vuotiaat lapset menivät noin klo 21 ja 11-vuotiaat klo 22. Kolme neljäsosaa lapsista meni nukkumaan viimeistään klo 21.30. Joukossa oli kuitenkin myös lapsia, joilla nukkumaanmeno-aika oli vasta klo 23. Maaseudulla asuvat lapset ja alle 40-vuotiaiden huoltajien lapset valvoivat iltaisin muita lapsia myöhempään. Myös lapset, jotka käyttivät pitkiä aikoja tietokonetta tai katselivat iltaisin paljon televisiota tai videoita valvoivat muita lapsia pidempään. Kouluikäiset lapset, jotka saivat nuorempia useammin myös päättää yhdessä vanhempiensa kanssa nukkumaanmenoajastaan menivät myöhemmin iltaisin nukkumaan kuin nuoremmat lapset.

Viikonloput lapset viettivät pääasiassa vanhempien ja sisarusten kanssa kotona. Television katselu oli perheiden yleisintä yhteistä ajanvietettä. Yli puolet 5- ja 8-vuotiaista lapsista osallistui myös perheen kanssa ostoksille ja erilaisiin tapahtumiin. Noin puolet eri-ikäisistä lapsista tapasi myös kavereitaan usein viikonlopon aikana, mutta kahdeksanvuotiaat viettivät aikaa kavereidensa kanssa muita lapsia enemmän. Yli 60 pro-

senttia 11-vuotiaista lapsista sai valvoa myöhempään viikonloppuisin kuin viikolla. Vaikka 11- vuotiaidenkin lastenkin viikonloput olivat hyvin perhekeskeisiä, oli heillä muita lapsia enemmän ”omia juttuja”. Heistä yli puolet osallistui viikonloppuisin ohjattuun harrastustoimintaan. Näiltä viidesluokkalaisilta kului aikaa koulutehtävien tekoon viikonloppuna tokaluokkalaisia enemmän ja puolet 11-vuotiaista käytti aikaa myös tietokoneen parissa viikonloppuisin. Tietokoneiden käyttö olikin erityisesti 11-vuotiaiden poikien suosiossa ja he olivat myös ulkona kavereiden kanssa enemmän kuin samanikäiset tytöt. Tytöt puolestaan osallistuivat enemmän kotitöiden tekoon ja tekivät useammin koulutehtäviä viikonloppuisin kuin pojat. Maaseudulla asuvat 8-vuotiaat tapasivat viikonloppuisin vähemmän kavereitaan kuin kaupunkien lapset ja maaseudun 5-vuotiaat lapset viettivät enemmän aikaa sisarustensa kanssa viikonloppuisin kuin kaupunkien 5-vuotiaat lapset.

5. LASTEN HARRASTUKSET

Sopivan harrastuksen etsiminen on lapselle oman identiteetin hahmottamista. Kokeileminen ja tutkiminen jatkuu usein vuosia. Tämä vie myös vanhemmilta paljon aikaa, rahaa ja paikasta toiseen kuljettamista. Joissakin tapauksissa lapsen harrastukset muotoutuvat enemmän vanhempien kuin lasten ehdoilla. Vanhemmat haluavat lapselleen kaikkea sitä hyvää, mitä paitsi itse lapsena jäivät. (Jarasto ja Sinervo 1998, 187- 188.)

Television katselemista vanhemmat pitävät pääasiassa ajankuluna ja lapsen leikkejä hänen omana alueenaan. Lapsen harrastamisessa tavoitellaan lapsen parasta tietoisemmin ja laajemmalla rintamalla. Vaikka ”amerikkalaisesta trimmaamisesta” otetaankin etäisyyttä, saattaa kuusivuotiaalla olla jo kolmekin harrastuskertaa viikossa sen lisäksi, että hän on päivähoidossa 8–9 tuntia viitenä päivänä viikossa. (Kalliala 1999, 219.)

Vuoden 1999 perhebarometrissa 94 prosenttia päiväkodissa olevien lasten vanhemmista oli sitä mieltä, että lapsilla tulisi olla monipuolisia harrastuksia (Reuna 1999).

Tässä tutkimuksessa eri ikäisten lasten huoltajilta kysyttiin pitivätkö he tärkeinä sitä, että heidän lapsellaan on harrastuksia ja minkä vuoksi he pitivät tai eivät pitäneet harrastuksia lapselleen tärkeinä. Lisäksi huoltajilta tiedusteltiin oliko heidän lapsensa joskus osallistunut tai osallistuiko lapsi kyselyhetkellä johonkin ohjattuun harrastustoimintaan. Kyselyssä kartoitettiin myös mitä lapset harrastavat ja kuinka usein harrastuksiin osallistuttiin viikon aikana. Vastaajilta tiedusteltiin myös harrastusten mahdollisia haittoja sekä perheen yhteisiä harrastuksia.

5.1 Harrastusten tärkeys ja niihin osallistuminen

5.1.1 Ovatko harrastukset huoltajien mielestä tärkeitä lapselle?

Kun kyselyyn vastaajilta tiedusteltiin oliko heidän mielestään tärkeää, että heidän lapsellaan on harrastuksia, vastaajista 45 prosenttia piti erittäin tärkeänä ja 35 prosenttia varsin tärkeänä että lapsella on harrastuksia.

Vastaajan lapsen iällä oli yhteyttä vastauksiin siten, että vastaajat, joiden lapsi oli 11-vuotias pitivät harrastuksia useammin erittäin tärkeänä lapselleen kuin vastaajat joiden lapsi oli vasta 5-vuotias. Viisivuotiaiden lasten huoltajista kolme viidestä ja viidesluokkalaisten lasten huoltajista jopa yli 90 prosenttia piti harrastuksia lapselleen tärkeinä. Yli 45-vuotiaat huoltajat ja huoltajat, joiden perheissä oli enemmän kuin 4 lasta pitivät harrastuksia harvemmin tärkeinä lapsilleen kuin muut huoltajat. Vastaajien asuinpaikalla eikä koulutuksella ollut yhteyttä siihen pitivätkö he harrastuksia lapsilleen tärkeinä vai eivät.

Ylivoimaisesti tärkeimpinä syinä harrastusten tärkeyteen huoltajat mainitsivat harrastusten sosiaalistavan vaikutuksen lapseen (oppii olemaan muiden lasten kanssa ja tekemään yhteistyötä, toimimaan ryhmässä jne.) sekä sen, että harrastusten kautta lapsi saa hyviä, samanhenkisiä ystäviä ja tapaa kavereitaan (Taulukko 1). Kaikki vastaajat eivät kertoneet syytä miksi harrastukset olivat heidän mielestään tärkeitä lapselle ja osa vastaajista kertoi monia syitä.

Taulukko 1. Miksi harrastukset ovat huoltajien mielestä lapsille tärkeitä?

Kymmenen eniten mainittua syytä (N= 1556)

syy	n	syy	n
1. lapsen sosiaalistuminen	303	6. lapsi saa liikuntaa	86
2. lapsi saa ystäviä	268	7. lapsi saa virikkeitä	80
3. lapsen kehittyminen	116	8. ilo, hauskuus lapselle	74
4. lapsi oppii uutta	103	9. ”pitää lapsen pois pahoilta teiltä”	73
5. mielekäs ajanviete lapselle	91	10. tasapainottaa koulunkäyntiä	46

Tärkeinä huoltajat pitivät myös sitä, että harrastukset antavat lapselle virikkeitä ja sisältöä elämään sekä terveyttä ja hyvät elintavat esimerkiksi liikunnasta. Hyvää harrastuksissa oli huoltajien mielestä lisäksi harrastuksen tuoma vastapaino kodille ja koululle, ”harrastus on lapsen oma juttu”. Harrastuksia huoltajat pitivät hyvänä keinona ”pitää lapsi pois pahoilta poluilta”. Harrastustoiminta oli huoltajien mielestä turvallinen ja hyvä tapa viettää aikaa:

"Tietää missä lapsi on."

"Sosiaalistumisen kannalta"

"Tapaa siellä kavereitaan ja saa uusia samanhenkisiä ystäviä"

"Parempi harrastuksissa kuin notkumassa kylillä!"

"Terve tapa kuluttaa energiaa!"

Ne vastaajat, jotka eivät pitäneet harrastuksia lapselleen tärkeinä, ilmoittivat yleisimmin syyksi sen, että heidän lapsensa oli vielä kovin pieni (5-vuotias) ja tarvitsi aikaa olla myös kotona vanhempien ja sisarusten kanssa tai ettei lapsi halua itse harrastaa (Taulukko 2). Kaikki vastaajat eivät myöskään ilmoittaneet syytä siihen, miksi eivät pitäneet harrastuksia tärkeinä lapselleen ja osa vastaajista ilmoitti useita syitä. Vastaajien määrä tässä kysymyksessä jäi hyvin pieneksi.

Taulukko 2. Miksi huoltajat eivät pitäneet harrastuksia tärkeinä lapselleen, 6 eniten mainittua syytä (N=240):

syy	n
1. lapsi vasta 5-vuotias	115
2. lapsi ei halua harrastaa	44
3. lapsen "oma aika", leikki myös tärkeää	24
4. tärkeää olla rauhassa perheen kanssa	17
5. lapsi keksii itsekkin tekemistä	15
6. päiväkodissa tarpeeksi virikkeitä	14

Päiväkotitoimintaa pidettiin myös pienille tarpeeksi virikkeitä antavana toimintana ja illat haluttiin rauhoittaa kodin piiriin. Eivätkä kaikki lapset halunneet itse harrastaa vaan keksivät tekemistä kotonakin ja viihtyivät hyvin ilman harrastuksia. Muutama huoltaja ilmoitti myös koulun olevan lapselle juuri nyt kaikkein tärkeintä tai maaseudulta löytyvän lapselle virikkeitä ilman harrastusiakin.

Vastaajien mielipiteitä lasten harrastuksista kartoitettiin myös esittämällä heille asiaa koskevia väitteitä. Väitteen "Harrastukset ovat turvallinen tie kotoa maailmaan" kanssa täysin tai lähes kokonaan samaa mieltä oli 87 prosenttia vastaajista ja väitteen "Harrastuksissa lapsen tulee oppia tehokkuutta ja ajankäyttöä pärjätäkseen elämässä" kanssa vain 15 prosenttia vastaajista oli täysin tai lähes samaa mieltä. Väitteiden "Harrastava lapsi on onnellisempi kuin lapsi jolla ei ole harrastuksia" ja "Lapsi ei tarvitse harras-

tuksia kasvaakseen onnelliseksi aikuiseksi” kanssa oli noin puolet vastaajista täysin tai lähes samaa mieltä. (Liitetäulukko 17.) Harrastuksia huoltajat pitivät siis lapsille hyvinä, muttei kuitenkaan välttämättöminä lapsen onnellisuuden kannalta. Tehokkuuden ja ajankäytön oppimista harrastamisen syynä kannatti vain varsin harva huoltaja.

Kyselyyn vastanneiden lapset olivat ensimmäisen kerran osallistuneet ohjattuun harrastustoimintaan keskimäärin 4,7 vuotiaina. Eniten lukumääräisesti joukossa oli lapsia, jotka olivat aloittaneet harrastamisen 3- ja 4-vuotiaina. Puolet lapsista olivat aloittaneet harrastamisen viimeistään 5-vuotiaana ja kolme neljästä lapsesta viimeistään 6-vuotiaana. Nuorimmat harrastajat olivat aloittaneet harrastuksensa jo ennen ensimmäisen ikävuoden täyttymistä. Viidesluokkalaisista lapsista 96 prosenttia, tokaluokkalaisista 91 prosenttia ja päiväkotikäisistä 77 prosenttia oli joskus osallistunut ohjattuun harrastustoimintaan. Huoltajien ammatillisen koulutuksen lisääntyessä myös lasten ohjattuun harrastustoimintaan osallistuminen kasvoi. Toisaalta yli 45-vuotiaiden huoltajien lapsista suurempi osa kuin nuorempien huoltajien lapsista ei ollut koskaan osallistunut ohjattuun harrastustoimintaan.

5.1.2 Mitä ja kuinka usein lapset harrastavat?

Telaman, Silvennoisen, Laakson ja Kannaksen tutkimuksen mukaan (1989) suomalaisista 9- ja 12-vuotiaista tytöistä kaksi kolmasosaa ja pojista kolme neljäsosaa harrastaa liikuntaa vähintään pari kertaa viikossa. 10–12-vuotiaat lapset käyttävät liikuntaan päivittäin keskimäärin puolitoista tuntia. Myös lasten leikkitoiminnassa liikunnalla on hyvin merkittävä osuus, sillä yhtäältä monet leikit tulevat vanhasta leikkiperinteestä ja toisaalta modernista urheilukulttuurista. Myös asuinympäristö vaikuttaa toimintojen luonteeseen siten, että ulkotoiminnot ja liikuntaleikit ovat yleisempiä maaseudun lapsilla kuin kaupungissa. Vastaavasti urheilulliset toiminnot ovat hallitsevampia taajamatyypisessä ympäristössä, erityisesti urheiluseuran harjoituksiin osallistuminen on siellä yleisempää kuin maaseudulla.

Suomalaisista 10–14 vuotiaista lapsista hieman yli puolet soitti jotain soitinta vuonna 1981 ja vuonna 1991 heitä oli 43 prosenttia. Kuvataiteita harrasti kaksi viidestä lapsesta vuonna 1981 ja 36 prosenttia lapsista vuonna 1991 (Vapaa-aika numeroina 1,

1993). Tämän ikäisistä lapsista 53 prosenttia oli harrastanut uintia säännöllisesti noin kerran viikossa ainakin muutaman kuukauden ajan, jalkapalloa 36 prosenttia ja luistelua 50 prosenttia vuonna 1991. Lähes neljä viidestä 10–14-vuotiaasta lapsesta oli käynyt katsomassa urheilukilpailuja sekä vuonna 1981 että vuonna 1991. (Vapaa-aika numeroina 4, 1993.)

Ruotsalaisilla 10-vuotiailla tytöillä oli yleensä yksi säännöllinen harrastus viikossa ja pojilla kaksi. Tyttöjen yleisimpiä harrastuksia olivat soittaminen, laulaminen ja teatteri, pallopelit sekä ratsastus. Poikien tavallisimmat säännölliset harrastukset olivat joukkuepallopelit, kuten jalkapallo, muu urheilu esimerkiksi uiminen sekä soittaminen, laulaminen ja teatteri. (Nordström 1998.)

Pelastakaa Lapset -järjestön nettigallupissa toukokuussa 2001 koulu- ja päiväkotikäisistä lapsista 12 prosenttia oli sitä mieltä, että heillä oli liian monta harrastusta iltaisin ja viikonloppuisin (E-gallup 2001).

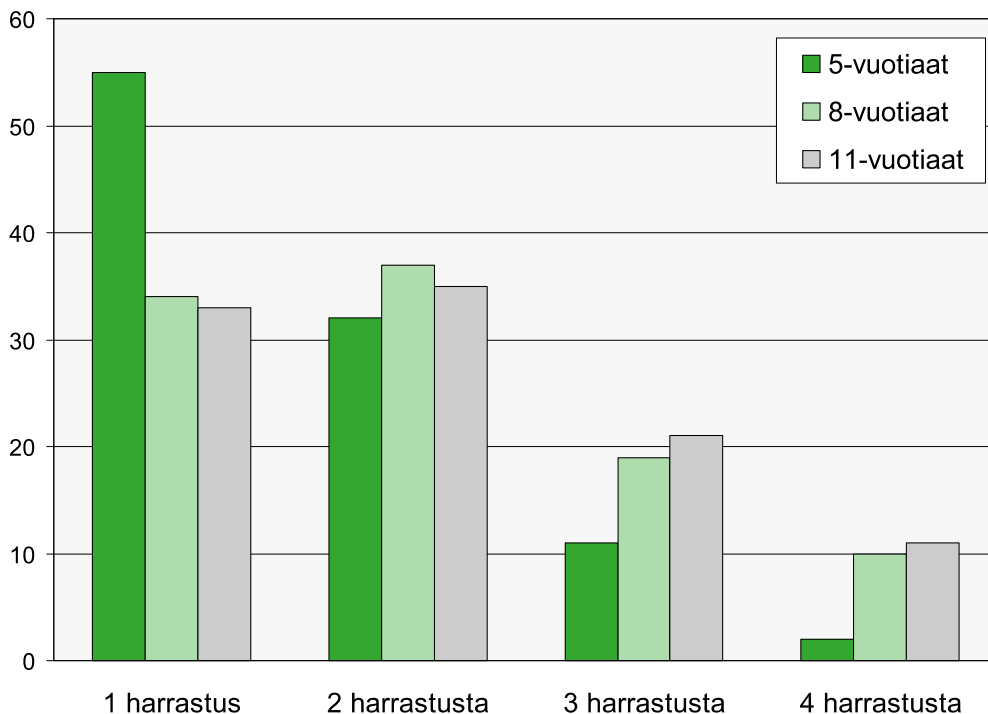
Pikkulapsi- ja esikouluiässä vanhempien merkitys lapsen liikuntakäyttäytymisen muokkaajana on varsin suuri. Myöhemmin kouluiässä vanhempien vaikutus rajoittuu lähinnä lapsen harrastuksen vahvistamiseen, erilaisten tuki- ja huoltotoimien järjestämiseen ja lapsen harrastuksessa mukana oloon. (Telama ym. 1989.)

Tässä kyselyssä vastaajilta tiedusteltiin osallistuiko heidän lapsensa ohjattuun harrastustoimintaan ja kuinka usein. Kyselyssä kartoitettiin myös mitä lapset harrastivat.

Kyselyhetkellä tämän barometrin vastaajien lapsista 77 prosenttia osallistui ohjattuun harrastustoimintaan, 82 prosenttia 11-vuotiaista, 80 prosenttia 8-vuotiaista ja 68 prosenttia 5-vuotiaista lapsista. Tytöt olivat poikia ahkerampia harrastajia, sillä tytöistä 81 prosenttia ja pojista 73 prosenttia osallistui ohjattuun harrastustoimintaan. Huoltajien ammatillisen koulutuksen lisääntyessä myös lasten harrastaminen lisääntyi, mutta yli 50-vuotiaiden huoltajien lapset osallistuivat nuorempien huoltajien lapsia vähemmän harrastustoimintaan kyselyhetkellä.

Eniten joukossa oli lapsia, joilla oli 1 tai 2 eri harrastusta viikossa (Kuvio 16).

Kuvio 16. Ohjattuihin harrastoiintoihin kyselyhetkellä osallistuneiden eri ikäisten lasten (N=1024) osuudet harrastusten määrän mukaan (%)

Harrastavista viisivuotiaista reilulla puolella oli yksi ohjattu harrastus ja kolmanneksella kaksi. Kun harrastavista 8- ja 11- vuotiaista vain reilulla kolmanneksella oli yksi ja vajaalla kahdella viidesosalla kaksi ohjattua harrastusta. Harrastusten määrä siis lisääntyi lasten saavutettua kouluiän.

Kutakin eri harrastusta lapset harrastivat yleisimmin kerran viikossa, mutta joukossa oli myös lapsia jotka käyttivät aikaansa useamman kerran viikon aikana joko yhden tai useamman eri harrastuksen parissa. Esimerkiksi lapset, joilla oli neljä eri harrastusta viikon aikana, harrastivat niitä kutakin yleisimmin vain kerran viikossa, mutta joukosta löytyi myös yksittäisiä lapsia, joilla oli neljä eri harrastusta ja jokaista harrastettiin 2–3 kertaa viikossa. 4–5 kertaa viikossa jonkin yhden harrastuksen parissa aikaa viettäviä oli 55 lasta. Tyttöillä oli poikia useammin monta eri harrastusta ja 5-vuotiailla oli muita ikäryhmiä useammin vain yksi harrastus. Joukosta löytyi kuitenkin kuusi viisivuotiaista, joilla oli neljä ja 28 joilla oli kolme eri harrastusta viikon aikana.

Kun huoltajilta kysyttiin mihin ohjattuun harrastustoimintaan lapsenne osallistuu, niin tyttöjen keskuudessa kaikkein useimmin mainittu harrastus oli tanssi. Tähän ryhmään kuuluviksi luettiin niin baletti, tanhu, jazztanssi kuin kilpatanssikin. Seuraavaksi eniten mainintoja saivat jumppa (aerobic, voimistelu, telinevoimistelu, rytminen kilpavoimistelu jne.) sekä pianonsoitto. Myös ratsastus, partio ja urheilukerhot (urheilukoulu, liikuntakerho, yleisurheilukoulu) sekä seurakunnan kerhot (tyttökerhot, pyhäkoulut) olivat tyttöjen suosiossa. Poikien keskuudessa ehdottomasti eniten mainintoja sai jalkapallo ja seuraavaksi eniten salibandy sekä jääkiekko. Myös erilaiset urheilukerhot ja liikuntakoulut olivat poikien suosiossa kuten myös partio ja uinti (kilpauinti, uimakoulut, uinnin tekniikka) (Taulukko 3).

Taulukko 3. Kyselyhetkellä kymmenen eniten mainintoja saanutta harrastusta tytöillä ja pojilla

Harrastus, tytöt	n	Harrastus, pojat	n
1. tanssi	108	1. jalkapallo	147
2. jumppa	92	2. salibandy	107
2. pianonsoitto	92	3. jääkiekko	90
4. ratsastus	71	4. urheilukerhot	61
5. urheilukerhot	68	5. partio	50
6. partio	66	6. muut kerhot	45
7. seurakunnan kerhot	51	7. uinti	44
8. musiikkikerho	50	8. jumppa	36
9. muut kerhot	48	9. musiikkikerho	33
10. kuvataidekerho	44	10. kuvataidekerho	26

Ryhmään ”muut kerhot” sisältyy monenlaista kerhotoimintaa kuten tietokonekerho, elokuvakerho, päiväkerho, kokkikerho, leikkipuiston kerho ja mikroautokerho sekä ne kerhot, joita huoltajat eivät olleet mitenkään eritelleet. Musiikkikerhot sisältävät erikseen määrittelemättömät musiikkikerhot, musiikkiopiston kerhot ja koulujen musiikkikerhot sekä musiikkileikkikoulut. Tytöt soittivat yleisimmin pianoa ja toiseksi eniten viulua. Pojilla suosituin soitin oli myös piano, mutta toiseksi yleisin kitara. Tytöt harrastivat pallopeleistä eniten salibandyä, jalkapalloa, koripalloa ja lentopalloa. Pojilla yleisimpiä palloiluharrastuksia olivat jalkapallo, salibandy, koripallo ja pesäpallo.

Nämä tutkimukset antavat samansuuntaisia tuloksia lasten harrastuksista kuin Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimus (Vapaa-aika numeroina 1 ja 4 1993) sekä Nordströmin ruotsalaisia lapsia koskeva tutkimus. Näissä tutkimuksissa mm. uinti ja jalkapallo ovat pojilla suosittuja harrastuksia ja ratsastus tyttöillä. Tarkemman vertailun teko näiden tutkimusten välillä on jossain määrin vaikeaa, sillä tässä tutkimuksessa kysyttiin ohjattuun harrastustoimintaan osallistumista ja aiemmissa pelkkää lasten harrastamista.

5.2 Onko lasten harrastuksista haittaa?

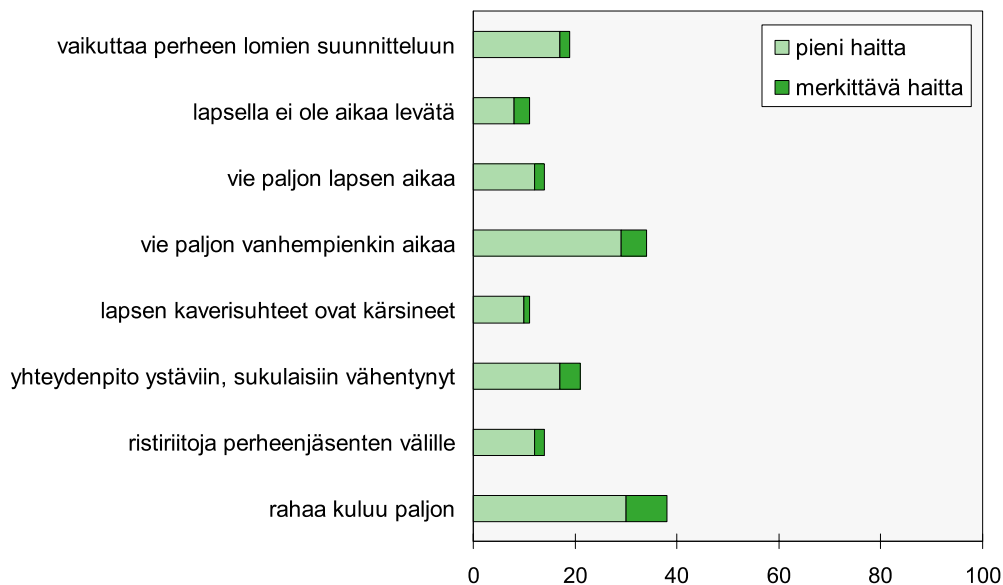
Joskus lasten harrastuksista voi olla myös haittaa niin lapselle kuin lapsen perheellekin. Tässä barometrissä harrastusten mahdollisesti aiheuttamia haittoja lapselle ja lapsen perheelle kartoitettiin kahdeksalla erilaisella haittoja kuvaavalla lauseella, joihin vastattiin haitan suuruutta kuvaavan viisiportaisen asteikon avulla. Lisäksi lapsen harrastuksiin kuukaudessa kuluvan rahan määrää kysyttiin markkoina.

Valmiiksi annetuista harrastusten mahdollista haittaa kuvaavista vastausvaihtoehdoista huoltajat olivat eniten haittana lapsensa harrastuksen kohdalla kokeneet sen, että lapsen harrastus vie paljon myös vanhempien aikaa. Haittaa tästä asiasta oli kokenut kaksi viidestä vastaajasta (Kuvio 17).

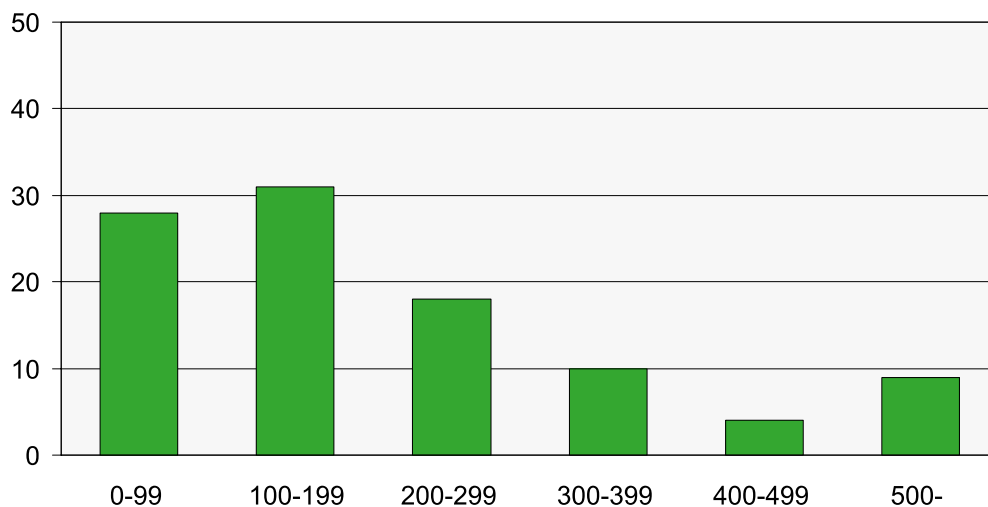
Lähes kaksi viidestä huoltajasta oli kokenut haittana senkin, että lapsen harrastuksiin kuluu paljon rahaa. Tässä ryhmässä 8 prosenttia koki asiasta jopa merkittävää haittaa. Varsin moni vastaaja koki haittana myös yhteydenpidon vaikeutumisen sukulaisiin ja ystäviin sekä sen seikan, että perheen lomat täytyy suunnitella lapsen harrastuksen mukaan.

Kun vastaajilta tässä tutkimuksessa tiedusteltiin kuinka paljon rahaa kuluu kuukaudessa lapsen harrastuksiin, tuli keskiarvoksi 186 markkaa. Harrastuksiin kuluva kuukausittainen rahamäärä vaihteli 0 markasta 1000 markkaan. Eniten oli niitä vastaajia, jotka ilmoittivat lapsen harrastuksiin kuluvan noin 100 markkaa kuukaudessa ja kolmen lapsen neljästä harrastukset maksoivat korkeintaan 250 markkaa kuukaudessa. (Kuvio 18)

Kuvio 17. Missä asioissa ja kuinka merkittävästi lapsen harrastukset ovat aiheuttaneet haittaa lapselle tai koko perheelle (%)

Kuvio 18. Kuinka paljon rahaa (mk) kului kuukaudessa lapsen harrastuksiin (%)

Kalleimpia lasten harrastuksia olivat mm. jääkiekko, ratsastus ja baletti. Halvimpia harrastuksia olivat esim. salibandy, jumppakerhot ja 4H-kerho sekä jalkapallo. Maa-seudulla asuvien lasten harrastuksiin kului vähemmän rahaa kuin kaupungissa asuvien lasten harrastuksiin. Myös huoltajan koulutustasolla ja iällä oli yhteyttä lapsen harrastuksiin kuluneeseen rahamäärään. Eli Yli 45-vuotiaiden huoltajien sekä ilman ammatillista koulutusta olevien huoltajien lasten harrastuksiin kului muiden huoltajien lapsia vähemmän rahaa kuukaudessa.

5.3 Yhteenveto

Huoltajista 80 prosenttia piti tärkeänä, että hänen lapsellaan oli harrastuksia. Viisi-vuotiaiden huoltajista tätä mieltä oli kolme viidestä vastaajasta ja 11-vuotiaiden huoltajista yli 90 prosenttia. Reunan (1999) tutkimuksessa yli 90 prosenttia päiväkotikäistenkin lasten vanhemmista oli sitä mieltä, että lapsella tulisi olla monipuolisia harrastuksia. Siinä tutkimuksessa vanhemmat ovat ehkä ajatelleet yleisemmällä tasolla lasten harrastamista, eivätkä niin tarkkaan juuri päiväkotikäisen lapsensa kannalta.

Kaikkein useimmin vastaajat mainitsivat syyksi lapsensa harrastusten tärkeyteen harrastusten sosiaalistavan vaikutuksen lapseen. Toinen erittäin merkittävä syy harrastusten tärkeyteen huoltajien mielestä oli se, että harrastuksissa lapsi tapaa kavereitaan ja saa uusia samanhenkisiä ystäviä. Eniten mainittuna syynä niillä huoltajilla, jotka eivät pitäneet harrastuksia lapselleen tärkeinä olivat se, että heidän lapsensa oli vasta pieni viisivuotias ja tarvitsi aikaa vielä kotonaoloon ja omiin leikkeihin ja kouluikäisten lasten kohdalla se, ettei lapsi itse halunnut harrastaa.

Ohjattuun harrastustoimintaan lapset olivat osallistuneet ensimmäisen kerran keskimäärin 4,7 vuotiaina. Kolme neljästä lapsesta oli aloittanut harrastamisen viimeistään 6-vuotiaana. Kyselyhetkellä vastaajien lapsista 77 prosenttia osallistui ohjattuun harrastustoimintaan. 11-vuotiailla lapsilla oli eniten harrastuksia ja 5-vuotiailla vähiten. Tytöt olivat poikia ahkerampia harrastajia. Myös huoltajien koulutuksen lisääntyminen oli yhteydessä lasten ohjattuun harrastustoimintaan osallistumisen kasvuun. Eniten oli lapsia, joilla oli 1 tai 2 eri ohjattua harrastusta viikossa, mutta joukossa oli

myös 10 prosenttia ohjattuun harrastustoimintaan osallistuneita lapsia, joilla oli 4 eri harrastusta viikon aikana. Yleisimmin harrastettiin kerran viikossa kutakin eri harrastusta. Tytöillä yleisimmät ohjatut harrastukset olivat tanssi, jumppa ja pianonsoitto, kun taas pojilla yleisimpiä olivat jalkapallo, salibandy ja jääkiekko.

Valmiista harrastusten mahdollista haittaa kuvaavista vastausvaihtoehdoista huoltajat olivat eniten lapsensa kohdalla haittana kokeneet sen, että lapsen harrastus vie paljon myös vanhempien aikaa ja sen, että rahaa kuluu paljon harrastuksiin. Nämä asiat haittana lastensa harrastuksessa oli kokenut lähes kaksi viidestä vastaajasta. Joidenkin vastaajien mielestä myös yhteydenpito sukulaisiin ja ystäviin oli vähentynyt ja lapsen harrastus oli vaikuttanut perheen lomien suunnitteluun. Lapsen harrastuksiin kuukausittain kuluva rahamäärä vaihteli 0 markasta 1000 markkaan. Keskimäärin rahaa kului 186 markkaa kuukaudessa ja kolmen lapsen neljästä harrastukset maksoivat korkeintaan 250 markkaa kuukaudessa. Rahaa lapsen harrastuksiin kului maaseudulla vähemmän kuin kaupungeissa. Myös yli 45-vuotiaiden huoltajien sekä ilman ammatillista koulutusta olevien huoltajien perheissä lapsen harrastuksiin kului muita perheitä vähemmän rahaa kuukaudessa. Syinä näihin voi mm. olla se, että maaseudulla lapsilla on vähemmän mahdollisuuksia osallistua erilaisiin ohjattuihin harrastustoimintoihin kuin kaupungeissa ja huoltajan alhaisella koulutusasteella voi olla yhteyttä perheen alhaisempaan tulotasoon ja tätä kautta mahdollisuuksiin käyttää rahaa lapsen harrastuksiin.

6. PERHEEN YHTEINEN AIKA

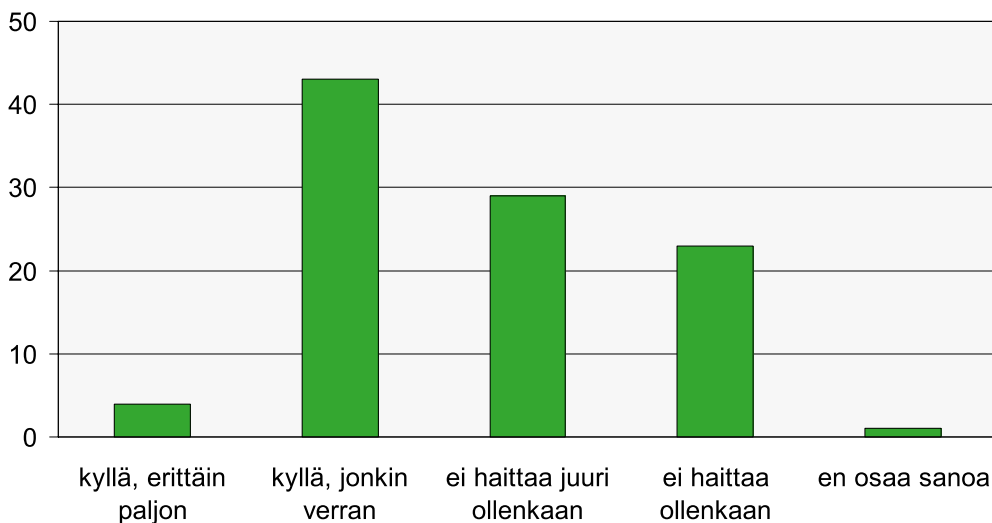
Perheen yhdessä viettämä aika on tärkeää niin lapsille kuin vanhemmillekin. Tätä yhteistä aikaa on kuitenkin rajoitetusti. Vanhemmilla on myös tarve toteuttaa itseään työssään tai vapaa-aikana. Jos vanhemmat eivät koe lapsen kanssa olemista, leikkimistä ja keskustelua itselleen tärkeäksi ja tyydytystä tuottavaksi, lapsi häviää kilpailun heidän ajastaan. (Jarasto & Sinervo 1998, 97.)

Tässä tutkimuksessa huoltajilta kysyttiin ”Koetteko, että tämänhetkinen työnne haittaa perhe-elämää?” ja ”Koetteko, että teillä on yleensä riittävästi aikaa yhdessä-oloon lapsenne kanssa?”. Perheen yhteisten hetkien määrää kartoitettiin myös kysymällä ”Onko perheellänne tapana kokoontua yhdessä syömään arki-iltaisin?”. Vastaajilta kysyttiin myös ”Miten viettäisitte yhteisen ajan lapsenne kanssa, jos sitä olisi enemmän?”. Perheen yhteisen ajan käyttöä kartoitettiin myös kysymällä olivatko huoltajat käyneet lastensa kanssa viimeisen vuoden aikana mm. erilaisissa kulttuuritilaisuuksissa ja -tapahtumissa sekä ”Onko perheenne jäsenillä yhteisiä harrastuksia ja mitä nämä ovat?”.

6.1 Haittaako työ perhe-elämää?

Perhebarometrin 1999 työssä olleista vastaajista lähes 40 prosenttia koki, että työ vie liikaa aikaa perheeltä (Reuna 1999).

Perhebarometrin 2001 kyselylomakkeessa vastaajille esitettiin kysymys ”Koetteko, että tämänhetkinen työnne haittaa perhe-elämää?” Kyselyyn vastanneista työssä kyselyhetkellä olleista lasten huoltajista 43 prosenttia ilmoitti työn haittaavan jonkin verran ja 4 prosenttia erittäin paljon perhe-elämää. Työ ei haitannut lainkaan viidesosan perhe-elämää (Kuvio 19).

Kuvio 19. ”Koetteko, että tämänhetkinen työnnne haittaa perhe-elämäännne?” (%)

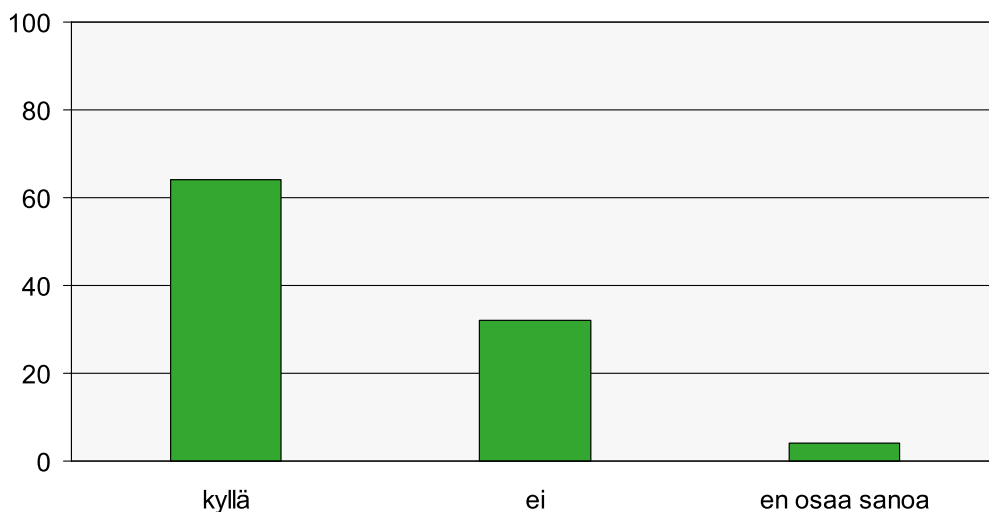
Miehistä puolet ja naisista 46 prosenttia koki työnsä haittaavan perhe-elämäänsä. Myös erityisesti yliopisto- ja korkeakoulututkinnon suorittaneet huoltajat sekä vakinaista vuoro- tai periodityötä tekevät huoltajat kokivat työn haittaavan perhe-elämää. Sen sijaan määräaikaista kokopäivätyötä tai osa-aikatyötä tekevästä hyvin harva koki työn perhe-elämää haittaavana. Myös 11-vuotiaiden lasten huoltajat sekä ne vastaajat, joilla oli perheessään enemmän kuin neljä lasta kokivat työn haittaavan vähemmän perhe-elämäänsä kuin muut vastaajat.

6.2 Onko lapsille riittävästi aikaa?

Pelastakaa Lapset -järjestön nettigallupissa toukokuussa 2001 koulu- ja päiväkotikäisistä lapsista 14 prosenttia oli sitä mieltä, että äiti ja isä eivät vietä tarpeeksi aikaa heidän kanssaan. Lapsista 7 prosenttia oli myös sitä mieltä etteivät vanhemmat kuuntele mitä kerrottavaa hänellä on. Vastaajia kyselyssä oli 4390. (E-gallup 2001.)

Kun perhebarometrin 2001 vastaajilta kysyttiin ”Koetteko, että teillä yleensä on riittävästi aikaa yhdessäoloon lapsenne kanssa?”, niin reilu kolme viidesosaa vastaajista koki aikaa olevan riittävästi. Toisaalta vastaajista lähes kolmannes oli sitä mieltä, että aikaa oli liian vähän (Kuvio 20).

Kuvio 20. Vastaajien kokemus siitä onko heillä yleensä riittävästi aikaa yhdessäoloon lapsensa kanssa? (%)

Vakinaisen kokopäivätyön tekijät kokivat muita useammin, ettei heillä ollut riittävästi aikaa yhdessäoloon lapsensa kanssa, osa-aikatyöntekijöillä yhteys oli luonnollisestikin päivittäin. Yhdessäoloajan riittämättömyys tuli voimakkaimmin esiin muissa suurissa kaupungeissa kuin pääkaupunkiseudulla asuvien vastaajien keskuudessa. Vastaajat, joilla ei ollut ammatillista koulutusta kokivat vähiten ajanpuutetta yhdessäolossa lapsensa kanssa ja ammattikorkeakoulun tai opistoasteentutkinnon suorittaneet vastaajat eniten. Myös ne huoltajat, joiden lapsi oli joskus iltapäivisin yksin kotona yli kaksi tuntia, kokivat muita huoltajia useammin ettei heillä ollut riittävästi aikaa yhdessäoloon lapsensa kanssa. Lapsen iällä, huoltajan sukupuolella tai siviilisäädylä ei ollut yhteyttä riittävän yhdessäoloajan kokemukseen lapsen kanssa.

6.3 Miten perheen kanssa vietetään aikaa?

6.3.1 Miten paljon lapset viettävät aikaa perheen parissa?

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksesta vuosilta 1987–88 kävi ilmi, että työssäkäyvät isät viettivät työpäivinä noin 3,3 tuntia aikaa lastensa kanssa lasten ollessa 4–6 vuotiaita. Isien lastensa kanssa viettämä aika väheni lasten kasvaessa. Lasten ollessa 7–12 vuotiaita isät käyttivät yhdessäoloon työpäivinä aikaa keskimäärin 2,4 tuntia. Äidit käyttivät lasten kanssa olemiseen työpäivinä 5,2 tuntia kun nämä olivat 4–6

vuotiaita ja 4,1 tuntia lasten ollessa 7–12 vuotiaita. Kotiäidit viettivät 4–6 vuotiaiden lastensa kanssa 7,1 tuntia ja 7–12 vuotiaiden lastensa kanssa 5,4 tuntia. (Niemi 1994.)

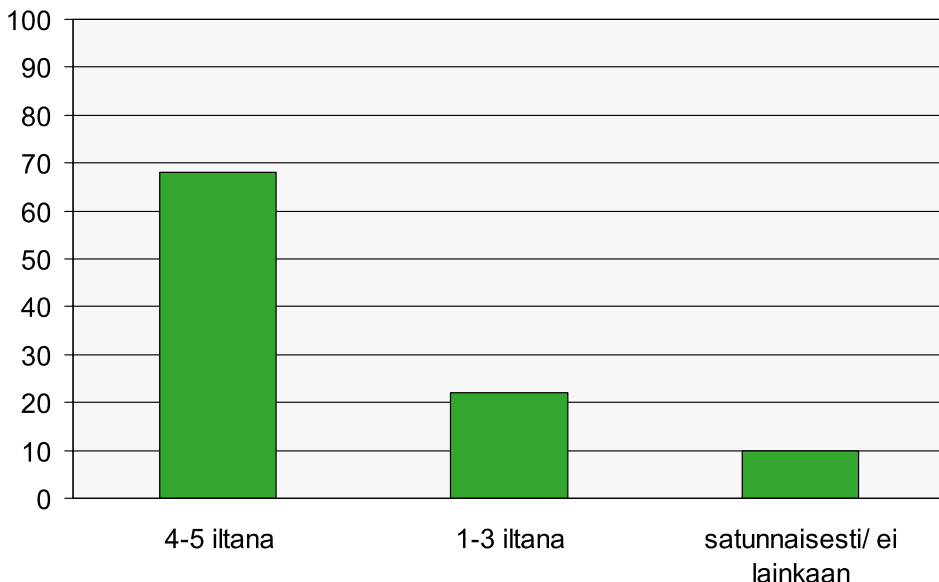
Television ja videoiden katsominen on nykyaikana yleisin perheiden yhdessäolon muoto. Perheelle tulisi kuitenkin jäädä aikaa myös muunlaiseen yhdessäoloon, harrastuksiin, pelaamiseen ja muuhun tekemiseen. (Jarasto ja Sinervo 1998, 97.)

Tämän kyselyn mukaan lapsista 84 prosenttia vietti aikaa arki-iltaisain perheen kanssa 4–5 iltana viikossa. Vain 15 prosenttia lapsista oli perheen parissa ainoastaan 2–3 arki-iltana ja joka sadas ainoastaan kerran viikossa.

Lapsista 94 prosenttia oli erittäin usein tai usein yhdessä vanhempiensa kanssa viikonloppuisin ja vastaajista kaksi kolmesta ilmoitti, että perhe katselee usein tai erittäin usein yhdessä viikonloppuisin tv:tä tai videoita. Lapsista viidesosa osallistui erittäin usein tai usein viikonloppuisin retkille perheen kanssa ja 58 prosenttia lapsista kävi erittäin usein tai usein ostoksilla ja erilaisissa tapahtumissa perheensä kanssa.

Vastaajista 68 prosenttia ilmoitti, että heidän perheessään syödään yhdessä 4-5 arki-iltana viikossa. Tosin joka kymmenes vastaaja ilmoitti sitten, että heidän perheessään syödään vain satunnaisesti tai ei lainkaan yhdessä arki-iltaisain (Kuvio 21).

Kuvio 21. Kuinka usein perheissä on tapana kokoontua yhdessä syömään arki-iltaisain? (%)

Huoltajat, jotka ilmoittivat, että heidän perheessään syödään iltaisin yhdessä vain satunnaisesti tai ei lainkaan, kokivat myös eniten, että työ haittaa heidän perhe-elämäänsä ja ettei heillä ole tarpeeksi aikaa yhdessäoloon lapsensa kanssa. Perheissä, joissa huoltaja teki vuoro- tai periodityötä syötiin luonnollisestikin muita perheitä useammin yhdessä vain 1–3 arki-iltana viikossa. Mielenkiintoinen havainto oli, että niissä perheissä, joissa lapsi ei ollut iltapäivisin yksin kotona lainkaan myös syötiin muita perheitä useammin yhdessä 4–5 arki-iltana viikossa. Perheen asuinpaikalla, huoltajan koulutusasteella ja sosiaaliryhmällä, lapsen harrastusten määrällä tai lapsen iällä ei ollut yhteyttä siihen söivätkö perheet usein yhdessä arki-iltaisin.

Kun huoltajilta kysyttiin miten he viettäisivät yhteisen ajan lapsensa kanssa, jos sitä olisi enemmän, niin ylivoimaisesti eniten aikaa olisi käytetty yhdessä ulkoiluun sekä urheiluun. Muita suosittuja tekemisiä olivat yhdessä oleilu, eli yhteinen aikaa jolloin olisi vain lapsen käytettävissä, lukeminen ja erilaiset pelit sekä retket luonnossa tai kodin lähiympäristössä. (Taulukko 4).

Taulukko 4 ”Miten käyttäisitte yhteisen ajan lapsenne kanssa, jos sitä olisi enemmän?” Kymmenen eniten mainintoja saanutta vastausta

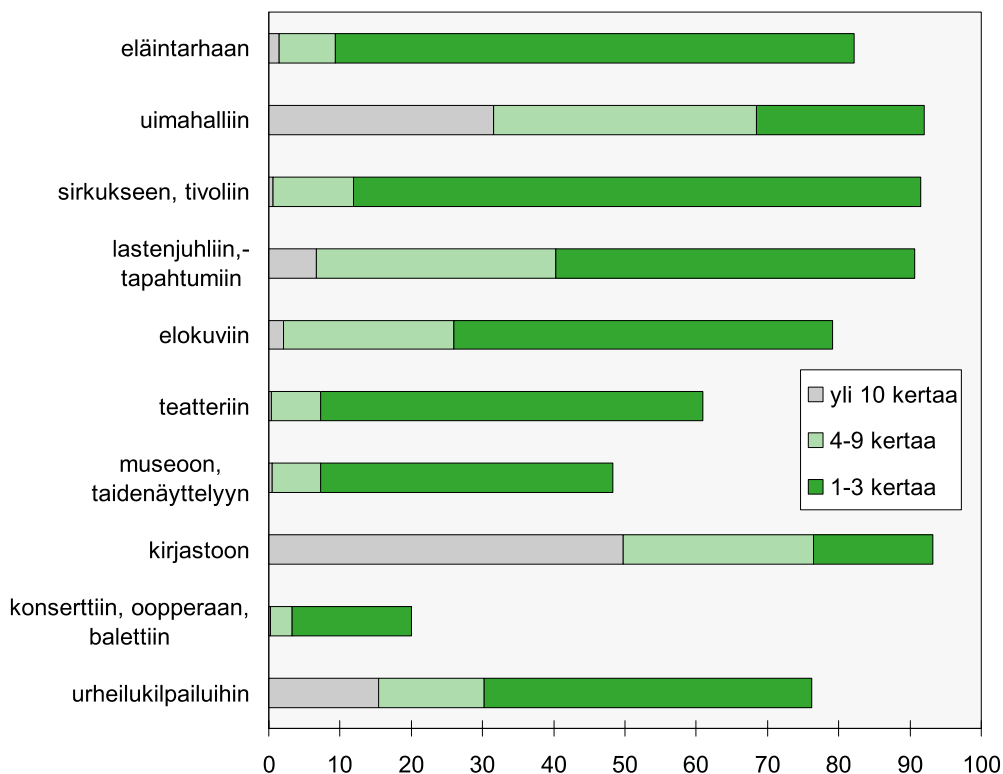
Miten käyttäisi ajan?	n	Miten käyttäisi ajan?	n
1. ulkoiluun ja urheiluun	155	6. matkusteluun	43
2. yhdessä oleiluun	81	6. yhteisiin harrastuksiin	43
3. lukemiseen ja peleihin	67	8. leikkimiseen	23
4. yhteisiin retkiin	61	9. keskusteluun	21
5. kulttuurin harrastamiseen	53	10. askarteluun, piirtämiseen ja käsitöihin	15

Moni huoltaja olisi käyttänyt aikaa myös kotitöiden tekoon yhdessä lapsen kanssa, mökillä olemiseen ja kalasteluun sekä sukulaisten ja ystävien luona vierailuun. Lapsille haluttiin tarjota myös elämyksiä viemällä heitä erilaisten kulttuuriharrastusten (mm. teatteri, elokuvat, näyttelyt ja museot) lisäksi jääkiekko-otteluihin ja urheilukilpailuihin. Lapsia olisi haluttu hemmotella hyvällä yhdessä tehdyllä ruualla, leivonnaisella tai ravintola- tai kahvilakäynnillä. Muutamat vastaajat olisivat halunneet käyttää aikaa myös kahdenkeskiseen yhdessäoloon lapsen kanssa ilman perheen muita lapsia. Lisäksi 8 vastaajaa ilmoitti rahan puutteen suuremmaksi ongelmaksi kuin yhteisen ajan puutteen lapsen kanssa vietettävän ajan suunnittelussa.

6.3.2 Miten huoltajat viettävät aikaa lastensa kanssa?

Seuraavaksi haluttiin tietää millaisissa kulttuuritapahtumissa ja vastaavissa huoltajat olivat käyneet lastensa kanssa viimeisen vuoden aikana. Kirjasto ja uimahalli sekä erilaiset lastentapahtumat osoittautuivat suosituiksi käyntikohteiksi (Kuvio 22).

Kuvio 22. Kuinka moni huoltaja oli vienyt ja kuinka usein lapsensa viimeisen vuoden aikana erilaisiin kulttuuritilaisuuksiin sekä muihin mainittuihin paikkoihin ja tapahtumiin (%)

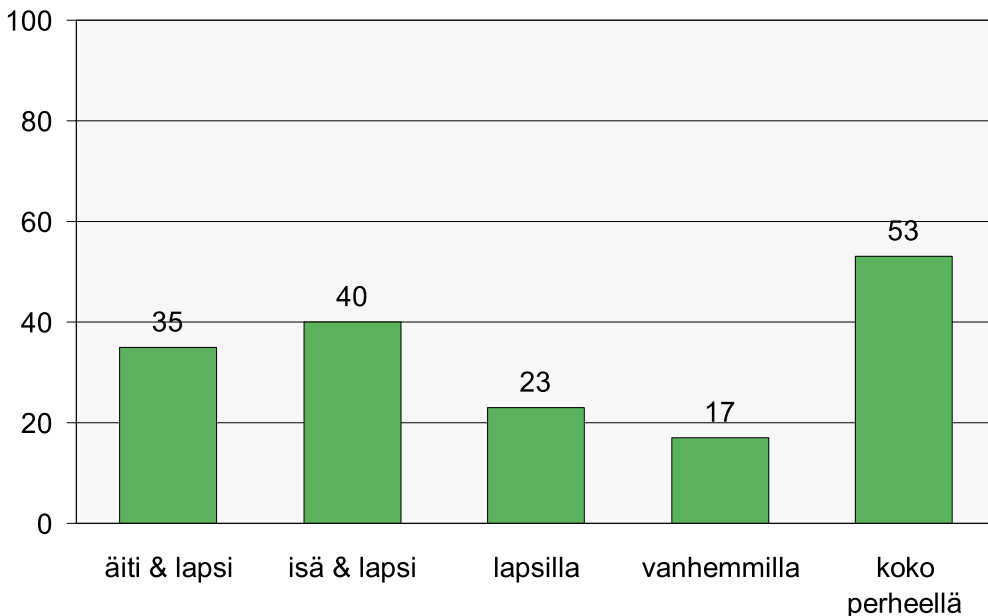
Noin 90 prosenttia huoltajista oli vienyt lapsensa kirjastoon sekä uimahalliin, sirkukseen tai tivoliin ja lastenjuhliin tai -tapahtumiin viimeisen vuoden aikana. Kirjastossa ja uimahallissa käytiin tyypillisesti usein vuoden aikana kun taas sirkuksessa tai tivolissa ja eläintarhassa käytiin vain noin 1–3 kertaa vuodessa. Elokuvissa ja urheilukilpailuissa lapsista lähes neljä viidestä oli käynyt vuoden aikana huoltajansa kanssa, mutta lähes puolet näistä lapsista kuitenkin vain 1–3 kertaa. Klassisen musiikin konserteissa ja oopperassa tai baletissa oli vain joka viides lapsi käynyt huoltajansa kanssa. Hekin pääasiallisesti vain pari kertaa vuoden aikana.

Miespuoliset huoltajat ilmoittivat vieneensä lapsiaan naispuolisia huoltajia useammin urheilukilpailuihin, elokuvaan ja lastenjuhliin. Yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet huoltajat veivät alemman ammatillisen koulutuksen saaneita huoltajia useammin lapsiaan kulttuuritapahtumiin (konserttiin, oopperaan tai balettiin, museoihin ja taidenäyttelyihin, teatteriin) sekä eläintarhaan ja uimahalliin. Yli 45-vuotiaat huoltajat veivät harvemmin kuin nuoremmat huoltajat lapsiaan urheilukilpailuihin, kulttuuritapahtumiin ja elokuvaan sekä uimahalliin, mutta näitä useammin lastenjuhliin ja -tapahtumiin.

Poikia huoltajat veivät enemmän urheilukilpailuihin, mutta tyttöjä enemmän lastenjuhliin, kirjastoon, teatteriin sekä konsertteihin, oopperaan tai balettiin. 11-vuotiaiden lasten kanssa käytiin muita ikäryhmiä enemmän elokuvissa ja urheilukilpailuissa, mutta vähemmän teatterissa, lastenjuhlissa ja eläintarhassa. 8-vuotiaiden lasten kanssa käytiin muita ikäryhmiä useammin uimahallissa ja kirjastossa ja viisivuotiaiden kanssa käytiin paljon eläintarhassa, mutta vähän museoissa ja taidenäyttelyissä.

Maaseudulla asuvat huoltajat veivät lapsia yhtä usein lastenjuhliin ja -tapahtumiin, sekä kirjastoon ja urheilukilpailuihin kuin kaupungissa asuvat huoltajat, mutta harvemmin muihin kysytyihin paikkoihin. Syy tähän löytynee maaseudun vähäisemmästä kulttuuritarjonnasta.

Yli puolella kyselyyn vastanneiden perheistä oli koko perheen yhteisiä harrastuksia, mutta lähes viidesosalla perheistä ei ollut lainkaan keskenään yhteisiä harrastuksia. Isillä ja lapsilla oli hieman enemmän yhteisiä harrastuksia kuin äideillä ja lapsilla (Kuvio 23).

Kuvio 23. Kuinka suurella osalla eri perheenjäsenistä oli yhteisiä harrastuksia (%)?

Isillä oli enemmän harrastuksia 11-vuotiaiden kuin nuorempien lastensa kanssa ja enemmän poikiensa kuin tyttäriensä kanssa. Yli 40-vuotiailla isillä ja äideillä oli vähemmän harrastuksia lastensa kanssa kuin nuoremmilla isillä ja äideillä. Lisäksi 5-vuotiaiden lasten vanhemmilla oli vähemmän yhteisiä harrastuksia kuin vanhempien lasten vanhemmilla.

Koko perheen yhteisiksi harrastuksiksi vastaajat nimesivät useimmiten ulkoilun, uinnin tai retkeilyn (Taulukko 5).

Taulukko 5. Eniten mainintoja saaneet koko perheen yhteiset harrastukset (N= 1374)

harrastus	harrastus	harrastus	mainintojen määrä
1. ulkoilu	203	7. mökkeily	86
2. uinti	175	8. luistelu	65
3. retkeily	139	9. pyöräily	57
4. hiihto	118	10. kalastus	43
5. matkustelu	108	10. liikunta	43
6. laskettelu	91	12. lukeminen	41

Ulkoilu sisälsi monilla vastaajilla esimerkiksi yhteisiä kävelyretkiä ja pulkkamäessä oloa, kenties myös eri urheilulajeja. Retkeily oli mm. liikkumista luonnossa ja kesäisiä retkiä uimarannoille. Matkusteluun sisältyi niin ulkomaanmatkoja, kotimaan matkoja, matkoja autolla ja asuntovaunun tai asuntoauton kanssa sekä kylpylälomia. Liikunta sisälsi varmasti monia eri liikuntalajeja, joita vastaajat eivät olleet tarkemmin määritelleet. Koska kysely tehtiin maaliskuussa, on talvilajien suosio voinut hieman korostua juuri yhdessä vietetyn talviloman ollessa tuoreena muistissa. Lukeminen sisälsi yhteisten kirjastoretkien lisäksi yhteisiä lukuhetkiä. Kuitenkin voidaan sanoa, että ulkoilu sekä liikunta eri muodoissaan olivat joka tapauksessa perheiden suosituimmat yhteiset harrastukset.

6.4 Yhteenveto

Kyselyyn vastanneista huoltajista 47 prosenttia ilmoitti työn haittaavan perhe-elämäänsä. Tässä tutkimuksessa huoltajat kokivat työnsä haittaavan siis hieman enemmän perhe-elämää kuin Reunan (1999) tutkimuksen päiväkotikäisten lasten vanhemmat. Miehet kokivat naisia useammin työnsä perhe-elämää haittaavaksi. Myös erityisesti vuoro- tai periodityötä tekevät sekä yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet huoltajat kokivat työn haittaavan perhe-elämää. Sen sijaan huoltajat, joiden lapsi oli jo 11-vuotias sekä ne huoltajat joilla oli perheessään enemmän kuin neljä lasta kokivat työn haittaavan perhe-elämäänsä muita huoltajia vähemmän. Ilmeisesti 11-vuotiaiden lasten uskotaan selviytyvän jo enemmän ilman vanhempien jatkovaa läsnäoloa. Ne vastaajat, joilla oli perheessään enemmän kuin neljä lasta olivat kenties itse varsin perheorientoituneita ja järjestivät aikaa perheelle.

Vastaajista kolmannes koki, että heillä ei ollut yleensä riittävästi aikaa yhdessäoloon lapsensa kanssa. Eniten ajanpuutteesta kärsivät kokopäivätyötä tekevät, muissa suurissa kaupungeissa kuin pääkaupunkiseudulla asuvat ja opisto- tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet huoltajat. Jos aikaa yhdessäoloon olisi enemmän, niin huoltajat käyttäisivät sen pääasiassa ulkoiluun ja urheiluun lapsen kanssa, lapsen kanssa lukemiseen ja pelien pelaamiseen sekä erilaisiin retkiin.

Noin 90 prosenttia huoltajista oli käyttänyt lastaan vuoden aikana kirjastossa ja uimahallissa sekä sirkuksessa tai tivolissa ja lastenjuhliissa tai muussa lastentapahtumassa. Puolet kirjastossa lapsensa kanssa käyneistä huoltajista oli käynyt siellä lapsensa kanssa vähintään 10 kertaa vuoden aikana. Myös uimahallissa lapset kävivät huoltajineen tyypillisesti usein vuoden aikana, kun taas eläintarhassa ja tivolissa tai sirkuksessa käytiin tyypillisimmin 1–3 kertaa vuodessa.

Miespuoliset huoltajat veivät lapsia naispuolisia huoltajia useammin urheilukilpailuihin, elokuvaan ja lastenjuhliin. Yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet huoltajat veivät lapsiaan muita huoltajia useammin konsertteihin, oopperaan, balettiin, museoihin ja taidenäyttelyihin sekä teatteriin, eläintarhaan ja uimahalliin. Yli 45-vuotiaat huoltajat veivät nuorempia huoltajia useammin lapsiaan lastenjuhliin ja -tapahtumiin. Poikia huoltajat veivät useammin urheilukilpailuihin, mutta tyttöjä lastenjuhliin, kirjastoon sekä konsertteihin, oopperaan ja balettiin. Lapsen sukupuoli ohjaa siis varsin selkeästi huoltajien toimintaa tai lapsen kiinnostusta. 11-vuotiaiden kanssa käytiin muita ikäryhmiä enemmän elokuvissa ja urheilukilpailuissa, mutta vähemmän teatterissa, lastenjuhliissa ja eläintarhassa. 8-vuotiaita vietiin muita ikäryhmiä useammin uimahalliin ja kirjastoon ja 5-vuotiaiden kanssa käytiin usein eläintarhassa, mutta vähän museoissa ja taidenäyttelyissä.

Perheistä 53 prosentilla oli koko perheen yhteisiä harrastuksia. Toisaalta viidesosa perheistä oli sellaisia, joiden jäsenillä ei ollut keskenään lainkaan yhteisiä harrastuksia. Isillä ja lapsilla oli hieman useammin yhteisiä harrastuksia kuin äideillä ja lapsilla. Suosituimpia perheen yhteisiä harrastuksia olivat ulkoilu, uinti ja retkeily.

7. HUOLTAJIEN MIELIPITEITÄ LASTEN ELÄMÄSTÄ

Huoltajilla on lastensa lähimpinä ihmisinä, kasvattajina ja vanhempina näköalapaikka lastensa elämään. Heidän näkemyksensä ja mielipiteensä vaikuttavat vahvasti siihen, miten he lastansa ohjaavat, opettavat, kasvattavat ja miten kasvua turvaavat ja suojelevat. Lasten kannalta huoltajien mielipiteet siis ovat hyvin tärkeitä ja keskeisiä.

Huoltajien mielipiteitä lasten elämästä kartoitettiin tässä barometrissä kysymällä huoltajilta heidän perheensä todellista tilannetta eräissä lasta koskevissa kysymyksissä sekä yleisiä käsityksiä lasten elämästä yhteiskunnassamme. Aihepiireinä näissä kysymyksissä olivat rajojen asettaminen ja päätöstenteko lasta koskevissa asioissa sekä huoltajien kokemus lastensa tyytyväisyydestä elämäänsä. Lisäksi huoltajien mielipiteitä lastensa elämästä ja lapsuudesta yleensä yhteiskunnassamme kartoitettiin erilaisten väittämien avulla, jotka käsittelivät mm. lasten harrastuksia, lasten asemaa yhteiskunnassamme ja vanhempien tehtävää rajojen asettajina lapsille.

7.1 Kuka perheessä päättää lasta koskevista asioista?

Kulttuurissamme vanhempien ja muiden kasvattajien täytyy jatkuvasti pystyä erottamaan mikä on hyväksi ja mikä pahaksi tietyn ikäiselle ja tietyissä olosuhteissa elävälle lapselle. (Van Manen & Levering 1996, 138-141.)

Lasta koskevien päätösten teko perheessä liittyy siis lapsen toiminnalle asetettaviin turvallisiin rajoihin, mutta sen lisäksi myös perheen sisäiseen työnjakoon. Onko kasvatustehtävä enemmän äidin vai isän tehtävä vai päätetäänkö lasta koskevista asioista yhdessä? Ovatko lapset itse mukana toimintaansa ja asioitansa koskevissa päätöksissä vai jopa yksin päätöksensä kanssa? Entä millä taustamuuttujilla on yhteyttä mihinkin lasta koskeviin päätöksiin ja päätöksentekijöihin?

Tässä kyselyssä rajojen asettamisesta lapsen toiminnalle ja lasta koskevien päätösten tekijää perheessä kysyttiin seitsemällä osakysymyksellä, joihin vastaajat vastasivat kuuden vastausvaihtoehdon avulla⁵.

Kun huoltajilta kysyttiin, kuka perheessä päättää eräistä lasta koskevista asioista (Taulukko 6), niin vanhemmat päättivät yhdessä eniten lapsen nukkumaanmenoajasta, siitä kuinka myöhään lapsi saa olla illalla ulkona ja kuinka paljon lapsi saa katsella televisiota tai videoita. Vanhemmat ja lapsi päättivät yhdessä yleisimmin sen, mitä lapsi harrastaa, milloin lapsi tekee koulutehtävät, mitä lapsi pukee aamulla päälleen ja millaisia vaatteita lapselle ostetaan. Lapset saivat päättää yleisimmin itsenäisesti siitä, milloin tekivät koulutehtävät, mitä pukivat aamulla päälleen ja mitä harrastivat. Äidit päättivät hyvin monissa perheissä sen, mitä lapsi pukee aamulla päälleen ja millaisia vaatteita lapselle ostetaan. Mielenkiintoinen asia oli, etteivät isät päättäneet perheissä yksin lapsen asioista juuri ollenkaan.

Miespuoliset vastaajat tosin ilmoittivat naispuolisia vastaajia useammin isän päättävän lapsen nukkumaanmenoajasta, lapsen harrastuksista, siitä mitä lapsi pukee aamulla päälle, milloin lapsi tekee koulutehtävät ja kuinka myöhään lapsi saa olla illalla ulkona. Naispuoliset vastaajat taas ilmoittivat miehiä useammin, että äiti päättää kuinka myöhään lapsi saa olla illalla ulkona ja kuinka paljon lapsi saa katsella televisiota ja videoita.

Taulukko 6. Kuka tai ketkä päättivät lasta koskevista asioista perheissä? (%)

	lapsi	lapsi ja vanhemmat yhdessä	vanhemmat yhdessä	äiti	isä	yhteensä
Lapsen nukkumaanmenoaika	1	15	63	19	2	100
Mitä lapsi harrastaa	19	56	19	5	1	100
Mitä lapsi pukee aamulla päälleen	19	37	5	38	1	100
Milloin lapsi tekee koulutehtävät	22	39	21	17	1	100
Kuinka myöhään lapsi saa olla illalla ulkona	0	17	68	14	1	100
Millaisia vaatteita lapselle ostetaan	4	49	9	38	0	100
Kuinka paljon lapsi katselee televisiota/ videoita	4	37	48	10	1	100

(Taulukosta on jätetty pois vaihtoehto "ei koske lastamme")

⁵ Asteikko: 0= ei koske lastamme, 1= äiti, 2= isä, 3= vanhemmat yhdessä, 4= lapsi ja 5= vanhemmat ja lapsi yhdessä.

Tytöt saivat poikia useammin päättää itsenäisesti nukkumaanmenoajastaan ja siitä mitä pukivat aamulla päällensä. Äidit ja vanhemmat yhdessä siis huolehtivat enemmän poikien kuin tyttöjen pukeutumisesta ja vaateostoksista. Tytöt saivat myös poikia vapaammin päättää, milloin tekivät koulutehtävänsä.

11-vuotiaat lapset saivat päättää yksin tai yhdessä vanhempiensa kanssa enemmän vaateostoksistaan ja harrastuksistaan kun taas 5-vuotiaiden kohdalla näistä asioista päättivät enemmän äidit tai vanhemmat yhdessä. Viidesluokkalaisilla lapsilla oli myös päiväkotii-ikäisiä lapsia enemmän päätösvaltaa vanhempien rinnalla, kun perheessä päätettiin siitä, kuinka myöhään lapsi sai olla illalla ulkona tai mihin aikaan lapsi meni iltaisin nukkumaan sekä siitä kuinka paljon lapsi sai katsoa televisiota tai videoita. 11-vuotiaat lapset saivat myös nuorempia lapsia enemmän päättää siitä, mitä pukivat aamulla päälleen. Kouluikäisistä lapsista viidesluokkalaiset saivat tokaluokkalaisia itsenäisemmin päättää, milloin tekivät koulutehtävänsä, sillä äidit tai vanhemmat yhdessä valvoivat enemmän 8-vuotiaiden koulutehtäviä.

Vähintään opisto- tai ammattikorkeakoulututkinon suorittaneet isät päättivät perheissä vähemmän lapsen nukkumaanmenoajoista kuin vähemmän ammatillista koulutusta omaavat isät. Vailla ammatillista koulutusta olevat äidit ja vain ammatillisen kurssin käyneet isät päättivät useammin yksin lasten koulutehtävien tekoajasta kun taas yliopisto- tai korkeakoulututkinon suorittaneet isät ja äidit päättivät asiasta useammin yhdessä lapsen kanssa.

7.2 Huoltajien kokemus lastensa tyytyväisyydestä elämänsä

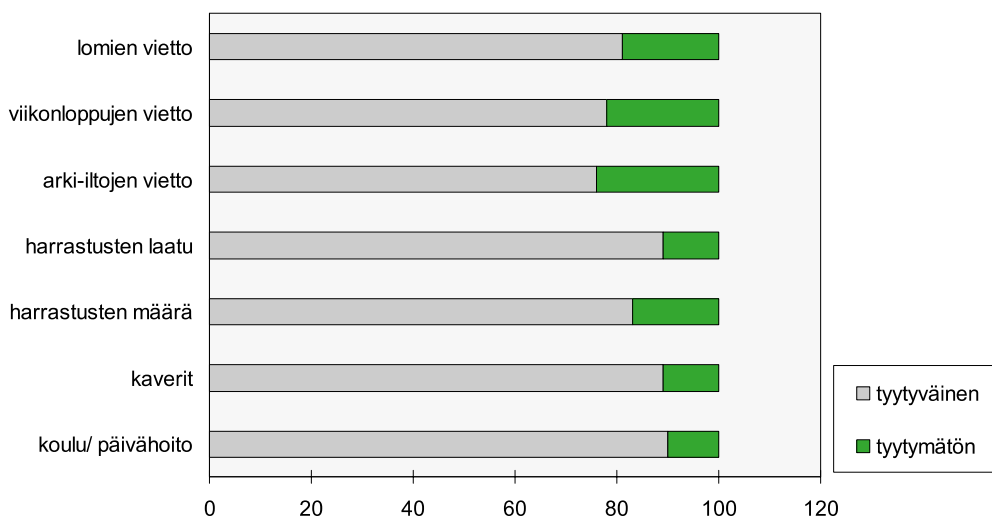
Tyytyväisyys ja tyytymättömyys eri asioihin kertoo mielipiteistä ja ilmaisee myös epäkohtia, joihin voidaan yrittää vaikuttaa. Mitkä asiat lasten mielestä ovat hyvin heidän elämässään ja mitkä voisivat olla paremmin? Eli mihin asioihin lapset ovat elämässään tyytyväisiä ja mihin tyytymättömiä? Entä mitkä tekijät ovat mahdollisen tyytymättömyyden taustalla?

Tutkimuksessa huoltajien kokemusta lastensa tyytyväisyydestä seitsemään eri asiaan elämänsä eri osa-alueilla (perheen lomien vietto, viikonloppujen vietto, arki-iltojen ajankäyttö, harrastusten määrä ja laatu, kaverit sekä koulu tai päivähoito) kartoitettiin viisiportaisella asteikolla⁶.

7.2.1 Ovatko lapset tyytyväisiä elämäänsä?

Kyselyyn vastanneet huoltajat kokivat lastensa olevan varsin tyytyväisiä kysyttyihin asioihin eri elämänaalueilla. Eniten tyytymättömyyttä koettiin lapsilla olevan arki-iltojen ja viikonloppujen vietossa sekä perheen lomien vietossa. Tyytyväisimpiä lapset olivat huoltajien mielestä kavereihinsa, harrastusten laatuun sekä kouluun tai päivähoitoon (Kuvio 24).

Kuvio 24. Kuinka suuri osa lapsista oli huoltajiensa mielestä tyytyväisiä kysyttyihin asioihin eri elämänaalueilla (%)

Tytöt olivat huoltajien mielestä hieman poikia tyytyväisempiä kouluun ja päivähoitoon. Maaseudulla asuvat lapset olivat tyytymättömämpiä perheen viikonloppujen ja lomien viettoon kuin kaupungeissa asuvat lapset ja myös ammattikoulutasoisen koulutuksen omaavien huoltajien lapset (joita oli enemmän maaseudulla) olivat tyytymättömämpiä perheen lomien viettoon kuin yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneiden huoltajien lapset.

11-vuotiaat lapset olivat huoltajien mielestä tyytymättömämpiä kouluun kuin 8-vuotiaat lapset, ja 5-vuotiaista lapsista 91 prosenttia oli huoltajien mielestä tyytyväisiä päivähoitoon. 11-vuotiaat olivat myös muita ikäryhmiä tyytymättömämpiä niin perheen lomien kuin viikonloppujenkin viettoon. Viisivuotiaat olivat näihin molempiin kaikkein tyytyväisimpiä. Sen sijaan viisivuotiaat lapset olivat muita ikäryhmiä useammin tyytymättömiä kavereihin.

7.2.2 Mikä tyytymättömyyttä sitten aiheuttaa?

Kouluun ja päivähoitoon tyytymättömyys: lapset olivat huoltajiensa mielestä tyytymättömiä kouluun, koska siellä oli liian tylsää tai sitten liian vähän haasteita lapselle. Myös pitkä koulumatka, läksyjen paljous tai se ettei koulussa mennyt kovin hyvin aiheutti lapsissa tyytymättömyyttä. Koulussa tai päivähoidossa tyytymättömyyttä aiheutti lisäksi se, että lasta kiusattiin tai lapsi ei olisi halunnut muuten mennä sinne vaan olla mieluummin kotona.

”Kuka nyt ei olisi joskus koulupäivään kyllästynyt!”

”Luokkatyöskentely on liian kurinalaista ja läksyjä on liikaa!”

Kavereihin tyytymättömyys: Huoltajien mielestä lasten tyytymättömyys kavereihin oli lähinnä tyytymättömyyttä siihen, ettei kavereita ollut tarpeeksi.

”Ei tarpeeksi samanikäisiä kavereita”

”Kaverit ovat liian kaukana”

”7-vuotias sisar tuo kotiin kavereita, mikä aiheuttaa kateutta”

”Haluaisi enemmän aikaa olla kavereiden kanssa”

Lasten kavereiden lukumäärä vaihtelikin varsin paljon, yhden ja 23 kaverin välillä, keskiarvon ollessa 4. Eniten lukumääräisesti oli lapsia, joilla oli 3 kaveria ja yli puolella lapsista oli 2–5 kaveria. Lasten iällä eikä asuinpaikalla ollut yhteyttä kaverien lukumäärään.

Tyytymättömyys harrastuksiin: Harrastuksissa lapset olivat tyytymättömiä huoltajiensa mielestä lähinnä harrastusmahdollisuuksien puutteeseen ja pitkiin harrastusmatkoihin.

"Lapsi ei voi harrastaa mitä haluaisi"
"Harrastusmahdollisuuksia on vähän"
"Matkat harrastuksiin on pitkät"
"Lapsen omat vaatimukset ja kiperä luonne"

Tyytymättömyys arki-iltojen ja viikonloppujen ajankäyttöön: Lapset haluaisivat huoltajien mielestä enemmän perheen yhteistä aikaa sekä vaihtelua toimintaan ja tekemisiin.

"Liian paljon läksyjä, aika ei riitä muuhun"
"Ei tehdä lapsen mielestä mieluisia asioita"
"Illat on lyhyitä, tekemistä olisi paljon!"
"Aina sama arki!"
"Enemmän aikaa kavereiden kanssa"
"Enemmän toimintaa!"
"Haluaa valvoa, olla ulkona pidempään"
"Ei mitään tekemistä!"
"Useammin uimaan, elokuviin jne. "
"Emme ole sunnuntaisin kotona formulakisojen tai Hockey nightin aikaan"
"Haluaisi enemmän viikonloppuja!"
"Isä poissa, töissä!"
"Viikonloppuväsymys, liikaa töitä"
"Lapsi suunnittelee niin paljon viikonlopuksi, joten vanhemmat vähän karsivat..."

Perheen lomien viettämisessä tyytymättömyyttä aiheutti: Huoltajien mielestä eniten lapsissa perheen lomanviettoon tyytymättömyyttä aiheutti se, jos vanhempien lomat eivät sattuneet lasten lomien kanssa samaan aikaan tai se ettei muutoin ollut mahdollista viettää lomaa lapsen toivomalla tavalla.

"Ei ole mahdollista viettää lomaa kuten lapsi haluaisi"
"Mökille lähteminen ei ole enää niin mukavaa"
"Ei oo rahaa, ei oo aikaa, muilla on meillä ei!"
"Rahatilanne!"
"Vanhempien lomat ei ole samaan aikaan kun lasten tai ovat muuten hankalia järjestää"

7.2.3 Mitkä asiat tekivät lapsen onnelliseksi?

Kun lasten huoltajilta kysyttiin ”Mitkä asiat tekevät lapsenne päivän onnelliseksi?”, niin vastauksissa painottuivat muiden asioiden yläpuolelle kaverit ja perheen yhdessäolo. Seuraavaksi eniten mainittuja onnellisuuden syitä olivat harrastukset, leikkiminen sekä vanhemman läsnäolo. (Taulukko 7).

Taulukko 7. Mitä asiat tekivät lasten päivän onnelliseksi, viisi eniten mainintoja saanutta syytä

Onnellisen päivän aihe	mainintojen määrä
1. kaverit	580
2. perheen yhdessäolo	413
3. harrastukset	181
4. leikkiminen	159
5. vanhemman läsnäolo	158

Muita usein mainittuja onnellisen päivän syitä olivat sisarukset, huomiointi, hellyys, kuuntelu, eläimet, koulumenestys, kehut ja onnistumiset, yllätykset, pienet matkat ja retket sekä sukulaisten, isovanhempien vierailut ja kiva päivä hoidossa tai koulussa tai kun ei tarvitse olla yksin. Lisäksi yksittäisiä mainintoja onnellisuuden aiheuttajina olivat muun muassa seuraavat:

”Äidin leipoma suklaakakku”

”Pikkusisko ei kiusaa”

”Päiväunet”

”Voitto isoveljestä”

”Kun pääsee tekemään ns. isojen juttuja esim. ohjaamaan venettä”

”Kun pienemmät viedään hoitoon - rauhallinen hetki”

”Metsätyöt, puiden kaataminen, traktorilla ajaminen”

”Kun ei ole kiire”

”Rahan saanti”

”Saa rauhassa leikkiä ja kuunnella musiikkia”

”Äidin tai isän vapaapäivä”

Lapset siis tulivat huoltajien mielestä varsin pienistä ja tavallisista asioista onnellisiksi. Arjen tavalliset askareet ja yhdessäolo vanhempien, sisarusten ja kaverien kanssa oli lapsille tärkeää.

7.3 Huoltajien mielipiteitä lapsuudesta

Perhebarometrin 2001 kyselylomakkeessa huoltajille esitettiin lopuksi erilaisia väittämiä lapsuudesta ja lasten elämästä yhteiskunnassamme. Väitteet käsittelivät mm. vanhempien tehtävää rajojen asettajana lapsen toiminnalle, lasten harrastuksia sekä lasten asemaa yhteiskunnassamme.

Lasten elämän eri alueita koskeva mittari koostui 23 väittämästä, joihin vastaajat vastasivat 5-portaisella asteikolla. Eniten samaa mieltä vastaajat olivat väitteiden kanssa, jotka koskivat vanhempien tehtävää rajojen asettajina lasten toiminnalle. Näitä väitteitä olivat: ”Vanhempien tulee päättää mihin aikaan lapsi menee iltaisin nukkumaan”, ”Vanhempien tehtävä on päättää missä lapsi viettää viikonloput” sekä ”Vanhempien tulee valvoa enemmän lastensa television katselua ja internetin käyttöä” (Liitetaulukko 17).

Eniten vastaajat olivat eri mieltä seuraavien väitteiden kanssa: ”Harrastukset ovat lapsen omaa aluetta, jonne vanhemmilla ei ole asiaa”, ”Harrastuksissa lapsen tulee oppia tehokkuutta ja ajankäyttöä pärjätäkseen elämässä” sekä ”Lapsuus on vain valmentautumista aikuisuuden haasteisiin” ja ”Päiväkodeissa lasten päivät ovat liian ohjelmoituja” (Liitetaulukko 17).

Faktorianalyysin avulla väittämäjoukon sisältämä informaatio tiivistettiin ja saatiin uusia muuttujia jatkoanalyysijä varten. Faktorointimenetelmänä käytettiin pääakseliratkaisua ja rotaatiotekniikkana varimax-rotatiota. Sisällöltään johdonmukaisimmaksi ja tulkinnaltaan parhaaksi tuli neljän faktorin ratkaisu (Liitetaulukko 18). Fakto-reista muodostettiin summamuuttujia, jotka muutettiin helpommin vertailtavaan ja tulkittavaan muotoon jakamalla jokainen summamuuttuja siihen kuuluvien muuttujien lukumäärällä. Näin kunkin summamuuttujan vaihteluväliksi tuli 1–5. Arvo 1 kuvasi väitteiden kanssa täysin samaa mieltä olemista ja 5 täysin erimieltä olemista. Yksi-

suuntaisen varianssianalyysin avulla tarkasteltiin lopuksi mitkä tekijät olivat yhteydessä eri faktorin väittämien kanssa samaa mieltä olemiseen.

Faktorit:

Huolestuneet huoltajat

Ensimmäiselle faktorille korkeimmat lataukset saivat mm. väittämät ”Lasten elämässä on liian vähän tilaa luovuudelle”, ”Monet lapset ovat nykyään stressaantuneita ja kärsivät menestymispaineista” sekä ”Lapset joutuvat nykyään liian varhain ottamaan vastuuta elämästään”. Faktori nimettiin Huolestuneet huoltajat faktoriksi. Asiaa varianssianalyysillä tarkasteltaessa huomattiin, että naiset olivat miehiä useammin faktorin väitteiden kanssa samaa mieltä. Eli erityisesti naiset kokivat, että lasten elämä on nykyään monesti stressaavaa, lapset joutuvat liian varhain ottamaan vastuuta elämästään ja kärsivät menestymispaineista eikä luovuudelle ole tarpeeksi tilaa lasten elämässä. Väitteiden kanssa samaa mieltä olivat myös kansakoulun käyneet vastaajat useammin kuin peruskoulun tai ylioppilastutkinnon suorittaneet vastaajat. Lisäksi huoltajat, joilla oli vähintään neljä lasta, ja joiden lapsi ei osallistunut kyselyhetkellä ohjattuun harrastustoimintaan olivat näiden väitteiden kanssa usein samaa mieltä. (Liitetaulukko 19)

Rajoja asettavat huoltajat

Toiselle faktorille latautuivat väittämät ”Vanhempien tulee päättää mihin aikaan lapsi menee iltaisin nukkumaan”, ”Vanhempien tehtävä on päättää missä lapsi viettää viikonloput”, ”Vanhempien pitää valvoa lastensa harrastuksia” sekä ”Vanhempien pitäisi valvoa enemmän lastensa television katselua ja internetin käyttöä”. Faktori nimettiin Rajoja asettavat huoltajat faktoriksi. Naiset olivat miehiä useammin faktorin väitteiden kanssa samaa mieltä. Naiset siis kannattivat miehiä useammin vanhempien vastuuta asettaa lapselle rajoja. 11-vuotiaiden lasten huoltajat olivat nuorempien lasten huoltajia harvemmin täysin samaa mieltä faktorin väitteiden kanssa. Eli 11-vuotiaille huoltajat olivat valmiimpia antamaan omaa päätäntävaltaa asioissa, kun taas nuoremmat lapset ovat enemmän vanhempien päätöksistä riippuvaisia. Ylioppilastutkinnon suorittaneet huoltajat, parisuhteessa elävät sekä huoltajat, joilla oli enemmän kuin neljä lasta olivat myös muita huoltajia useammin näiden väitteiden kanssa samaa mieltä. (Liitetaulukko 20)

Harrastuksia kannattavat huoltajat

Kolmannelle faktorille latautuivat väitteet ”Harrastava lapsi on onnellisempi kuin lapsi jolla ei ole harrastuksia”, ”Lapsi ei tarvitse harrastuksia kasvaakseen onnelliseksi aikuiseksi” sekä ”Harrastukset ovat turvallinen tie kotoa maailmaan”. Faktorin nimeksi tuli Harrastuksia kannattavat huoltajat faktori. Näiden väitteiden kanssa samaa mieltä olivat luonnollisestikin vastaajat, joiden lapsi osallistui kyselyhetkellä ohjattuun harrastustoimintaan. Myös huoltajat, joiden perheessä oli vain yksi lapsi kannattivat harrastuksia muita enemmän. Nämä huoltajat hakivat varmaankin harrastusten kautta lapselleen seuraa, ystäviä ja sosiaalisia taitoja, joita sisarukset tarjoavat suuremmissa perheissä. (liitetaulukko 21)

Tehokkuutta kannattavat huoltajat

Neljännelle faktorille latautuivat väitteet ”Harrastuksissa lapsen tulee oppia tehokkuutta ja ajankäyttöä pärjätäkseen elämässä”, ”Lapsuus on vain valmentautumista aikuisuuden haasteisiin” sekä ”Mitä nuorempana lapsi oppii erilaisia taitoja sitä paremmin hän pärjää kovassa maailmassa.” Tämä faktori nimettiin Tehokkuutta kannattavat huoltajat faktoriksi. Miehet olivat naisia useammin näiden väitteiden kannalla. Vastaajat, joilla oli vain yksi lapsi tai joiden lapsi oli 11-vuotias olivat muita useammin näiden väitteiden kanssa samaa mieltä. Peruskoulutukseltaan vain kansakoulun käyneet olivat myös usein näiden väitteiden kannalla. Koulutustason yhteyden taustalla voi olla mm. koulutetumpien vastaajien käsitys siitä ”mikä olisi hyväksyttävintä vastata” eikä siis heidän todellinen mielipiteensä asiasta tai vähemmän koulutettujen vastaajien halu luoda lapselleen hyvät, kenties omia paremmat, menestymisedellytykset elämässä. (liitetaulukko 22)

Faktorianalyysin mukaan vastaajista lähes kaksi viidestä oli huolestuneita lasten elämästä, rajojen asettamista lasten toiminnalle kannatti erityisesti joka neljäs vastaaja ja lähes joka viides vastaaja piti erityisen tärkeänä lasten harrastuksia. Vain 15 prosenttia huoltajista kannatti tehokkuutta lapsuudessa.

7.4 Yhteenveto

Kun vastaajilta kysyttiin, kuka tietyistä lasta koskevista asioista perheessä päättää, niin vanhemmat päättivät yleisesti yhdessä lapsen nukkumaanmenoajasta, kuinka myöhään lapsi saa olla illalla ulkona ja kuinka paljon katsella televisiota ja videoita. Lapsen harrastuksista ja koulutehtävien tekoajasta päättivät joko lapsi yksin tai lapsi ja vanhemmat yhdessä. Siitä, mitä lapsi puki aamulla päälleen, päättivät joko lapsi yksin, äiti tai lapsi ja vanhemmat yhdessä ja lapsen vaatteiden ostosta päättivät joko äiti tai lapsi ja vanhemmat yhdessä. Isät päättivät huomattavan vähän perheissä lasta koskevista asioista. Miehet ilmoittivat kuitenkin isien päättävän enemmän lasta koskevista asioista kuin naiset. Tyttöillä oli enemmän päätäntävaltaa kuin pojilla niin nukkumaanmenoajan, vaatteidensa valinnan kuin koulutehtäviensä tekoajankin suhteen. Lapsen iän karttuessa hän sai yhä enemmän päätäntävaltaa itsenäiseen tai vanhempien rinnalla päätöksentekoon itseään koskevissa asioissa.

Huoltajat kokivat lastensa olevan varsin tyytyväisiä elämäänsä. Eniten kysytyistä asioista tyytymättömyyttä lapsissa huoltajien mielestä aiheutti perheen viikonloppujen ja arki-iltojen sekä lomien vietto. Tytöt olivat poikia tyytyväisempiä kouluun ja päivähoitoon. Perheen lomien ja viikonloppujen viettoon olivat tyytymättömiä varsinkin maaseudulla asuvat lapset sekä korkeintaan ammattikoulutasoisen koulutuksen omaavien huoltajien lapset. 11-vuotiaat lapset olivat 8-vuotiaita tyytymättömämpiä kouluun, ja 91 prosenttia päiväkotikiikarilapsista oli tyytyväisiä päiväkotiin. 11-vuotiaat olivat 5-vuotiaita tyytymättömämpiä myös perheen lomien ja viikonloppujen viettoon. Viisivuotiaissa lapsissa eniten tyytymättömyyttä aiheuttivat kaverit.

Tyytymättömyyttä kouluun ja päivähoitoon aiheutti huoltajien mielestä lähinnä se, että joko lasta kiusattiin siellä tai sitten lapsi olisi halunnut muuten olla enemmän kotona kuin hoidossa tai koulussa. Koulussa tyytymättömyyttä aiheutti myös liiat läksyt, pitkä koulumatka, huono koulumenestys tai liian vähät haasteet lapselle. Tyytymättömyys kavereihin oli lähinnä tyytymättömyyttä siihen, ettei kavereita ollut tarpeeksi tai heitä näki lapsen mielestä liian harvoin. Lapsilla oli yleisimmin keskimäärin 4 kaveria, mutta kavereiden määrä vaihteli yhden ja 23 kaverin välillä. Yli puolella lapsista oli 2–5 kaveria.

Harrastuksissa lasten tyytymättömyys kohdistui siihen, että harrastusmahdollisuuksia oli liian vähän, lapsi ei voinut harrastaa sitä mitä halusi tai harrastusmatkat olivat liian pitkät. Arki-iltojen ja viikonloppujen ajankäytössä lapsissa tyytymättömyyttä herätti lasten mielestä mielekkään ja kivan tekemisen puute sekä perheen yhteisen ajan vähyys. Myös loma-aikoina lapset halusivat enemmän perheen yhteistä lomaa ja mahdollisuuksia ottaa lapsen toiveet huomioon loman suunnittelussa. Perheen heikko taloudellinen tilanne vaikeutti muutamien vastaajien mielestä enemmän lomien suunnittelua kuin yhteisen ajan vähyys.

Erityisesti kaverit sekä perheen yhdessäolo tekivät huoltajien mielestä lapsen päivän onnelliseksi. Muita usein mainittuja syitä lapsen päivän onnellisuuteen olivat harrastukset, leikkiminen ja vanhemman läsnäolo.

Huoltajille esitettiin joukko lapsuutta koskevia väittämiä, joiden sisältämä informaatio tiivistettiin faktorianalyysin avulla. Neljän faktorin ratkaisu tuli sisällöltään ja tulokinnaltaan johdonmukaisimmaksi. Faktori Huolestuneet huoltajat sisälsi mm. väitteet ”Lasten elämässä on liian vähän tilaa luovuudelle” ja ”Lapset joutuvat nykyään liian varhain ottamaan vastuuta elämästään”. Erityisesti naiset ja huoltajat joiden perheessä oli vähintään neljä lasta sekä vain kansakoulun käyneet huoltajat olivat tämän faktorin väitteiden kanssa samaa mieltä eli huolestuneita lapsuuden lyhenemisestä.

Rajoja asettavat huoltajat faktori sisälsi mm. väitteet ”Vanhempien pitää valvoa lastensa harrastuksia” sekä ”Vanhempien pitäisi valvoa enemmän lastensa television katselua ja internetin käyttöä”. Naiset ja parisuhteessa elävät huoltajat kannattivat usein näitä väitteitä. Myös 5- ja 8-vuotiaiden lasten vanhemmat sekä ylioppilastutkinnon suorittaneet vastaajat olivat useimmin tämän faktorin väitteiden kanssa samaa mieltä.

Kolmas faktori nimettiin Harrastuksia kannattavat huoltajat faktoriksi ja se sisälsi mm. väittämät ”Harrastukset ovat turvallinen tie kotoa maailmaan” sekä ”Harrastava lapsi on onnellisempi kuin lapsi jolla ei ole harrastuksia”. Tämän faktorin väitteiden kanssa samaa mieltä olivat erityisesti huoltajat, joiden lapsi osallistui harrastustoimintaan kyselyhetkellä sekä huoltajat, joilla oli vain yksi lapsi.

Neljännelle faktorille latautuivat mm. väittämät ”Harrastuksissa lapsen tulee oppia tehokkuutta ja ajankäyttöä pärjätäkseen elämässä” sekä ”Lapsuus on vain valmentautumista aikuisuuden haasteisiin”. Faktori sai nimekseen Tehokkuutta kannattavat huoltajat. Eniten faktorin väitteiden kannattajia oli miesvastaajissa ja vain kansakoulun käyneiden vastaajien keskuudessa sekä 11-vuotiaiden lasten huoltajissa ja niiden vastaajien keskuudessa, joiden perheessä oli vain yksi lapsi.

Faktorianalyysin ominaisarvoja tulkitsemalla havaittiin, että faktori ”Huolestuneet huoltajat” selitti 36 prosenttia, faktori ”Rajoja asettavat huoltajat” 27 prosenttia, faktori ”Harrastuksia kannattavat huoltajat” 22 prosenttia ja faktori ”Tehokkuutta kannattavat huoltajat” 15 prosenttia koko faktorianalyysin selityskyvystä.

8. POHDINTA

8.1 TUTKIMUSMENETELMÄN ARVIOINTI JA TULOSTEN YLEISTETTÄVYYS

Tutkimusmenetelmänä tässä vuoden 2001 perhebarometrissä käytettiin postikyselyä. Vastausprosentti muodostui korkeaksi (75 %). Usein vastausprosentti on postikyselyissä jäänyt Suomessa noin kuuteenkymmeneen (Alkula ym. 1995). Postikyselyn etuja ovat mm. sen edullisuus tiedonkeruumenetelmänä sekä vastaajien suurempi halukkuus vastata myös arkaluontoisiin kysymyksiin kuin haastattelututkimuksissa (Herzog ja Kulka 1989). Kyselylomake ei kuitenkaan mielestäni sisältänyt arkaluontoisia kysymyksiä, jotka olisivat voineet vaikuttaa vastausten luotettavuuteen. Kuitenkin on otettava huomioon se, että neljäsosa niistä henkilöistä, joille kyselylomake lähetettiin jättivät siihen vastaamatta. Eri taustamuuttujilla mitattuna (esim. koulutus, asuinpaikka, lasten ikäryhmät, lasten määrä) tutkimusjoukko ei kuitenkaan eroa otosjoukosta.

Kysymyslomakkeella saatiin vastaukset kaikkiin haluttuihin kysymyksiin, vaikka lomake muodostui varsin pitkäksi (33 kysymystä useine alakohtineen ja vaihtoehtoineen). Kyselylomakkeen pituutta ei kuitenkaan kukaan vastaaja erityisemmin kritisoanut, eikä vain osittain täytettyjä lomakkeita palautunut kuin neljä. Nämä neljä lomaketta olivat kaikki muuten täytettyjä paitsi lomakkeen viimeinen sivu, joka oli jäänyt täyttämättä joko epähuomiossa tai sitten täyttäjän voimat ja into täyttämiseen olivat loppuneet siinä vaiheessa lomakkeen täyttämistä. Vastaajien myönteinen suhtautuminen kyselyyn näkyi paitsi hyvässä vastausprosentissa, myös lomakkeiden reunoihin vastaajien kirjoittamissa kiitoksissa ja myönteisissä kommenteissa. Niissä kiiteltiin erityisesti kyselyn aiheen ajankohtaisuutta ja tärkeyttä sekä sitä, että joku tutkija on kiinnostunut myös lasten arkipäivän asioiden tutkimisesta. Vastaukset olivat hyvin tulkittavissa, sillä vastaajat olivat noudattaneet hyvin annettuja lomakkeen täyttöohjeita. Avoimissa kysymyksissä vastaajien määrät olivat alhaisempia kuin muissa kysymyksissä.

Validiteetilla tarkoitetaan mittarin kykyä mitata täsmälleen sitä, mitä se on tarkoitettu mittaamaan. Lomaketutkimuksessa ongelmaksi voi muodostua se, että vastaajat ymmärtävät kyselylomakkeen kysymykset erilailla kuin lomakkeen laatija. Myös tapa vastata voi olla eri vastaajilla erilainen. Esimerkiksi Likertin asteikkoa käytettäessä vastausvaihtoehdoissa, käyttävät toiset vastaajat enemmän asteikon keskiosaa ja toiset enemmän ääriosia. Lisäksi vastaajat voivat vastata joihinkin kysymyksiin siten kuin he luulevat tutkijan heidän haluavan vastaavan tai kuinka olisi yleisesti hyväksyntypää toimia kysytyissä asioissa. Joidenkin vastaajien voi myös olla vaikea ilmaista itseään kirjallisesti. Tutkimuksen validiteetti oli hyvä ja se näkyi mm. korkeassa vastausprosentissa sekä siinä, että kyselylomakkeen vastaukset olivat helposti tulkittavissa.

Reliabiliteetilla tarkoitetaan mittauksen toistettavuutta, eli sitä etteivät tulokset ole sattumanvaraisia. Tässä tutkimuksessa soveltuvien kysymyspatterien osalta muodostettiin eri kysymyksistä summamuuttujia. Luotettavuuden mittarina käytettiin reliabiliteettia kuvaavaa Cronbachin alfa-kerrointa. Alfa-arvot eri faktoreilla vaihtelivat .59 ja .66 välillä, joten niiden osalta luotettavuutta voidaan pitää varsin tyydyttävänä. Myös eri kysymyksissä vastaajien vastaukset samasta asiasta olivat hyvin yhteneviä.

8.2 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Vuoden 2001 perhebarometrin teemana on lasten ajankäyttö iltaisin ja viikonloppuisin. Eli kysymyksissä keskityttiin siihen, missä, kenen kanssa ja mitä tehden pienet suomalaiset viettävät aikaansa iltaisin ja viikonloppuisin sekä huoltajien käsityksiin lastensa elämästä ja yleensä lapsuudesta nykypäivän Suomessa. Näitä aiheita on tutkittu erittäin vähän, joten tutkimuksen ote on varsin kartoittava. Toivottavasti jatkossa joku tutkija voi syventyä moniin tämän tutkimuksen aihealueisiin paljon tarkemmin.

Kyselyn aineisto kerättiin kevään 2001 aikana postikyselynä 5-, 8- ja 11-vuotiaiden lasten huoltajilta ympäri Suomea. Otanta oli 2000 hengen satunnaisotanta ja vastausprosentiksi tuli 75.

Tutkimus jakautuu seuraaviin päälukuihin: **1) lasten iltapäivät, arki-illat ja viikonloput, 2) lasten harrastukset, 3) perheen yhteinen aika sekä 4) huoltajien mielipiteitä lasten elämästä.** Luvussa ”Lasten iltapäivät, illat ja viikonloput” keskitytään 5-, 8- ja 11-vuotiaiden lasten ajankäyttöön, eli missä lapset ovat, kenen kanssa ja mitä he tekevät iltapäivisin koulun tai päivähoidon jälkeen sekä iltaisin ja viikonloppuisin. Luvussa ”Lasten harrastukset” keskitytään siihen, kuinka moni näiden ikäryhmien lapsista osallistuu ohjattuun harrastustoimintaan ja mitä he harrastavat. Myös huoltajien mielipiteet lastensa ohjattuun harrastustoimintaan osallistumisesta ja mahdollisista harrastusten hyödyistä ja haitoista ovat luvun aiheita. Luvussa ”Perheen yhteinen aika” tarkastellaan mm. sitä mitä huoltajat ajattelevat yhteisestä ajastaan lastensa kanssa, eli onko sitä tarpeeksi ja mitä he tekisivät lastensa kanssa jos yhteistä aikaa olisi enemmän. Viimeisessä luvussa ”Huoltajien mielipiteitä lasten elämästä” tarkastellaan huoltajien käsityksiä mm. lastensa tyytyväisyydestä elämäänsä, sitä mikä lapsen tekee onnelliseksi ja kuka perheessä asettaa lapsen toiminnalle rajat. Lisäksi erilaisten väitteiden avulla kysellään yleisellä tasolla huoltajien mielipiteitä lapsuudesta tämän päivän Suomessa.

Lasten iltapäivät, arki-illat ja viikonloput (Luku 4)

Päivähoidossa tai koulussa olon jälkeen lasten *iltapäivät kuuluivat pääasiassa kotona aikuisen seurassa*. Lasten kasvaessa aikaa tosin kului yhä enemmän myös ulkona ja kotona kavereiden tai sisarusten kanssa sekä ohjatuissa harrastuksissa kodin ulkopuolella. Viisivuotiaista kaksi viidestä tapasi kavereitaan ja osallistui ohjattuun harrastustoimintaan viikon aikana iltapäivisin. Kouluikäisistä lapsista jopa puolet kahdeksanvuotiaista ja kolme viidestä 11-vuotiaasta tapasi kavereitaan ja osallistui ohjattuun harrastustoimintaan iltapäivisin viikon aikana. Ainoastaan sisarustensa kanssa ilman aikuisen läsnäoloa iltapäiviä vähintään kerran viikossa vietti kolmasosa 8-vuotiaista ja puolet 11-vuotiaista lapsista. Iltapäiväkerhoon osallistuminen oli yleisintä kaupunkien 8-vuotiailla lapsilla.

Yksin kotona iltapäiviä joskus vietti 45 prosenttia lapsista. Yksin kotona oleminen oli kuitenkin pääasiassa satunnaista. Säännöllisesti vähintään yhtenä päivänä viikossa yksin kotona oli yksi prosentti 5-vuotiaista lapsista, 21 prosenttia 8-vuotiaista ja 30 prosenttia 11-vuotiaista lapsista. Pääasiassa yksin kotona oltiin 1–2 tuntia ennen kuin vanhemmat tai sisarukset tulivat kotiin, mutta joukosta löytyi lapsia, jotka olivat yk-

sin kotona neljäkin tuntia. Lasten yksin kotona olo oli yleisintä kaupungeissa asuvien lasten keskuudessa, siviilisäädyltään eronneiden ja naimattomien huoltajien lasten keskuudessa sekä 30–39-vuotiaiden huoltajien lapsilla. Syynä lienee se, että maaseudulla huoltajat useammin työskentelevät kotona ja eronneilla huoltajilla voi olla mm. taloudellisia ongelmia järjestää lapselleen iltapäivähoitoa ja kahden huoltajan perheessä erilaisten joustojen mahdollisuus on luonnollisesti suurempi niin taloudellisten kuin ajallisten kysymysten puitteissa. Nuoret, 30–39-vuotiaat huoltajat usein ovat siinä vaiheessa elämäänsä, kun uraa luodaan ja perheen talouskin on mahdollisesti hieman tiukalla eikä näin anna joustomahdollisuuksia palkkatyöstä.

Arki-illat lapset viettivät pääasiassa kotona perheen parissa. 8- ja 11-vuotiaat lapset osallistuivat myös ohjattuun harrastustoimintaan ja tapasivat kavereitaan 5-vuotiaita useammin. Kavereitaan viikon aikana iltaisin tapasi kaksi viidestä viisivuotiaasta ja puolet kouluikäisistä lapsista. Ohjattuun harrastustoimintaan iltaisin viikon aikana osallistui kaksi viidestä 5-vuotiaasta, kolme viidestä kahdeksanvuotiaasta ja seitsemän kymmenestä 11-vuotiaasta. Ohjattuihin harrastuksiin osallistuttiin pääasiassa 1–3 kertaa viikossa.

Koulutehtävät veivät kouluikäisiltä lapsilta aikaa iltaisin, mutta yleisintä ajanvietettä lapsilla olivat ulkoilu ja urheilu sisarusten ja kavereiden kanssa sekä television ja videoiden katselu. Yli 90 prosenttia lapsista teki näistä asioita tyypillisen arki-illan aikana. Myös lukeminen, piirtäminen, leikkiminen sekä musiikin ja satukasettien kuuntelu olivat lasten yleistä tekemistä. Lapsista yli 70 prosenttia osallistui myös kotitöiden tekoon ja käytti tietokonetta tavallisen arki-illan aikana. Erityisesti poikien suosiossa oli tietokoneen käyttö sekä ulkoilu ja urheilu sisarusten tai kaverien kanssa. Tytöt taas kuuntelivat enemmän musiikkia, osallistuivat kotitöihin, lukivat ja piirsivät sekä hoitivat kotieläimiä ja soittivat jotain instrumenttia illan aikana. Arki-illan tekemisissä näkyi siis selvä sukupuoliero. Tyypillinen nukkumaanmeno aika 5- ja 8-vuotiailla lapsilla oli klo 21 ja 11-vuotiailla klo 22. Kouluikäiset lapset, jotka saivat nuorempia useammin myös päättää vanhempien rinnalla nukkumaanmenoajastaan menivät muita lapsia myöhemmin nukkumaan. Maaseudulla asuvat lapset ja alle 40-vuotiaiden huoltajien lapset sekä lapset, jotka katselivat iltaisin pitkiä aikoja televisiota tai videoita tai käyttivät paljon tietokonetta illan aikana valvoivat muita lapsia myöhemmään.

Viikonloput lapset viettivät pääsääntöisesti kotona vanhempien ja sisarusten kanssa. Perheen yleisintä yhteistä ajanvietettä oli television katselu. Yli puolet 5- ja 8-vuotiaista lapsista osallistui perheen kanssa ostoksille ja erilaisiin tapahtumiin normaalin viikonlopon aikana. Yli puolet 11-vuotiaista lapsista puolestaan osallistui ohjattuun harrastustoimintaan ja puolet heistä käytti tietokonetta viikonloppuisin. *Tietokoneen käyttö ja kavereiden tapaaminen olivat 11-vuotiaiden poikien suosiossa, kun taas samanikäiset tytöt tekivät viikonloppuisin enemmän koulutehtäviä ja osallistuivat kotitöihin.* Noin puolet eri-ikäisistä lapsista tapasi myös kavereitaan viikonlopon aikana.

Lasten harrastukset (Luku 5)

Kyselyyn vastanneista huoltajista 80 prosenttia piti tärkeänä, että hänen lapsellaan on harrastuksia. Useimmat huoltajat mainitsivat syyksi harrastusten tärkeyteen niiden sosiaalistavan vaikutuksen lapseen. Harrastusten parissa lapsi oppii yhteistyötä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Harrastuksissa tärkeinä pidettiin myös sitä, että siellä lapsi löytää uusia samanhenkisiä ystäviä ja tapaa omia kavereitaan. Ne huoltajat, jotka eivät pitäneet harrastuksia lapselleen tärkeinä, olivat pääasiassa 5-vuotiaiden lasten huoltajia, jotka katsoivat, että lapsi on vielä liian pieni harrastuksiin ja tarvitsee aikaa olla kotona ja leikkiä omia leikkejään. Ne kouluikäisten lasten huoltajat, jotka eivät pitäneet harrastuksia tärkeinä lapsilleen, ilmoittivat yleisimmin syyksi sen, että lapsi ei halua itse harrastaa.

Ohjattuun harrastustoimintaan lapset olivat osallistuneet ensimmäisen kerran keskimäärin 5-vuotiaina. Kyselyhetkellä vastaajien lapsista 77 prosenttia osallistui ohjattuun harrastustoimintaan. Lasten harrastusten määrä ja harrastamistiheys kasvoivat iän karttuessa. *Tytöillä oli poikia useammin harrastuksia ylipäänsä ja useammin myös useita eri harrastuksia.* Huoltajien koulutustason kohotessa myös lasten harrastusten määrä kasvoi. Tähän selityksenä lieene se, että korkeammin koulutettu väestö asuu enemmän kaupungeissa, joissa mahdollisuudet ohjattuun harrastustoimintaan ovat usein laajemmat kuin maaseudulla, jossa lapsille on monesti muuten tekemistä ja kaupunkia virikkeellisempikin ympäristö. Koulutuksen määrän kasvu voi tuoda mukanaan myös erilaisia status- arvoja sekä taloudellisia mahdollisuuksia valita lapsen harrastus.

Yleisimmin lapsilla oli 1 tai 2 eri harrastusta, joita harrastettiin kerran viikossa. Joukossa oli myös joitakin ”superharrastaja lapsia”, joilla oli neljäkin eri harrastusta viikon aikana ja niistä osaa harrastettiin vielä useamman kerran viikossa. Tytöillä yleisimmät ohjatut harrastukset olivat tanssi, jumppa ja pianonsoitto ja pojilla jalkapallo, salibandy ja jääkiekko.

Vajaa kolmasosa ohjattuun harrastustoimintaan osallistuneiden lasten huoltajista oli kokenut lasten harrastuksista olevan haittaa perheelle tai lapselle. Tämä on varsin vähäinen määrä. Harrastusten mahdollista haittaa kuvaavista valmiista vastausvaihtoehdoista huoltajat olivat haittana yleisimmin kokeneet sen, että lapsen harrastus vie paljon myös vanhempien aikaa sekä sen, että rahaa kuluu paljon lapsen harrastuksiin. Keskimäärin lasten harrastuksiin kului vajaa 200 markkaa kuukaudessa, mutta parin lapsen kohdalla harrastaminen maksoi jopa 1000 markkaa kuussa. Vanhempien aika kuluu ilmeisesti lähinnä lapsen kuljettamiseen harrastukseen ja sieltä pois sekä erilaisiin varusteiden huoltoon.

Perheen yhteinen aika (Luku 6)

Television katselu oli viikonloppuisin yleisin perheen yhdessäolon muoto. Lasten kanssa käytiin paljon myös ostoksilla ja erilaisissa tapahtumissa. Lapsista yli 70 prosenttia osallistui myös kotitöiden tekoon.

Noin 90 prosenttia kyselyyn vastanneista huoltajista oli käynyt useita kertoja vuoden aikana lapsensa kanssa kirjastossa tai uimahallissa. Myös eläintarhassa, tivolissa tai sirkuksessa suurin osa huoltajista oli käyttänyt lapsiaan vuoden aikana, mutta niissä käytiin tyypillisesti vain kerran tai pari vuoden aikana.

Nais- ja miespuolisten huoltajien välillä oli siten eroa, että miehet veivät naisia useammin lapsia urheilukilpailuihin, elokuviin ja lastenjuhliin tai -tapahtumiin. Yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet huoltajat veivät lapsiaan muita huoltajia enemmän konsertteihin, oopperaan, balettiin, museoihin ja taidenäyttelyihin sekä teatteriin, eläintarhaan ja uimahalliin. Tähänkin osittain vaikuttanee se, että korkeasti koulutetut huoltajat asuvat yleisemmin kaupungeissa, joissa mahdollisuudet erityisesti ns. korkeakulttuurin harrastamiseen ja käyttöön ovat suuremmat kuin maaseudulla sekä huoltajien oma tottumus käyttää näitä palveluita. 11-vuotiaita lapsia huol-

tajat veivät muita ikäryhmiä useammin elokuviin ja urheilukilpailuihin, 8-vuotiaita uimahalliin ja kirjastoon ja 5-vuotiaiden lasten kanssa käytiin muita ikäryhmiä enemmän eläintarhassa.

Puolella kyselyyn vastanneiden perheistä oli koko perheen yhteisiä harrastuksia, ja noin viidesosalla perheistä ei kellään perheenjäsenillä ollut yhteisiä harrastuksia. Isillä ja lapsilla oli hieman useammin yhteisiä harrastuksia kuin äideillä ja lapsilla. Yleisimpiä koko perheen yhteisiä harrastuksia olivat ulkoilu, uinti ja retkeily.

Kyselyyn vastanneista huoltajista 38 prosenttia koki työnsä haittaavan jonkin verran perhe-elämää ja 4 prosenttia vastaajista koki työnsä haittaavan jopa erittäin paljon perhe-elämää. Erityisesti miespuoliset vastaajat, korkeakoulututkinnon suorittaneet sekä vuoro- tai periodityötä tekevät kokivat työn haittaavan perhe-elämäänsä. *Osa-aikatyötä tekevästä vain hyvin harva koki työnsä haittaavan perhe-elämää.* Miehillä ei ehkä vielääkään ole niin luonnollista perhesyihin vedoten tehdä esimerkiksi lyhempää työpäivää tai kieltäytyä vaikkapa paljon matkustelua vaativista työtehtävistä kuin naisilla perheen lasten ollessa pieniä. Korkea koulutus taas voi tuoda mukanaan työtehtäviä, jotka vaativat enemmän vastuunottoa ja pitkiä työpäiviä sekä kuormittavat psyykkisesti enemmän kuin matalamman koulutuksen omaavien työtehtävät. Vuoro- ja periodityö voi vaikeuttaa perheen yhdessäoloa kun vanhempien työajat voivat mennä usein ristiin eikä yhteistä koko perheen yhdessäoloaikaa ole helppo löytää.

Huoltajista kolmannes koki ettei heillä yleensä ole riittävästi aikaa yhdessäoloon lapsensa kanssa. *Jos aikaa yhdessäoloon lapsen kanssa olisi enemmän, niin huoltajat haluaisivat käyttää sen pääasiassa ulkoiluun ja urheiluun lapsen kanssa sekä pelien pelaamiseen ja lukemiseen tai retkeilyyn luonnossa tai kodin lähiympäristön nähtävyyksissä.* Riittävää yhdessäolon määrää on varmasti vaikea mitata ja oman lisänsä vanhempien käsitykseen tuo yleinen keskustelu ja mielipide, jonka mukaan perheen kanssa usein vietetään liian vähän aikaa. Kiireinen elämänrytmi, työpainet ja perheenjäsenten erilaiset harrastukset toki vaikeuttavat koko perheen sekä vanhemman ja lapsen yhdessäoloajan löytymistä. Ne huoltajat, joiden lapsi oli iltpäivisin yksin kotona, kokivat muita useammin, ettei heillä ole riittävästi aikaa yhdessäoloon lapsensa kanssa. Ilmeisesti lapsen yksilö iltpäivisin on huoltajille usein ”pakkotilanne”, johon he haluaisivat muutosta, sillä 77 prosenttia kyselyyn vastanneista huolta-

jista oli täysin tai lähes sitä mieltä, että yhteiskunnan pitäisi enemmän ottaa vastuuta pienten koululaisten iltapäivistä.

Huoltajien mielipiteitä lasten elämästä (Luku 7)

Lasta koskevista asioista perheessä päätettiin paljon kyseessä olevan asian mukaan. Vanhemmat päättivät yksin usein lapsen nukkumaanmenoajasta, kuinka paljon lapsi saa katsoa televisiota ja videoita sekä kuinka myöhään lapsi saa olla illalla ulkona. Lapsen harrastuksen valinnasta ja koulutehtävien tekoajasta päättivät joko lapsi yksin tai lapsi ja vanhemmat yhdessä. Sen, mitä lapsi puki aamulla päälleen, päätti joko lapsi tai äiti tai lapsi ja vanhemmat yhdessä. Lasten vaateostoksista perheissä yleisimmin päätti joko äiti tai lapsi ja vanhemmat yhdessä. Tytöt saivat päättää useista itseään koskevista asioista poikia enemmän. Myös lapsen iän karttuminen vaikutti luonnollisesti lapsen päätösvallan kasvuun omissa asioissaan.

Vanhemmat antoivat lapsen toiminnalle yleensä turvalliset raamit, joissa lapsi voi toimia itsenäisemmin. Esimerkiksi siitä, kuinka myöhään lapsi sai olla illalla ulkona sai tuskin yksikään lapsi päättää itsenäisesti ja nukkumaanmenoajastaankin vain hyvin harva. Vanhempien kanssa yhdessä lapsi voi monesti kyllä näistäkin asioista päättää. Vain vajaa 10 prosenttia lapsista sai päättää itsenäisesti television katselun määrästä ja siitä millaisia vaatteita lapselle ostettiin. *Isillä oli huomattavan vähän yksin päätätävävaltaa lapsen asioihin.* Sen sijaan vanhemmat yhdessä tai äiti yksin päättivät hyvinkin paljon lapsen asioista.

Lapset olivat huoltajiensa mielestä hyvin tyytyväisiä elämäänsä. Vähintään 80 prosenttia lapsista katsottiin olevan tyytyväisiä kaikkiin kysyttyihin elämänalueisiinsa. Eniten tyytymättömyyttä lasten keskuudessa huoltajien mielestä oli arki-iltojen, lomien ja viikonloppujen viettoon sekä harrastusten määrään. Perheen lomien ja viikonloppujen viettoon olivat tyytymättömiä varsinkin 11-vuotiaat lapset, maaseudulla asuvat ja korkeintaan ammattikoulutasoisen koulutuksen omaavien huoltajien lapset. 11-vuotiaat lapset suuntautuvat jo nuorempia enemmän kodin ulkopuolelle ja kaipaavat viikonloppuihinkin enemmän tekemistä ja menemistä, pelkkä kodin piirissä olo ei enää aina tyydytä. Maaseudulla ehkä pitkien matkojen ja vähäisempien harrastusmahdollisuuksien vuoksi lapset ovat kaupunkien lapsia tyytymättömämpiä perheen viikonloppujen ja lomien viettoon. Myös vanhempien taloudellinen tilanne ja työn

laatu vaikuttavat siihen, mitä kaikkea perhe voi tehdä ja kuinka paljon esimerkiksi lomailla yhdessä. Tytöt olivat poikia tyytyväisempiä kouluun ja päivähoitoon huoltajiensa mielestä. Paljon onkin puhuttu nykyisen peruskoulun suosivan tyttöjä ja jäävän vieraaksi erityisesti vilkkaille tai enemmän käytännöllistä tekemistä tarvitseville pojille. 8-vuotiaat lapset olivat 11-vuotiaita tyytyväisempiä kouluun ja 91 prosenttia päiväkotikäisistä oli tyytyväisiä päivähoitoon. Tokaluokkalaiset ovat vasta koulutiensä alussa ja kenties vielä innokkaita koululaisia, mutta viidesluokkalaisilla on jo enemmän läksyjä ja mielenkiinto harrastuksiin ja muihin asioihin voi mennä jo koulutyöhön ohi.

Kiusaaminen koulussa ja päivähoidossa oli eräs syy miksi siellä ei viihdytty. Osa lapsista ei muuten vaan pitänyt kouluun tai päivähoitoon menemisestä, vaan olisi ollut mieluummin kotona. Pitkä koulumatka, liian vähän haasteita antava koulutyö tai huono menestyminen koulussa ja lapsen mielestä liian suuri kotitehtävien määrä aiheutti tyytymättömyyttä koulua kohtaan. Kavereiden vähyys ja se, että lapsi tapasi kavereitaan mielestään liian harvoin aiheutti lapsissa myös tyytymättömyyttä. Lapsilla oli yleisimmin 3 kaveria ja yli puolella lapsista oli 2–5 kaveria.

Harrastusmahdollisuuksien vähyys ja pitkät matkat harrastuksiin olivat harrastuksia kohtaan koetun tyytymättömyyden syitä. Iltojen ja viikonloppujen vietossa lasten tyytymättömyys kohdistui huoltajien mielestä lapsesta mielekkään ja kivan tekemisen puutteeseen ja *perheen yhdessäoloajan vähyyteen*. Lomia lapset halusivat viettää enemmän koko perheen kanssa, mutta vanhempien lomat eivät aina olleet järjestettävissä lasten lomien kanssa samaan aikaan ja perheen rahatilanne asetti omat rajoitteensa loman suunnittelulle.

Lapsen päivän onnelliseksi huoltajien mielestä tekevät erityisesti kaverit ja perheen yhdessäolo. Myös harrastukset, leikkiminen ja vanhemman läsnäolo olivat lapsille onnellisuuden aiheita. Lapset tulivat siis hyvin pienistä ja arkisista asioista onnelliseksi. Kun aikuiset monesti haaveilevat matkoista ja lottovoitoista, niin lapselle riittää kun läsnä on oma perhe, saa leikkiä ja tavata kavereita tai harrastaa omia itselleen tärkeitä asioita.

Kyselyssä huoltajille esitettiin myös joukko lapsuutta koskevia väittämiä, joiden sisältämä informaatio sitten tiivistettiin faktorianalyysin avulla. Näin saatiin neljä erilaista faktoria, jotka nimettiin **1) huolestuneet huoltajat, 2) rajoja asettavat huoltajat, 3) harrastuksia kannattavat huoltajat ja 4) tehokkuutta kannattavat huoltajat**.

Huolestuneet huoltajat olivat lähinnä naisia ja vastaajia, joilla oli vähintään neljä lasta. He olivat huolissaan lasten elämästä tämän päivän Suomessa ja kokivat lasten elämän olevan stressaavaa, lasten joutuva ottamaan liian varhain vastuuta elämästään ja lasten elämässä olevan liian vähän tilaa luovuudelle.

Rajoja asettavat huoltajat kannattivat sitä, että huoltajien tehtävä on asettaa turvalliset rajat lapsen toiminnalle. Vanhempien tulee valvoa lapsen harrastuksia sekä television katselua ja internetin käyttöä. Erityisesti naiset olivat myös näiden väitteiden takana ja 5- ja 8-vuotiaiden lasten huoltajat. 11-vuotiaille lapsille ollaan ilmeisesti paljon valmiimpia antamaan omaa päätösvaltaa asioihin.

Harrastuksia kannattavat huoltajat pitivät harrastuksia hyvinä ja tärkeinä lapsille. Tätä ajatusta kannattivat erityisesti huoltajat, joilla oli vain yksi lapsi ja joiden lapsi osallistui kyselyhetkellä ohjattuun harrastustoimintaan.

Tehokkuutta kannattavat huoltajat pitivät tärkeänä, että lapsi oppii tehokkuutta ja ajankäyttöä jo lapsesta lähtien, lapsuus on valmentautumista aikuisuuden haasteisiin ja tämän valmistautumisen täytyy olla tehokasta. Tämä ajatusmalli sai kannatusta erityisesti miehiltä, vastaajilta joilla oli vain yksi lapsi ja 11-vuotiaiden lasten huoltajilta. Miehet kannattivat siis enemmän tehokasta ja suunnitelmallista lapsuutta, kun naiset kannattivat enemmän sitä, että lasten täytyy saada olla lapsia, joille asetetaan turvalliset rajat, joissa toimia.

Johtopäätöksiä:

Niin 5-, 8- kuin 11-vuotiaidenkin suomalaisten lasten elämä on varsin perhekeskeistä. Iltapäivät, illat ja viikonloput kuluvat pääasiassa perheen parissa. Harrastukset lapset aloittavat noin 5-vuotiaina, mutta silloin lapsilla on vain yleensä yksi harrastus. Kou-

luikä kasvattaa lapsen elinpiiriä ja myös harrastusten ja kavereiden merkitys lasten elämässä tuolloin kasvaa. Perhe koetaan kuitenkin tärkeäksi ja huoltajien mielestä lapset kaipaavat perheen yhteistä aikaa ja vanhempien läsnäoloa nykyistä enemmän. Jos huoltajilla olisi enemmän aikaa yhdessäoloon lapsensa kanssa, niin suuri osa heistä käyttäisikin sen yhteiseen ulkoiluun, oleiluun sekä retkiin lapsen kanssa.

Lasta koskevien päätösten teko perheessä oli selkeästi keskittynyt vanhemmille tai äideille. Isät eivät päättäneet yksin juuri koskaan mistään lasta koskevista asioista. Tämä herättääkin kysymyksen onko lasten kasvatus ja koti äitien hallussa ja eivätkö isät ole läsnä lastensa elämässä kuin lähinnä harrastuskavereina?

Lasten nukkumaanmenoaikaan oli yhteydessä lapsen iän lisäksi muutkin tekijät. Ne lapset, jotka osallistuivat useita kertoja viikossa ohjattuun harrastustoimintaan ja joilla oli monia eri harrastuksia menivät muita lapsia myöhemmin iltaisin nukkumaan. Myös ne lapset, jotka katselivat iltaisin paljon televisiota tai videoita ja käyttivät tietokonetta pitkiä aikoja illan kuluessa valvoivat arki-iltaisin muita lapsia myöhemmään. Riittävä uni on lapsille kuitenkin tärkeää.

Yksinäiset iltapäivät ovat monen pienen kouluikäisen lapsen ongelma, johon toivoisi ratkaisua. Niitä voisi etsiä vanhempien yhä joustavammista työaikamalleista esimerkiksi osa-aikatyön paremmista mahdollisuuksista sekä koulun kehittämisestä ja erilaisten lasten iltapäivätoimintojen ja -kerhojen lisääntyvästä määrästä. Koulun, kuntien ja eri järjestöjen yhteistyöllä saadaan varmasti monia hyviä ratkaisuja aikaan. Kouluiän alentamiseen tähtäävä keskustelu ilman nykyisen koulujärjestelmän kehittämistä tuntuu huonolta idealta. Yhä pienemmät lapset olisivat siten yksin kotona iltapäivisin. Jo nykyään lasten eritahtiin kulkeva kehitys ja monilla pitkät koulumatkat, erityisesti maaseudulla, uuvuttavat pienet ekaluokkalaiset.

Perheen taloudellinen tilanne nousi esille myös tässä tutkimuksessa. Taloudellisen tilanteen heikkous vaikutti vastaajien mukaan mm. perheen lomien suunnitteluun ja siihen oliko perheellä yleensä varaa pitää lomaa. Haittana lapsen harrastuksissa koettiin myös se jos siihen kului paljon rahaa.

Lasten harrastusten määrä kasvoi erityisesti tultaessa kouluikään. Yleisesti lapsilla oli kuitenkin vain 1-2 eri ohjattua harrastusta viikon aikana, joita kutakin harrastettiin yleisimmin kerran viikossa. Joukossa oli kuitenkin joitakin ”superharrastajia”, joilla saattoi olla neljäkin eri harrastusta viikossa ja niistä osaa harrastettiin vielä useamman kerran viikon aikana. Vastaavasti joukosta löytyi myös lapsia, joilla ei ollut lainkaan harrastuksia ja jotka viettivät yksin kotona aikaa iltapäivisin 4-5 päivänä viikossa. Näissä ääritapauksissa lapsilla on vaara uupua koulun ja harrastusten suureen määrään tai jäädä vaille tarpeellisia virikkeitä ja sosiaalisia kontakteja. Lasten harrastusten tärkeydessä huoltajat painottivat erityisesti niiden sosiaalistavaa vaikutusta, kaverien ja ystävien tärkeyttä. Mihinkään lasten ”trimmaamiseen” huoltajat eivät ilmaisseet harrastuksilla pyrittävän.

Kun peilaa tämän tutkimuksen tuloksia julkisuudessa viime aikoina käytyyn keskusteluun lasten elämästä, ovat tulokset erittäin lohdullisia. Lasten elämä ainakin huoltajien näkökulmasta on varsin perhekeskeistä ja lapsilla on aikaa omille leikeille. Huoltajia ei siis ole aihetta syyllistää, mutta epäkohtiin kuten pienten koululaisten yksinäisiin iltapäiviin on syytä hakea yhdessä ratkaisua. Lisäksi olisi tärkeää tukea entistä enemmän esimerkiksi yksinhuoltajien perheitä.

Julkinen keskustelu on viime aikoina ollut pääasiassa eri asiantuntijoiden käsissä ja he usein näkevät työssään juuri niitä perheitä ja lapsia, joilla on ongelmia. Myös tavallisten vanhempien, huoltajien ja kasvattajien ääntä kaivattaisiin entistä enemmän mukaan keskusteluun, sillä he ovat lastensa elämän parhaita asiantuntijoita.

Kuten Mikko Innasen väitöskirjastakin (2001) kävi ilmi, lapset tulevat varsin pienistä, tavallisista asioista onnellisiksi. Niin myös tähän kyselyyn vastanneiden huoltajien mielestä vanhemmat, sisarukset, kaverit ja omat harrastukset sekä leikit ovat lapsille tärkeimpiä onnellisen päivän avaimia. Lapset eivät kaipaa välttämättä suuria kokemuksia ja jatkuvasti uusia tavaroita tullakseen onnellisiksi. Oman perheen turvallinen läsnäolo on lapselle kaikkein tärkeintä.

Lähteet

- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1995. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.
- Arajärvi, T. 1991. Lapsen normaali kehitys. Teoksessa Arajärvi, T. & Varilo, E. (toim.) Lastenpsykiatria tänään. Tampere: Tammer-Paino Oy, 37-52.
- Bardy, M. 1998. Lapsi- ja aikuispolvien yhteiskunta. Yhteiskuntapolitiikka 63 (1998): 1, 69- 73.
- Bianchi, S. M., Robinson, J. 1997. What Did You Do Today? Children's Use of Time, Family Composition and the Acquisition of Social Capital. Journal of Marriage and the Family 59 (May 1997): 332- 344.
- E-gallup. Pelastakaa Lapset. Saatavana www-muodossa: <http://kampanja.nzym.fi/dec-return/pela/vol1/tulos/html>. 8.5.2001.
- Heikkilä, M. & Takala, P. 1999. Kuinka lapset hoidetaan Suomessa: Alustavia tuloksia valtakunnallisesta lastenhoitotutkimuksesta. Stakes. Aiheita 23/ 1999.
- Hermanson, E., Karvonen, S. & Sauli, H. Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys Suomessa - Valtakunnalliset trendit 1990- luvulla. Osa 2. Stakes. Tilastoraportti 13/ 1998.
- Herzog, A. R. & Kulka, R. A. 1989. Telephone and Mail Surveys with Older Populations: A Methodological Overview. Teoksessa Wallace, R. B. & Woolson, R. F. (toim.) The Epidemiological Study of the Elderly. Oxford University Press, 60-90.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Iltapäiväkerhot. Saatavana www-muodossa<URL:<http://www.kerhonetti.net/>. 2.9.2001.
- Innanen, M. 2001. Isyys ja äitiys nuorten kertomana - lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia. LIKES Research Reports on Sport and Health 130. Jyväskylä: Kopia-Jyvä Oy.

- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1998. Kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Järventie, I. 1999. Syrjäytyvätkö lapset? Tutkimus 1990- luvun lasten perushoivasta, hyvinvoinnista ja lastensuojelupalvelujen käytöstä Helsingissä. Sosiaali- ja Terveysministeriö, julkaisuja 1999:6. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Kalliala, M. 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Tampere: Tammer- Paino Oy.
- Kartovaara, L. & Sauli, H. 2000. Suomalainen lapsi. Tilastokeskus. Väestö 2000:7. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Karvonen, S. Itsensä toteuttaminen 1998. Teoksessa Hermanson, E., Karvonen, S. & Sauli, H. Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys Suomessa - Valtakunnalliset trendit 1990- luvulla, osa 2. Stakes. Tilastoraportti 13/ 1998, 110- 121.
- Lyytinen, P. 1989. Tiedollinen kehitys lapsuudessa. Teoksessa Niemelä, P. & Ruth, J-E (toim.) Ihmisen elämäankaari. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 38-52.
- Niemi, I. Perheiden ajankäyttö. 1994. Teoksessa Kartovaara, L. & Sauli, H. (toim.) Suomalainen perhe. Tilastokeskus. Väestö 1994:5. Helsinki: Hakapaino Oy, 165-171.
- Niemi, I. & Pääkkönen, H. 1989. Ajankäytön muutokset 1980- luvulla Tilastokeskus. Tutkimuksia 153. Helsinki: Painokaari Oy.
- Nordström, Å. 1998. Tioåringars vardag- tv, läxor och kompisar. Välfärds Bulletinen 2/ 1998, 16-19.
- Perheet 1999. Tilastokeskus, Väestö 2000:12. Helsinki: Yliopistopaino.
- Perusopetuslaki 1998/ 628.
- Reuna, V. 1999. Perhebarometri 1999. Vanhemmuutta toteuttamassa. Väestöliiton Väestötutkimuslaitos, Katsauksia E 7/ 1999. Helsinki: Kirjapaino Tieto.
- Saari, P., Ruoppila, I. & Korkiakangas, M. 1994. Kasvatuspsykologian kysymyksiä. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Salpausselän Kirjapaino.

- Suomen tilastollinen vuosikirja 2000. Tilastokeskus. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Säkkinen, S. (toim.) 2001. Lasten ja nuorten elinolot Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 2001:4. Helsinki: Kyrri Oy.
- Telama, R., Silvennoinen, M., Laakso, L. & Kannas, L. Kouluikäisten lasten liikunta-harrastus. Teoksessa Pyykkönen, T., Telama, R. & Juppi, J. Liikkuvat lapset. Lapset liikunnan harrastajina ja urheilijoina. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 114. Helsinki: Valtion painatuskeskus, s. 33- 40.
- Vaajakallio, L. 1999. Lasten päivähoido 1995–1998. Raportti alle kouluikäisten päivähoidosta EU- työvoimatutkimuksen ja tulonjakotilaston pohjalta. Tilastokeskus/Katsauksia 1999/1. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Van Manen, M. & Levering, B. 1996. Childhood's Secrets. Intimacy, Privacy and the self Reconsidered. Teachers College. Columbia University, New York: Teachers College Press.
- Vapaa-aika numeroina 1. Luova toiminta, kulttuuritilaisuuksissa ja museoissa käyminen. Liikanen, M., Pääkkönen, H., Toikka, A. & Hyytiäinen P. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 1993:3.
- Vapaa-aika numeroina 4. Liikunta, ulkoilu, järjestö- ja muu osallistuminen, loma, hovit. Liikanen, M., Pääkkönen, H., Toikka, A. & Hyytiäinen P. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 1993:6.

LIITTEET:**Liitetaulukko 1.** Missä ja kenen kanssa 11-vuotiaat lapset viettävät iltapäivänsä?

Tekeminen	4-5 päivänä/ viikko %	2-3 päivänä/ viikko %	kerran viikossa %	joskus satunnaisesti %	ei koskaan %	yhteensä %
kotona aikuisen kanssa	45	26	9	17	3	100
kotona sisarusten kanssa	19	22	14	33	12	100
iltapäiväkerhossa	-	1	8	6	85	100
ohjatussa harrastustoiminnassa	3	28	31	14	24	100
kaverien kanssa kotona	10	34	22	32	2	100
yksin kotona	6	10	13	57	14	100
naapurin, sukulaisen luona	1	4	7	46	42	100
ulkona kavereiden kanssa	10	30	17	35	8	100

Liitetaulukko 2. Missä ja kenen kanssa 8-vuotiaat lapset viettävät iltapäivänsä?

Tekeminen	4-5 päivänä/ viikko %	2-3 päivänä/ viikko %	kerran viikossa %	joskus satunnaisesti %	ei koskaan %	yhteensä %
kotona aikuisen kanssa	62	19	3	14	2	100
kotona sisarusten kanssa	12	16	7	35	30	100
iltapäiväkerhossa	9	6	7	11	67	100
ohjatussa harrastustoiminnassa	1	25	25	15	34	100
kaverien kanssa kotona	13	31	15	34	7	100
yksin kotona	5	8	8	49	30	100
naapurin tai sukulaisen luona	2	8	8	47	35	100
ulkona kavereiden kanssa	17	28	9	31	15	100

Liitetaulukko 3. Missä ja kenen kanssa 5-vuotiaat lapset viettävät iltapäivänsä?

Tekeminen	4-5 päivänä/ viikko %	2-3 päivänä/ viikko %	kerran viikossa %	joskus satunnaisesti %	ei koskaan %	yhteensä %
kotona aikuisen kanssa	93	5	1	1	-	100
kotona sisarusten kanssa	4	1	2	28	64	100
iltapäiväkerhossa	-	-	1	1	98	100
ohjatussa harrastustoiminnassa	1	12	26	11	50	100
kavereiden kanssa kotona	2	15	16	36	32	100
yksin kotona	-	-	1	6	93	100
naapurin tai sukulaisen luona	1	5	10	66	18	100
ulkona kavereiden kanssa	10	28	9	30	23	100

Liitetaulukko 4. Tiheyttä kuvaavat keskiarvot siitä missä 11-, 8- ja 5-vuotiaat lapset viettävät iltapäivänsä arkipäivinä ja kenen kanssa (1= 4-5 päivänä viikossa, 2= 2-3 päivänä viikossa, 3= kerran viikossa, 4= joskus satunnaisesti, 5= ei koskaan)

Tekeminen	11-vuotiaat keskiarvo	8-vuotiaat keskiarvo	5-vuotiaat keskiarvo
kotona aikuisen kanssa	2,07	1,75	1,11
kotona sisarusten kanssa	2,98	3,54	4,46
iltapäiväkerhossa	4,74	4,20	4,96
ohjatussa harrastustoiminnassa	3,29	3,55	3,98
kavereiden kanssa kotona	2,83	2,93	3,80
yksin kotona	3,63	3,91	4,92
naapurin tai sukulaisen luona	4,25	4,06	3,94
ulkona kavereiden kanssa	3,02	3,00	3,28

Liitetaulukko 5. Missä ja kenen kanssa 11-vuotiaat lapset viettävät arki-iltansa (%)?

Missä ja kenen kanssa?	4-5 päivänä viikossa %	2-3 päivänä viikossa %	kerran viikossa %	joskus satunnaisesti %	ei koskaan %	yhteensä %
kotona perheen kanssa	72	26	1	1	-	100
kotona vain sisarusten kanssa	4	5	9	60	22	100
harrastuksissa	3	30	33	16	18	100
kavereiden kanssa kotona	5	25	21	42	7	100
yksin kotona	-	1	2	54	43	100
ulkona kavereiden kanssa	6	24	17	36	17	100

Liitetaulukko 6. Missä ja kenen kanssa 8-vuotiaat lapset viettävät arki-iltansa (%)?

Missä ja kenen kanssa?	4-5 päivänä viikossa %	2-3 päivänä viikossa %	kerran viikossa %	joskus satunnaisesti %	ei koskaan %	yhteensä %
kotona perheen kanssa	86	13	1	-	-	100
kotona vain sisarusten kanssa	6	5	5	42	42	100
ohjatussa harrastustoiminnassa	1	26	32	16	25	100
kavereiden kanssa kotona	3	22	17	46	12	100
yksin kotona	-	-	-	23	77	100
ulkona kavereiden kanssa	8	25	12	35	20	100

Liitetaulukko 7. Missä ja kenen kanssa 5-vuotiaat lapset viettävät arki-iltansa (%)?

Missä ja kenen kanssa?	4-5 päivänä viikossa %	2-3 päivänä viikossa %	kerran viikossa %	joskus satunnaisesti %	ei koskaan %	yhteensä %
kotona perheen kanssa	94	6	-	-	-	100
kotona vain sisarusten kanssa	5	2	2	24	67	100
ohjatussa harrastustoiminnassa	-	6	23	17	54	100
kavereiden kanssa kotona	2	12	15	43	28	100
yksin kotona	-	-	-	2	98	100
ulkona kavereiden kanssa	4	22	11	34	29	100

Taulukko 8. Tiheyttä kuvaavat keskiarvot siitä missä ja kenen kanssa 11-, 8- ja 5-vuotiaat lapset viettävät arki-iltansa (1= 4-5 päivänä viikossa, 2= 2-3 päivänä viikossa, 3= kerran viikossa, 4= joskus satunnaisesti ja 5= ei koskaan)

Missä ja kenen kanssa?	11-vuotiaat keskiarvo	8-vuotiaat keskiarvo	5-vuotiaat keskiarvo
kotona perheen kanssa	1,30	1,14	1,06
kotona vain sisarusten kanssa	3,92	4,08	4,48
ohjatussa harrastustoiminnassa	3,15	3,39	4,19
kavereiden kanssa kotona	3,21	3,42	3,81
yksin kotona	4,37	4,76	4,98
ulkona kavereiden kanssa	3,34	3,35	3,63

Liitetaulukko 9. Mitä 11-vuotiaat lapset tekevät arki-iltaisain (%)?

Tekeminen	yli 3 tuntia %	2-3 tuntia %	1-2 tuntia %	alle tunnin %	ei lainkaan %	yhteensä %
tekee koulutehtäviä	-	6	40	51	3	100
kuuntelee musiikkia tai satukasettia	1	4	19	63	13	100
tekee käsitöitä, askartelee, maalaa, piirtää	1	3	15	58	23	100
leikkii, ulkoilee, urheilee sisarusten/ kavereiden kanssa	3	16	48	31	1	100
leikkii, ulkoilee tai urheilee yksin	1	3	16	44	36	100
osallistuu kotitöiden tekoon	1	-	6	74	19	100
katselee tv:tä tai videoita	3	14	58	21	4	100
soittaa jotain instrumenttia tai laulaa	1	1	4	36	58	100
käyttää tietokonetta	1	3	28	53	15	100
lukee satuja, sarjakuvia, romaaneja	-	5	28	59	8	100
lukee tai katselee kirjoja aikuisen kanssa	-	1	3	30	66	100
hoitaa kotieläintä	1	1	6	42	50	100

Liitetaulukko 10. Mitä 8-vuotiaat lapset tekevät arki-iltaisain (%)?

Tekeminen	yli 3 tuntia %	2-3 tuntia %	1-2 tuntia %	alle tunnin %	ei lainkaan %	yhteensä %
tekee koulutehtäviä	-	1	21	67	11	100
kuuntelee musiikkia tai satukasettia	-	-	14	68	18	100
tekee käsitöitä, askartelee, maalaa, piirtää	-	4	32	57	7	100
leikkii, ulkoilee, urheilee sisarusten/ kavereiden kanssa	4	20	52	22	2	100
leikkii, ulkoilee tai urheilee yksin	1	2	16	49	32	100
osallistuu kotitöiden tekoon	-	1	4	68	27	100
katselee tv:tä tai videoita	1	8	57	30	4	100
soittaa jotain instrumenttia tai laulaa	-	1	2	30	67	100
käyttää tietokonetta	1	2	17	56	24	100
lukee satuja, sarjakuvia, romaaneja	-	3	27	64	6	100
lukee tai katselee kirjoja aikuisen kanssa	-	-	8	72	20	100
hoitaa kotieläintä	-	1	6	26	67	100

Liitetaulukko 11. Mitä 5-vuotiaat lapset tekevät arki-iltaisain (%)?

Tekeminen	yli 3 tuntia %	2-3 tuntia %	1-2 tuntia %	alle tunnin %	ei lainkaan %	yhteensä %
tekee koulutehtäviä	-	-	-	2	98	100
kuuntelee musiikkia tai satukasettia	-	-	10	78	12	100
tekee käsitöitä, askartelee, maalaa, piirtää	-	3	40	55	2	100
leikkii, ulkoilee, urheilee sisarusten / kavereiden kanssa	5	20	48	24	3	100
leikkii, ulkoilee tai urheilee yksin	1	3	16	46	34	100
osallistuu kotitöiden tekoon	-	1	6	75	18	100
katselee tv:tä tai videoita	-	4	54	37	5	100
soittaa jotain instrumenttia tai laulaa	-	1	2	37	60	100
käyttää tietokonetta	-	1	10	50	39	100
lukee satuja, sarjakuvia, romaaneja	-	1	13	50	36	100
lukee tai katselee kirjoja aikuisen kanssa	-	-	17	80	3	100
hoitaa kotieläintä	-	-	3	21	76	100

Liitetaulukko 12. Mitä ja kuinka kauan 11-, 8- ja 5-vuotiaat lapset tekevät iltaisin? (1= yli 3 tuntia/ ilta, 2= 2-3 tuntia/ ilta, 3= 1-2 tuntia/ ilta, 4= alle tunnin/ ilta ja 5= ei lainkaan)

Tekeminen	11-vuotiaat keskiarvo	8-vuotiaat keskiarvo	5-vuotiaat keskiarvo
tekee koulutehtäviä	3,51	3,87	4,98
kuuntelee musiikkia/ satukasetteja	3,81	4,03	4,01
tekee käsitöitä, piirtää/ askartelee	3,99	3,68	3,54
leikkii, ulkoilee/ urheilee kaverien/ sisarusten kanssa	3,12	2,97	2,99
leikkii, ulkoilee, urheilee yksin	4,11	4,10	4,09
osallistuu kotitöiden tekoon	4,09	4,22	4,10
katselee tv:tä tai videoita	3,09	3,29	3,43
soittaa jotain instrumenttia, laulaa	4,49	4,63	4,56
käyttää tietokonetta	3,78	4,02	4,27
lukee satuja, sarjakuvia, romaaneja	3,69	3,72	4,21
lukee/ katselee kirjoja aikuisen kanssa	4,60	4,11	3,86
hoitaa kotieläintä	4,39	4,58	4,70

Liitetaulukko 13. Miten 11-vuotiaat lapset viettävät viikonloppuja? (%)

Viikonlopun viettotapa	erittäin usein %	usein %	joskus %	harvoin %	ei lainkaan %	yhteensä %
retkillä perheen kanssa	4	13	45	31	7	100
harrastuksissa	14	42	27	11	6	100
ulkona kavereiden kanssa	12	38	31	15	4	100
valvoo myöhempään kuin viikolla	20	44	28	7	1	100
perhe katselee yhdessä tv:tä tai videoita	18	56	20	3	3	100
lapsi katselee yksin tv:tä tai videoita	4	22	40	26	8	100
viettää aikaa sisarusten kanssa	28	44	16	6	6	100
viettää aikaa vanhempien kanssa	36	54	9	1	-	100
leikkii ja pelailee kavereiden kanssa	15	46	32	6	1	100
leikkii yksin	2	11	37	40	10	100
ostoksilla ja tapahtumissa perheen kanssa	12	37	40	10	1	100
osallistuu kotitöiden tekoon	6	26	47	19	2	100
käyttää tietokonetta	11	39	30	10	10	100
tekee koulutehtäviä	12	36	33	16	3	100

Liitetaulukko 14. Miten 8-vuotiaat lapset viettävät viikonloppuja? (%)

Viikonlopun viettotapa	erittäin usein %	usein %	joskus %	harvoin %	ei lainkaan %	yhteensä %
retkillä perheen kanssa	6	16	47	26	5	100
harrastuksissa	7	32	30	20	11	100
ulkona kavereiden kanssa	20	41	25	9	5	100
valvoo myöhempään kuin viikolla	12	34	36	14	4	100
perhe katselee yhdessä tv:tä tai videoita	15	54	23	4	4	100
lapsi katselee yksin tv:tä tai videoita	3	23	40	25	9	100
viettää aikaa sisarusten kanssa	44	39	7	2	8	100
viettää aikaa vanhempien kanssa	49	45	6	-	-	100
leikkii ja pelailee kavereiden kanssa	18	46	29	6	1	100
leikkii yksin	2	14	43	34	7	100
ostoksilla ja tapahtumissa perheen kanssa	18	40	32	8	2	100
osallistuu kotitöiden tekoon	4	23	46	23	4	100
käyttää tietokonetta	8	29	38	12	13	100
tekee koulutehtäviä	9	25	26	24	16	100